

Alf Bjørnar Eriksen

Reindriftsutøverens levde landskap

Fra vidde til hav; en kultur som flytter sitt hjem? En studie av reindriftsutøverens praksiser og tilnærminger i det levde og oppfattede landskap.

Masteroppgave i geografi, mai 2014

Veileder: Gjermund Wollan, NTNU - Trondheim

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse

Geografisk institutt

Foto på oppgavens forside er tatt i forbindelse med studiens feltarbeid

(Foto: Alf Bjørnar Eriksen)

Abstract

Through qualitative methods like observation and interviews this study aims to see how the reindeer herder relates to the landscape. By attending on parts of the herds annual moving from winter to summer grazing I have experienced the reindeer herder in a practice oriented context whilst moving from the highlands to the sea. Traditionally, the saami reindeer herder has been linked to a pastoral and nomadic lifestyle, and according to Deleuze & Guattari, the nomad “*distributes himself in a smooth space*” (Deleuze & Guattari, 1987, s. 381). This *space* is still smooth for the contemporary reindeer herder, despite their relations to home has changed. The reindeer herder moves from dwellings to dwellings, and in between they live life as a result of the synthesis between nature and culture. Their home may have changed to a more grounded residency, but their cultural expression and identity still belongs to the close relation between nature and to the nomadic ways of living. Practices expressed between dwellings are as important as dwelling itself, and as this study suggest, home can be grounded, but the feeling of home can be found everywhere.

This study suggests a perception of landscape as polity. The reindeer herder live and experience the landscape within the territory they do annual moving, and within this territory, they live landscape as result of inherited traditions, experiences and norms. The European Landscape Convention (2007) defines that landscape is as perceived by people; hence landscape can be possibly anything. Landscape is a way of seeing, and the saami reindeer herders see themselves as subjects being part of the landscape in an intersubjective interaction with their reindeers and nature as a whole. In landscape they practice their culture (or as suggested work) as part of saami reindeer herding, and they do it in close relationship with natural conditions.

The saami landscape has changed, but not necessarily visually as much as mentally. The study reveals that changes related to home, the ways of herding and the ways of relating to nature are enabled by, among others technological and material advances. Telecommunications and increased physical mobility due to snowmobile has developed the saami reindeer herding way of living. It suggests that landscape must be seen as a dynamic process; therefore the saami landscape has changed, and most likely, still changing.

Forord

Jeg er Konge, det sier i alle fall Aleksander og Anneli. Det har de fortalt meg mange ganger, så da bør jeg kanskje tro på det? I mine barns øyne er jeg Konge, min kone Silje er Dronning, og selv er de Prins og Prinsesse, det kan vi skjønt være enige om. Uansett hvordan dagene er vil man alltid kunne være Konge, enten for en dag, eller for en evighet, alt hva man velger å være. Jeg er så heldig at jeg alltid kan spørre mine barn, min herlige familie, så vet jeg at jeg er Konge for evig. Det er i grunn en deilig følelse, og for den følelsen er det all grunn til å takke. Dere har stått last og brast ved mine prosjekt, og fortsatt er dere her for meg. Silje, Aleksander og Anneli, min herlige familie!

På NTNU har jeg møtt flere som jeg setter høyt og som denne oppgaven er blitt til gjennom. Spesielt fortjener Madeleine sitt navn hugget i stein som en bauta for gode faglige diskusjoner og vennskapelige råd. En nevnt, mange glemte, men Eivind, Stian og Maria er ikke av de i glemmeboken. Resten får ha meg unnskyldt!

Denne oppgaven kunne ikke blitt til uten en stor innsats fra en rekke venner og familie som har bidratt med nødvendig utstyr slik at oppgaven kunne gjennomføres. Uforbeholdent har de stilt opp med transport, og de har hjulpet meg med en rekke praktiske gjøremål. Uten deres hjelp ville ikke denne oppgaven blitt til. Spesielt er jeg takknemlig for lån av dyrt utstyr som for eksempel snøscooter og scootersleder, og for lange transportoppdrag i forbindelse med feltarbeid. De fleste vet nok hvem de er, men spesielt fortjener Vegard, Kjell Andreas, mine brødre (Bjørn Christian og Jan Roger) og mine foreldre en stor takk for all mulig hjelp og støtte.

Veiledning og gode faglige diskusjoner har Gjermund W. stått for, alt på en utmerket måte. Stikkord; engasjert. Nå er også denne epoken over Gjermund, kanskje det kommer atter nye.

Nå trenger ikke min mor og far ringe og spørre om hvordan det går med leksene mine, nå er jeg endelig blitt ferdig.

Alf Bjørnar Eriksen

L'Albir, Spania – 6. mai 2014

Innholdsfortegnelse

ABSTRACT	III
FORORD	V
FIGUR- OG BILDELISTE	IX
AKRONYMER OG FORKORTELSER.....	XI
1 INNLEDNING	1
1.1 DEN EUROPEISKE LANDSKAPSKONVENSJONEN	2
1.2 KONTEKST OG GEOGRAFISK AVGRENSNING	3
1.3 VITENSKAPSTEORETISK TILNÆRMING	6
1.4 STUDIENS PROBLEMSTILLINGER	7
1.5 STRUKTUR OG INNHOLD.....	7
2 FAG- OG VITENSKAPSTEORETISKE BETRAKTNINGER	9
2.1 SENTRALE BEGREPER	10
2.1.1 Ontologi og epistemologi – en historisk framstilling.....	10
2.2 TILNÆRMINGER TIL LANDSKAPSBEGREPET	16
2.2.1 Objektivitet, subjektivitet og intersubjektivitet	16
2.2.2 Det morfologiske landskapet.....	18
2.2.3 Måter å se landskapet på – det sceniske landskapet	18
2.2.4 Landskap som ”polity”	20
2.2.5 Levd landskap og dens praksiser	21
2.3 LANDSKAP SOM KULTURELT UTTRYKK	24
2.4 FORHOLDET TIL MATERIALITET	24
2.5 REINDRIFTSUTØVEREN SOM NOMADE – FORHOLDET TIL HJEM	27
2.6 OPPSUMMERING	29
3 METODE.....	31
3.1 STUDIENS UTVALG AV INFORMANTER OG OBSERVANDER	31
3.2 KVALITATIV FORSKNING SOM PROSESS.....	34
3.3 FELTARBEID, PRAGMATISKE HENSYN.....	38
3.4 INTERVJU	40
3.5 OBSERVASJON.....	43
3.6 BILDER OG SOSIALE MEDIER	49

3.7	ETISKE PROBLEMSTILLINGER	50
3.8	OPPSUMMERING METODE	52
4	PRESENTASJON AV EMPIRI.....	53
4.1	REINDRIFTSUTØVEREN OG LANDSKAPSBEGREPET: EN VISUELL ELLER PRAKTISK TILNÆRMING?.....	53
4.1.1	Vi ser til flokken, jeg på utsikta, han på flokken	54
4.1.2	Hvert dyrs historie	56
4.1.3	Teltets plassering, praktisk eller estetisk hensyn?	57
4.1.4	Bilder på sosiale medier	58
4.2	HVA ER HJEMME FOR REINDRIFTSUTØVEREN?.....	59
4.2.1	Menneskers plassering i teltet	60
4.2.2	Utsikter for framtida.....	66
4.3	REINDRIFTSUTØVERENS LANDSKAP I ENDRING.....	66
4.3.1	Å lese landskapet.....	67
4.3.2	Tid, hastighet og fysisk mobilitet.....	68
4.3.3	Overført kunnskap og naturbruk.....	70
4.3.4	Hunden og gjeteren.....	72
5	DISKUSJON.....	77
5.1	REINDRIFTSUTØVERENS TILNÆRMINGER TIL LANDSKAPSBEGREPET	77
5.2	LANDSKAP OG DETS PRAKSISER; ET SYMBOL PÅ SAMISK KULTURELL IDENTITET?.....	81
5.3	Å FLYTTE SITT HJEM: EN TRADISJON I ENDRING?	85
6	AVSLUTNING.....	89
7	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	93
8	REFERANSER	95
9	VEDLEGG.....	101
9.1	UTSTYRSLISTE	
9.2	INFORMASJONSSKRIV	
9.3	SAMTALEGUIDE	

Figur- og bildeliste

Figur 1-1: Norgeskart som viser reindriffts-Norge	5
Figur 3-1: Utvalget av informanter og observander	34
Figur 3-2: Forskning som prosess	36
Figur 3-3: Under flyttinga bodde vi i telt-gamme.	39
Figur 3-4: En typisk intervjusituasjon under observasjonsstudien.	43
Figur 3-5: Siste etappe av vårflyttinga er i gang.....	45
Figur 3-6: Under siste etappe av flyttinga stoppet vi underveis for å la reinsdyrene hvile.	46
Figur 3-7: Reinflokkens siste nedstigning mot fjorden og prammingssted	47
Figur 3-8: Idet flokken skulle innenfor reingjerdet begynte de å løpe i sirkel.	48
Figur 4-1: Vi sjekker til reinflokken.....	55
Figur 4-2: Etter foring blir vi sittende i reinflokken å samtale om dyrene.....	57
Figur 4-3: Oversikt over tradisjonell plassering i lavvo under reinflytting.....	61
Figur 4-4: Under reinflytting hadde vi en slik plassering i teltet.....	62
Figur 4-5: Plassering ved besøk i annen lavvo.....	64
Figur 4-6: Oversikt og klassifisering av kjennetegn og elementer i det å lese landskapet	68
Figur 4-7: Kjøremønster i forhold til reinsdyret.	74

Akronymer og forkortelser

ANT	Aktør – nettverk teori
ATV	All terrain vehicle
ELC	Den Europeiske landskapskonvensjonen
GPS	Global positioning system

1 Innledning

I det følgende skal jeg presentere mitt valgte tema for min mastergradsoppgave. I seg selv kan det være en tilsynelatende enkel sak, det som imidlertid er utfordrende er å knytte valgt tema til relevant fagteori og en forskningsprosess i stadig endring, og presentere det samlet på en oversiktlig måte.

Mitt valgte tema for mastergradsoppgaven omhandler landskapsbegrepet. Det er et begrep som kan bety så mangt, alt etter øyet som ser. Det som imidlertid er sikkert er at begrepet er det Jones (2003) kaller for et kaotisk konsept. Vi mennesker forstår begrepet landskap forskjellig alt avhengig av bakgrunn. Slik sett definerer det oss på ulike vis, for vi mennesker settes gjerne i samspill med landskapet. Enten som betraktere, eller som deltagere. Uansett hvor og hvordan vi posisjonerer oss i forhold til landskapet, så er det der. Et enkelt spørsmål kan dermed lede til en rekke forskjellige svar; hva er landskap? I denne studien er spørsmålet rettet mot reindriftsutøveren hvor mitt forskningstema er knyttet til samisk landskapsforståelse med fokus på reindriftsutøverens syn på sitt oppfattede og levde landskap.

Reindriftsutøveren er en representant for en næring med særegent kulturelt uttrykk, og gjennom sitt yrke og sin kultur opplever og praktiserer de i landskapet på sin måte. De er tilknyttet primærnæringa, men har en driftsform som er ulik andre av Norges primærnæringer. Reindriftsutøveren utøver sitt yrke i tett samspill med naturen hvor naturgitte premisser skaper grunnlag for ulik krav til utmarksbeiter året gjennom. Slik sett mener jeg reindriftsutøveren fungerer som et spennende utgangspunkt for en syntesestudie mellom natur og kultur. Wylie (2007) snakker om landskap som spenninger, hvorav natur/kultur er eksempel på en slik spenning. Landskapet er det rom vi befinner oss i, men det kan også være det rom vi danner i vårt indre. Derav tillegger vi det blant annet følelser, tanker og verdier som produseres i subjektet. Disse dannelsene kan være kulturelt betinget, dannet i samspill med vår kulturelle bakgrunn og de omgivelser og påvirkninger vi er et resultat av. I min oppgave vil jeg se nærmere på de tanker, følelser og meninger knyttet til landskapet som tilhører subjektet, i dette tilfellet reindriftsutøveren som praktiserer i tett tilknytning med naturen.

Det samiske landskap er av flere satt i sammenheng med hellige landskap. Arkeologer, religionshistorikere, og forskere innenfor tradisjonell folkloristikk har vært opptatt av temaet (Jernsletten, 2010). I et religionshistorisk perspektiv er samisk religion en naturreligion hvor

det materielle i naturen kan ilegges betydning. Slik finner man hellige fjell, steder og samiske kulturminner i de områder hvor samene tradisjonelt har vandret (ibid.). Disse hellige steder kan være urørt natur og av ikke-monumental karakter, men kan likevel være av kulturell betydning for den samiske kulturelle identitet (ibid.). Jones (1996) omtaler at slike landskap, tilsynelatende urørt uten fysiske inngrep, kan forstås som kulturlandskap i samisk sammenheng. Denne studien tar imidlertid sitt utgangspunkt i det samiske reindriftslandskapet hvor fokuset er flyttet fra samisk religionshistorie, hellige steder og beskrivelser av det forhenværende landskapet som ledd i landskapsforståelse. Studien er heller vinklet på grunnleggende diskusjon omkring landskapsbegrepet. Med en slik vinkling både tror og håper jeg at jeg kan presentere et nytt og nyttig bidrag til samisk landskapsforskning spesielt, og geografisk landskapsforskning generelt.

Studien tar sikte på å studere reindriftsutøverens landskap ved hjelp av de praksiser og narrativer som først og fremst kommer til uttrykk i samtid. Slik sett er studien et øyeblikksbilde av den samiske reindriftsutøverens oppfattede landskap. Med bakgrunn i blant annet arkeologen Olsen (2003) mener jeg det er viktig å se dagens sosiokulturelle kontekst i samspill med de endringer som eventuelt skjer og har skjedd. I den forbindelse er forholdet til materialitet viktig. I oppgaven brukes spesielt artefaktens innvirkning på praksiser i landskapet som en forklaring på endringer i samisk reindriftskultur, og det er disse nåtidige artefakter og materialiteter som i denne oppgaven forenes med subjektets forståelse i og av det levde landskap

1.1 Den Europeiske landskapskonvensjonen

Det er et poeng å konkretisere et definisjonsmessig utgangspunkt for studien generelt og landskapsbegrepet spesielt. Derfor vil jeg innledningsvis rette blikket mot Den Europeiske landskapskonvensjons (ELC) definisjon av hva landskap er:

Kapittel 1, artikkel 1a:

Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer.

(Miljøverndepartementet, 2007)

I denne sammenheng er landskap hva folk oppfatter det til å være, og slik sett er hvert enkelt synspunkt legitimt i definisjon av landskapsbegrepet. Alle mennesker har rett til å være en del

av landskapet, og det skilles ikke på natur- og kulturlandskap. Angående verdier i landskapet jamfør for eksempel Jones (1993) og Solstad (2006) nevnes heller ikke en type konkret landskap som mer verdifulle enn andre. ELC lar det være opp til subjektet å skape sine verdier, sitt syn, og sine oppfattelser i sitt eget landskap. *Hverdagslandskapet* er slik sett et sentralt begrep da det er folks daglige omgivelser som også inkluderes. Slik sett er enhver omgivelse et landskap, både det urbane, det rurale, konkrete landskap, representasjoner, og det indirekte landskapet. Alle landskap kan i praksis representere en mening for en aktør, og slik sett vil landskap være en viktig del av menneskets livskvalitet. Dette er også nevnt av Jones (2007) som påpeker at landskapskonvensjonen likestiller alle grupper mennesker, blant annet skal alle mennesker inkluderes og høres i saker som gjelder sitt landskap. Den Europeiske landskapskonvensjonen ble ratifisert av Norge i 2004, og slik sett danner den for meg et naturlig utgangspunkt i arbeidet med landskapsbegrepet.

1.2 Kontekst og geografisk avgrensning

I oppgaven konkretiseres landskapsbegrepet i forhold til reindriftsutøveren, og i den forbindelse er det viktig med en innledende redegjørelse av reindriftsutøveren og reindriftnæringen. Samisk reindrift preger store landareal i Norge hvor reindriftsutøveren tilhører en pastoralt og arealkrevende næring. Cirka 40 % av Norges landareal er berørt av reindrift (Statens reindriftsforvaltning, u.d, a). Figur 1-1 viser kart over Norges landareal og en oversikt over hvilke områder av Norge som er avsatt til reindriftnæringen. Avstandene i landskapet er potensielt store, og reindriftsutøveren beveger seg over store områder for å utnytte det naturgitte grunnlaget best mulig for dyrene sine (Arbeids- og sosialdepartementet, 2002; Statens reindriftsforvaltning, u.d, b). Reinsdyret er et nøkkelement i drifta. Dyret er halvdomestisert og flytter syklisk fra sommer til vinter. Den lever sitt liv til fulle på utmarksbeiter, og må i den forbindelse også leve av den maten den til en hver tid finner i sine beiteområder. Ulike årstidsbeiter krever forskjellige typer areal, noe som bidrar til at reindriftsåret kan deles inn i åtte årstider (Statens reindriftsforvaltning, u.d, b).

Konkret forholder denne studien seg til informanter tilhørende den samiske reindriften i Vest-Finnmark reinbeiteområde (se figur 1-1). Dette er en potensiell viktig avgrensning da forskjellige områder av Norge fordrer blant annet ulike flyttemønstre på grunn av ulikheter i de naturgitte forutsetninger. Hva angår Vest-Finnmark kjennetegnes reindriften blant annet av at vinterbeitene er kontinentale innlandsbeiter og at sommerbeitene er i utpregede kystklima. Det medfører ofte lange reinflyttinger på grunn av de lange avstandene mellom årstidsbeitene (Statens reindriftsforvaltning, u.d, c). Flyttingene foregår stort sett etter de samme trekkleier

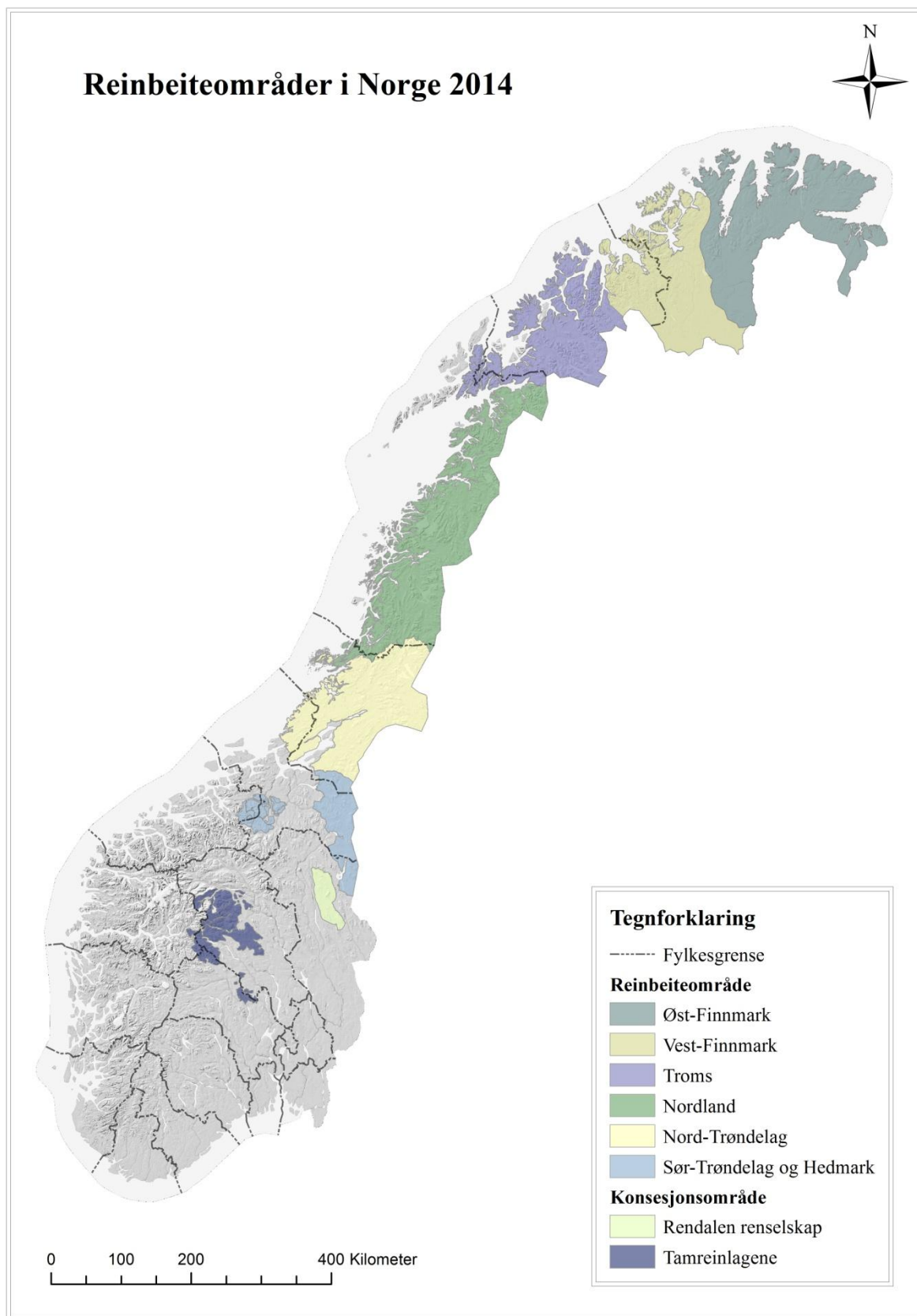
år etter år¹, mens variasjoner i naturforhold medfører at de regionale forskjellene kan være store fra område til område (ibid.). Denne studien følger imidlertid reindriftsutøvere som har sine vinterbeiter på Finnmarksvidda og sine sommerbeiter på en av øyene som ligger på kysten av Finnmark. For å komme til sine beiter følger flokken kjente trekkleier, i mer eller mindre grad følger de dermed det flyttemønsteret de har gjort mange ganger før. Underveis i flokkens flytting må de krysse en fjord for å nå fra fastland til øy. Tradisjonelt ble denne kryssingen gjort ved at reinsdyret svømte over fjorden, mens det i dagens reindrift er en prammingsbåt som frakter dyrene fra fastlandet til øya (og på høsten tilbake til fastlandet). Prammingen markerer på mange måter at vinterbeitene er over og at reinflokken er nådd fram til kalvings- og sommerbeiteområder. Gjennom en observasjonsstudie fulgte jeg reinflokken underveis i denne siste delen av flyttinga; fra vidde til hav. Slik sett er dette en studie som omhandler den delen av reindriftsåret hvor reinflokken flytter fra vinter til sommerbeiter. Studien er dermed begrenset både i rom og i tid. Studien er foretatt i april 2013, et tidspunkt som sammenfaller med det som karakteriseres som starten på driftsåret².

Denne studien har altså en geografisk avgrensning som rent fysisk er i Vest-Finnmark. I forhold til Figur 1-1 er min studie utført gjennom reindriftsutøvere som tilhører Vest-Finnmark reinbeiteområde. Reinbeiteområdets geografiske utstrekning er fra Vest-Finnmarks østlige avgrensning til og med Nord-Troms i vest. Områdets utstrekning over fylkesgrense har blant annet en sammenheng med at det er flere reinbeitedistrikter som har vinterbeiter i Finnmark, mens de flytter til sommerbeiter i Troms. Slik sett kan man si at reinbeiteområdets grenser er tilpasset reindriftras naturlige flyttemønster, og ikke de administrative grenser som er mellom fylker. Utenom Øst-Finnmark reinbeiteområde er dette også gjeldende for landets øvrige reinbeiteområder som alle strekker seg over fylkesgrenser.

Selv om studien har en romlig avgrensning i forhold til det reinbeiteområdet mine informanter tilhører kan det diskuteres om studien også har en avgrensning i forhold til den samiske reindriftskulturen som helhet. Med det mener jeg at oppgaven som helhet potensielt kan bidra til å forstå og forklare forhold som angår den samiske reindriftskulturen som helhet, og ikke bare de empiriske funn oppgaven avdekker i Vest-Finnmark reinbeiteområde.

¹ Fram mot år 2014 er det blitt mer vanlig å flytte dyrene mellom årstidsbeiter med trailer. Det vil si at dyrene ikke følger de gamle trekkleiene, men blir fraktet langs veinettet mellom sine beiter. Oppgaven har ikke avdekt hvor stor andel av næringa som flytter med trailertransport, men slik transport betyr endret praksis, og med bakgrunn i den store endringen trailertransport medfører utgjør tematikken et særdeles interessant forskningstema.

² Forvaltningsmessig starter driftsåret 1.april, en dato som er satt i forbindelse med at reinflokken starter på vandring fra vinterbeiter mot kalvingsområder og sommer beiter i april måned.

Figur 1-1: Norgeskart som viser reindrifts-Norge³

³ Takk til Silje Kristin Nygård for utarbeidelse av kart (utarbeidet uke 5, 2014).

1.3 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Å innta et vitenskapsteoretisk standpunkt er en utfordrende øvelse. Som en pedagogisk tilnærming kan det karakteriseres som en selvransakelse av sitt indre, sine standpunkter og sin identitet. Jeg vil påpeke min grunnleggende tro på at vi kan bevege oss mellom ulike vitenskapssyn, både innen den samme forskningsprosess, og mellom ulike typer forskning vi bedriver. Dette utsagnet kan samtidig, i sin sanne natur, være et utsagn som kan fortelle hvor jeg plasserer meg i forskningsprosessens store linjer da jeg med dette signaliserer at verken natur eller kultur står i dualistisk særstilling i forhold til hverandre.

I denne oppgaven er planen å holde meg innenfor den humanistiske forskningstradisjonens subjekt-orienterte tilnærming til, og perspektiv på forskning (Wylie, 2007). Innenfor den humanistiske og empiribaserte tilnærmingen jeg bruker som utgangspunkt finner vi blant annet fenomenologi. Det er en retning som forsøker å forstå fenomener og realiteter gjennom subjektets forståelse og erfaringer, og slik sett er verden realiteter slik subjektet oppfatter det (Thagaard, 2009; Hansen & Simonsen, 2004). Det levde landskapet, det man praktiserer i, er ofte i fokus innenfor fenomenologien. Slik jeg ser det er derfor er hverdagslandskapet til informanten viktig. Metodisk ønsker jeg å møte reindriftsutøveren i hans hverdagslandskap, og geografisk avgrenses det av det arealet han lever og virker i. Konsekvensen av denne tilnærmingen er at det konkrete møtestedet ikke er gitt, men defineres av informantene i min forskning. Ytterligere konsekvens er at jeg rent geografisk har et enormt landareal som jeg potensielt kan møte reindriftsutøveren i (jmfør figur 1-1). For reindriftsutøveren vil det si det arealet han bruker gjennom sitt års pastorale landbruk med nomadisk drift etter naturgitte forhold. Paralleller kan trekkes til Setten (2002) sin forskning om bonden på Jæren hvor hun metodisk går med bonden i hverdagslandskapet som avgrenses av det arealet bonden praktiserer i. Dette landskapssynet tilhører en nordeuropeisk forskningstradisjon som ser på landskap som praksis (Wylie, 2007), mens Setten (2013) utdyper at landskapet her er et resultat av territorielt befestet praksis.

Landskapet er et levd rom hvor subjektets følelser og opplevelser er meningsdannende. Innenfor fenomenologien sees subjektet i sammenheng med objektet, og søker dermed å bryte med dualismen objekt/subjekt. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at koblingen mellom subjekt og objekt innen fenomenologien skjer gjennom at bevisstheten er rettet mot noe, den er intensjonal, og at det er gjennom bevisstheten og levd liv at kroppen har en før-refleksiv forståelse av hva det vil si å *være* i verden (Wylie, 2007). Innen den klassiske objektivismen settes subjekt og kultur gjerne utenfor fysiske og konkrete sammenhenger, og

forholder seg deretter til dualismer som natur og kultur, og representerer dermed noe annet enn det jeg søker i denne oppgaven (Hansen & Simonsen, 2004). Innenfor fenomenologien er også intersubjektiviteten framtrædende hvor samspill mellom subjekter og omgivelser danner meningsbærende forståelser.

Vitenskapsteoretisk finner jeg meg selv innenfor humanistiske og fenomenologiske forskningstradisjoner da jeg ønsker å undersøke reindriftsutøverens levde landskap i deres intersubjektive samspill mellom natur og kultur.

1.4 Studiens problemstillinger

Studien har tre problemstillinger som den søker å diskutere. Den først omhandler hvordan reindriftsutøveren forholder seg til landskapsbegrepet. Med det menes landskap som konsept eksemplifisert gjennom blant annet Jones & Stenseke (2011) som viser til fire tilnærminger til landskapsbegrepet. Den neste problemstillingen er fundamentert i hvordan samisk reindriftskultur defineres og uttrykkes, og hvordan landskap med dens praksiser eventuelt kan bidra til å uttrykke kulturell identitet (Greider & Garkovich, 1994). Den siste problemstillingen omhandler reindriftsutøverens forhold til hjem. Herunder diskuteres det nomadiske perspektivet knyttet til Deleuze & Guattari (1987) og konkretiseres gjennom samisk reindrift hvor reindriftsutøveren flytter nomadisk med reinflokken til ulike årstidsbeiter. Det sentrale i denne problemstillingen er ikke å gi svar på om reindriftsutøveren flytter sitt fysiske hjem, men hvordan hjemmet oppfattes og uttrykkes gjennom reindriftsutøverens praksiser.

Studios problemstillinger er dermed som følger:

- Hvilke tilnærminger har reindriftsutøveren til landskap?
- I hvilken grad er landskap og dets praksiser et symbol på samisk kulturell identitet?
- Er samisk reindrift en kultur som flytter sitt hjem?

1.5 Struktur og innhold

Oppgavens innledning avløses med kapittel 2 som omhandler teori, vitenskapsteori og vitenskapsfilosofi. Kapittelet diskuterer hva viten er og hvordan den produseres. Dette settes i sammenheng med ontologi og epistemologi. I tillegg blir studiens teoretiske rammeverk satt gjennom begreper og forståelser som omhandler landskap, kulturelt uttrykk, materialitet og nomadisme. Kapittel 3 omhandler studiens metodiske betraktninger, herunder de etiske problemstillinger knyttet til forskning som prosess. Oppgavens empiri presenteres

hovedsakelig i kapittel 4. Presentasjonen skjer gjennom narrativer erfart og opplevd gjennom studiens observasjoner og intervju. Til en viss grad blir studiens teoretiske rammeverk diskutert underveis i de empiriske presentasjoner. Kapittel 5 er oppgavens diskusjonskapittel. Her blir oppgavens problemstillinger diskutert i forhold til teoretisk rammeverk og empiri før en kort avslutning i kapittel 6 trekker linjer mellom oppgavens problemstillinger og de funn presentert gjennom oppgaven. Avslutningsvis gis det to begrunnede forslag til videre forskning i kapittel 7.

2 Fag- og vitenskapsteoretiske betraktninger

Geografi er et mangfoldig fag hvor en generell forståelse er at faget studerer *alt*, både natur- og kulturgitte elementer, og eventuelle synteser mellom disse (Holt-Jensen, 2007). Det kan sies at dette *alt* er kjernen i faget, men faghistorisk er geografi preget av mange skifter i både filosofi og bakenforliggende tanker som igjen har endret strukturen i faget hva angår både ontologi og epistemologi (Hubbard m.fl., 2002). Nå er det ikke gitt at faget inneholder tydelige paradigmer for disse skiftene, og denne oppgaven tar heller ikke sikte på å peke ut konkrete paradigmer jamfør Kuhns paradigmatteori, men det vil være naturlig å sette faghistoriske skifter i sammenheng med oppgavens teoretiske grunnlag for igjen å forklare de metodiske og pragmatiske valg jeg har gjort underveis. For å posisjonere meg som forsker vil jeg i denne delen av oppgaven også ta for meg diskusjonen om hva kunnskap er og hvordan den skapes. Jeg mener det er relevant å belyse at det finnes ulike måter både å produsere og forstå kunnskap som igjen er knyttet til fagets fagfilosofiske vendinger. Samtidig er det hverken ønskelig eller formålstjenlig å kategorisere ulike vendinger og samtidig forstå de som konstante enheter som igjen fungerer som vanntette skott mot omverdenen. Kapittelet tar derfor sikte på å forstå fagets filosofi og vendinger som diskuterbare innspill og som grunnleggende forutsetning for et fag i stadig endring. Det tar heller ikke sikte på å klassifisere en vending eller vitenskapsteoretisk tradisjon som hverken feil eller rett. I den forbindelse mener jeg det er viktig å sette studien i en faghistorisk kontekst hvor blant annet fagets interne problematisering angående identitet, vitenskap og teori er viktige elementer som har formet faget både historisk og i samtid. Derfor vil oppgaven inneholde en framstilling som også inkluderer en faghistorisk tilnærming knyttet til begrepene ontologi og epistemologi. Årsaken til at jeg velger å gjøre rede for fagets vitenskapsteoretiske og fagfilosofiske utvikling ligger i forholdet til fagteori. Senere gjør jeg rede for noen av de teoriene jeg har valgt å knytte til studien, og samtidig er det viktig å ha med seg hvilket verdens- og kunnskapssyn disse teoriene kan være farget av.

Oppgaven har et empirisk utgangspunkt i min observasjonsstudie foretatt under reindriftas vårflytting. Deretter har mine observasjoner fungert som grunnlag for videre samtaler med mine informanter. I denne sammenheng må det også påpekes at jeg som forsker, min bakgrunn og mine bakgrunnskunnskaper sannsynligvis har farget mine observasjoner slik at det observerte også er et resultat av meg og mine verdier. Senere i oppgavens metodekapittel vil jeg komme nærmere inn på selve metodebruken, men det er likevel viktig å ha en viss oversikt over metode når jeg nå skal gjøre rede for oppgavens teoretiske og fagfilosofiske

tilnærming. Det er fordi den fag- og vitenskapsteoretiske tilnærming jeg har til oppgaven også påvirker de valg av metode jeg har gjort. Jeg vil også teoretisere landskapsbegrepet i forhold til de momenter jeg mener er viktige for å løse oppgaven. Dette setter jeg i sammenheng med vitenskapsteoretiske og fagfilosofiske strømninger, og slik sett ser jeg på fagteori som resultat ontologi og epistemologi. Det gjør jeg fordi jeg mener at måten vi ser på kunnskap og måten vi forstår verden rundt oss er viktige elementer i hvordan vi forstår og konkretiserer det empiriske grunnlaget i vår forskning. Samtidig er jeg av den oppfatning at ensidige tilnærminger til både fag- og vitenskapsteori nødvendigvis ikke er representativ for den man er, men at man heller er farget av en rekke meninger og forståelser som er representanter for ulike tankesett. Disse ulike meningene og tankesettene jeg er farget av er det jeg i fortsettelsen av dette kapittelet vil nyansere ytterligere

Først vil jeg gjøre rede begrepene ontologi og epistemologi, og sette disse i en faghistorisk kontekst.

2.1 Sentrale begreper

Forskjeller i ontologi og epistemologi, samt mål med forskning, vil være med på å utforme retninger innenfor vitenskapen og fagfilosofien. Hubbard m.fl. (2002) snakker om fire punkter som definerer filosofien. Disse er ontologi, epistemologi, metode og ideologi, mens for eksempel Hansen & Simonsen (2004) har utelatt ideologi, og opererer kun med tre punkter. Min følgende framstilling vil fokusere hovedsakelig på ontologi og epistemologi. Metode, som jeg kommer tilbake til, er avhengig av spesielt epistemologi, mens ideologi kan forstås som formålet, motivasjonen eller den underliggende sosiale eller politiske årsaken til at man ønsker å tilegne seg kunnskap (Hubbard m.fl., 2002).

2.1.1 Ontologi og epistemologi – en historisk framstilling

Innenfor filosofien er verdenssynet, eller læren om verden, en viktig problematisering. Av de ontologiske debatter vil jeg trekke fram spesielt dualismen natur og kultur, og hvordan de gjensidig sees i forhold til hverandre. Ontologisk kan man snakke om hvilken rekkefølge ting skjer, om naturen er en premissleverandør for et utfall, eller om hvert enkelt studieområde skal sees som noe helt unikt og uavhengig (ibid.). Det handler om den forestilling man har om hvordan verden ser ut og hvordan den er bygd opp, og hvilke elementer man fokuserer på i denne forestillingen, og til slutt hvordan elementene er i samspill eller virker inn på hverandre. For eksempel søker positivismens retninger etter lovformler hvor debatten blant annet omhandler hvordan, og i hvor stor grad, mennesket samhandler med naturen, mens det

innenfor marxistisk tankesett er et ontologisk syn som søker bakenforliggende materielle, og gjerne historisk-økonomiske årsaker som virker uavhengig av samtidas påvirkning av disse (Wylie, 2007). Forskjeller i hvordan vi oppfatter forholdet mellom natur og kultur kan danne forskjeller i hvordan vi produserer vår viten. I det hele tatt kan det også stilles spørsmål om hva viten er, hvor den eksisterer og produseres, og kanskje om den eksisterer i det hele og det store. Det ontologiske spørsmålet er ofte diskutert med akkurat disse tilnærmingene. Å være bevisst det ontologiske spørsmålet er viktig da grunnleggende verdenssyn blant annet kan fortelle noe om hvilket forhold, eller standpunkt, man har til kausalitet, og derav kan det diskuteres om man har et forhold til det unike, det generelle, det lovmessige, med mer.

I likhet med ontologi er epistemologi en grunnleggende filosofisk debatt som kan belyse fagfilosofiske vendinger. Innenfor epistemologien finner vi diskusjonen om erkjennelse av kunnskap, og hvordan den opparbeides (Hansen & Simonsen, 2004). Noe av det jeg mener er mest sentralt ved epistemologien er forholdet mellom objekt og subjekt. I dette forholdet produseres erkjennelsen og viten. Syn på hvordan og hvor viten produseres er et viktig fagfilosofisk spørsmål hvor subjektet som det erkjennende kan innta ulike posisjoner. Viten kan være overført subjektet fra objektet, det som studeres, uten at subjektet er aktiv i kunnskapsproduksjonen, eller i motsatt fall kan subjektet være en del av kunnskapsproduksjonen gjennom en aktiv deltagelse. Ved subjektets aktive deltagelse i produksjonen av viten må det sees i en kulturell eller sosial kontekst. Subjektet vil da være en del av kunnskapen (Wylie, 2007). Innenfor det første eksempelet finner vi de empiribaserte tilnærminger som blir spesielt toneangivende i vestlig geografisk forskning preget av positivismen fra cirka 1950 og framover, mens den andre tilnærmingen er mer toneangivende innenfor humanismen som fra cirka 1970 vokste fram som en reaksjon på positivistiske teorier (ibid.) Produksjon av viten som samspill mellom subjekter er representerende for det epistemologiske grunnsyn jeg som forsker har.

Metode utvikles og bestemmes av epistemologi. Innenfor epistemologiens rammer handler det om hvilke metoder vi skal benytte oss av for uttrykke det vi ønsker å uttrykke (Hubbard m.fl., 2002). I den grad man kan konstruere en kronologisk rekkefølge med begrepene ontologi, epistemologi og metode, så vil ontologi komme først. Deretter kommer epistemologi som er avhengig av at det må finnes noe som «værende» som skal beskrives, forstås og/eller forklares. Til slutt kommer metoden som da vil være avhengig av kunnskapssyn og følgelig verdenssyn. Gjennom ontologi og epistemologi har fagfilosofien endret seg gjennom tidens løp. Som nevnt i tiden etter 2.verdenskrig skjedde en endring fra en regionalgeografi til en

mer utpreget systemgeografi (Rhoads, 2005). Fra tidligere å være en deskriptiv regionalvitenskap med fokus på den materielle kulturs naturavhengighet adapterte faget en mer vitenskapelig tilnærming for fagets bruk av metoder (ibid.). Spesielt ser man en tilnærming til kvantifiserbar empiri, noe som skulle være gjeldende som dominant forståelse av faget blant spesielt økonomiske og demografiske studier i vel 20 år. Sentralt i endringen fra regional- til systemgeografi står de positivistiske retninger hvor viten produseres gjennom observasjon av virkeligheten uavhengig kulturen. Faglitteraturen betegner denne endringen som den kvantifiserbare revolusjon (Hansen & Simonsen, 2004). Den voksende vitenskap og de positivistiske og logisk empiriske tilnærminger fra cirka 1950 er også klassifisert av flere, blant annet Rhoads (2005), som den kvantitative romlige vitenskap. Et kjennetegn ved de positivistiske retninger er at det filosofiske temaet, som blant annet omhandler ontologi og epistemologi, i samtida ikke var et tema (Hansen & Simonsen, 2004). Fokuset var å produsere vitenskap som kunne forsvares vitenskapelig. Med dette fokuset fikk man en faglig tilnærming til et fag som studerer mønstre og prosesser hvor regioner studeres med mål om å skape universelle lovformler (ibid.). Blant annet innenfor den logiske positivismen skulle disse lovformler være ganske like fra region til region slik at et enkeltstående fenomens lovformel skulle kunne gjelde for alle like fenomen som beskrives (Holt-Jensen, 2007). Et annet særlig særtrekk trekk ved den logiske positivismen er at utsagn er meningsfulle så lenge de kan verifiseres eller eventuelt forkastes, noe som igjen medfører at for eksempel verdiutsagn og etikk ikke vil være meningsfulle da de ikke er verifiserbare (Ringdal, 2009). Geografiens rolle, ifølge Schaefer, en innflytelsesrik økonom i positivistiske kretser, var å oppdage og forklare romlige mønstre og prosesser. Disse romlige mønstre og prosesser mente Schaefer var ordnet i regulære romlige mønstre i motsetning til en mosaikk av ulike regioner. Dyptgående studier av fenomener ville avdekke disse regulære romlige mønstre (Castree, 2005). Schaefer var inspirert av den logiske positivismen Wienersirkelen stod for. Den tar utgangspunkt i realismen hvor objektet eksisterer uavhengig av menneskets kunnskaper, følelser og erfaringer. Wienersirkelen er også særlig kjent for at all vitenskap skal foregå etter lik og riktig metodikk slik at skiller mellom vitenskaper skal være på *hva*, ikke *hvordan*, de studerer (ibid.). En av metodene som brukes innenfor både positivistiske og logisk empiriske retninger som preget midten av forrige århundre er fokuset på observasjon. I tillegg er blant annet Carl Sauer gjennom *Morphology of Landscape*⁴ fra 1925 og Berkeley-skolen kjent for

⁴ Carl Sauer (1889-1975) gav i 1925 ut det ikoniske verket *Morphology of Landscape*. Verket utfordret de datidige naturdeterministiske vitenskapsforståelser og han mente at geografi som vitenskap skulle studere landskapet som prosesser av både natur og kultur.

sin bruk av observasjoner, feltarbeid og befaringer som del av sin metodikk knyttet til regionalgeografiens studier av landskap og dikotomien natur-kultur (Holt-Jensen, 2007; Wylie, 2007). Bruk av observasjoner er noe jeg mener fortsatt er en viktig tradisjon knyttet til geografifaget. Det er en av årsakene til at jeg har valgt å bruke observasjon som metode i denne studien. Samtidig er det viktig å poengtere at observasjon som metode ikke alene tilhører positivistiske vitenskapssyn, men det er blant annet *hva* og *hvordan* man observerer som skiller vitenskapssyn og filosofi fra hverandre.

De historiske og kulturelle sidene av faget ble marginalisert under den kvantitative revolusjonen. Samtidig er det en viktig presisering at vitenskapen i årene mellom 1950-1970 heller ikke må sees på som en enhet av enighet om kvantifiserbar vitenskap, men også at den inneholdt retninger som ikke kvantifiserte all sin forskning (Rhoads, 2005). Kritikken om objektivisering og kvantifisering tiltok i 1970 årene med spesielt fokus fra historiske og kulturelle geografer. Kritikken kom fra spesielt to hold, humanistisk og marxistisk geografi (Wylie, 2007). Innenfor den humanistiske geografien finner vi en grunnleggende kritikk av de positivistiske retninger hvor humanismen tar et sterkt oppgjør med *tingliggjøring* av mennesker og kultur. De mener denne tingliggjøringen skjer blant annet gjennom utvikling av felles metodikk på tvers av samfunns- og naturvitenskapelige retninger noe som preger positivismen (Hansen & Simonsen, 2004). Den grunnleggende uenigheten går blant annet på hvordan ulike menneskers verdier, tanker, følelser og meninger i positivismen ikke blir tatt høyde for på annet vis enn generaliseringer gjennom lovformler som reduserer mennesker til statistikker på et papir. Grunnleggende filosofi knyttet til humanisme er som nevnt fenomenologi. Med denne retningen får vi et sterkt fokus på menneskelige erfaringer som ikke bare sanses, men også føles, huskes og praktiseres (Hubbard m.fl., 2002). Innenfor humanistiske retninger finner vi rommet som levd, og i motsetning til positivismen har den et mål om å forstå framfor å forklare med ide om at kunnskap ikke kan oppnås alene ved empiriske observasjoner. Nettopp ved dette punktet er humanismen ofte kritisert da det debatteres at den ofte er triviell og lite konkret og nyttig (Thagaard, 2009). I tillegg har tradisjonelt fenomenologiske retninger lite fokus på blant annet maktrelasjoner mellom aktører, og derfor finnes gjerne humanistiske tankesett i samspill med blant annet struktureringsteorier som er knyttet til Giddens som igjen har et større fokus på å avdekke maktstrukturer gjennom vitenskap (Wylie, 2007).

Humanistiske geografier både spiller, og har spilt, en viktig rolle i utviklingen av samfunnsgeografien. Gjennom humanismen fikk vi et skille mot naturvitenskapen og de

kvantifiserbare metoder som preget årene innen 1970 (ibid.). Fokuset var på individet, noe som igjen stilte høye krav til å sette seg inn i andre individers hverdag. Slik sett fikk man på ny et ytterpunkt mellom objekt og subjekt som senere skulle kritiseres for blant annet manglende materialitet. Dermed vokste struktureringsteorier knyttet spesielt til Giddens, og marxistiske teorier seg fram som en ny retning av faget (ibid.). Innenfor struktureringsteoriene er det et stort fokus på underliggende strukturers påvirkning på det sosiale, og gjerne de vertikale bindinger som maktstrukturer, mens det innenfor marxistisk geografi er et sterkt fokus på den historiske materialitets påvirkning av dagens sosiale forhold (Hubbard m.fl., 2002; Wylie, 2007). Disse tankesett har enkelte likhetstrekk med humanistisk geografi som blant annet inkluderer en reaksjon på tidligere objektivisering av subjekt, og de må begge sees som en reaksjon på objektivisering av kultur i produksjon av kunnskap. Innenfor landskapsforskning tilhørende spesielt sosialkonstruktivismen er det stort fokus på representasjoner i landskapet, herunder tekst og språk og dens fokus på det diskursive (Wylie, 2007). Tanken er at blant annet tekst og språk er kulturelt og sosialt betinget, og dermed fungerer de som en representasjon av virkeligheten. Sett i forhold til landskapsgeografi kan man finne representasjoner i landskapet som leses som resultat av kulturell og sosial påvirkning (ibid.). Landskap kan forstås og leses gjennom symboler og meninger som igjen forteller hvordan mennesket definerer og ser på seg selv. Derfor må man, ifølge blant annet Greider & Garkovich (1994), forstå mennesket og kulturen for også å forstå landskapet⁵:

The open field is the same physical thing, but it carries multiple symbolic meanings that emanate from the values by which people define themselves. [...] These symbolic meanings and definitions are sociocultural phenomena, not physical phenomena, and they transform the open field into a symbolic landscape.

(Greider & Garkovich, 1994, s. 1)

I forbindelse med intersubjektive relasjoner med rom, sted og tid synes jeg det er verdt å nevne noen av dagens kritiske geografiers syn på kunnskap og værende. Det er også satt i kontekst med strømninger og vendinger som måtte prege faget. Strømninger innenfor vitenskapen har etterlyst større fokusering på blant annet kjønn, etnisitet, rase og seksualitet innenfor samfunnsgeografisk forskning. Blant annet mener feministiske krefter at forskningen er maskulin da hovedvekten av forskningen er gjort av menn. Vi finner også et større fokus på

⁵ Med bakgrunn i blant annet Greider og Garkovich blir det i kapittel 2.3 gjort ytterligere rede for landskap og kulturell identitet.

maktstrukturer i blant annet postkolonialismen. Mange av disse vinklingene er nært knyttet opp til subjekters, grupper og kulturers identitet, og meninger går blant annet på at disse identiteter har spilt en for liten rolle i forskningen, og at den rollen identitetsskapende forskning har spilt har skjedd i en for snever og marginal grad (Wylie, 2007). Med det forstås at studier i for stor grad har basert seg på identitetsbærende kategorier som kan være unyanserte. Eksempel kan være forskning relatert til kjønn, religion og etnisitet alene, uten å ta høyde for subjektets posisjonering og identitetsbygging i både romlige og sosiale relasjoner (ibid.). Slik sett mener kritikerne at geografien vanskelig kan kategorisere identiteter etter for eksempel etnisitet alene, men at subjekter også må posisjoneres både sosialt og romlig. Hva angår denne studien er det i dette skjæringspunktet et interessant moment gjør seg gjeldende. Mine informanter er utelukkende menn, uten at det nødvendigvis burde vært slik. I dagens moderne reindrift er det også kvinnelige reindriftsutøvere. Denne studien kunne derfor vært mer bevisst kjønn som identitetsskapende kategori. Nå er ikke dette et avsnitt hvor oppgaven skal være selvkritisk, men det er et viktig poeng at de diskusjoner som avles gjennom den innhentede empiri vil være farget av ikke bare forskerens kjønn, men også det kjønn som er observert. Om man er klar over denne problemstillingen så kan man alltid nyansere de resultat man får med videre forskning, men om man som forsker ikke er bevisst spørsmålet er det nærliggende å presentere sine funn som representerende for begge kjønn. Denne studien er ikke kjønnsselektende i sine problemstillinger, men med dette åpnes det for at reindriftsutøverens eventuelle forståelser og praksiser i landskapet muligens kan nyanseres ytterligere ved å innlemme kjønnsdimensjonen i forskninga, uten at denne studiens funn svekkes av den grunn.

For å summere dette kapittelet vil jeg sette kapittelets diskusjoner i kontekst med studien. Vitenskapsteoretisk befinner jeg meg innenfor humanistisk tankesett med hovedvekt på fenomenologi. Rent konkret er det reindriftsutøveren som studeres, og det er i sterkt samspill med de naturgitte forutsetninger og elementer i hans omgivelser. Natur og kultur må derfor sees som en sammenved enhet. Ved å studere reindriftsutøveren og hans praksiser studeres landskapet slik de oppfatter det, med det vil landskapet være forstått gjennom deres sosiokulturelle bakgrunn og erfaring, og det er i dette samspillet kunnskap og viten produseres. Studien tar derfor høyde for både materialitet og menneskets subjektive tilstedeværelse. Slik sett distanserer studien seg fra de empiribaserte observasjonsstudiene knyttet til realismen som ser på natur og kultur som adskilte enheter.

2.2 Tilnærminger til landskapsbegrepet

Som nevnt i oppgavens innledning har jeg fokus på fire tilnærminger til landskap som konsept eksemplifisert av blant annet Jones & Stenseke (2011):

- Det morfologiske landskapet
- Det sceniske landskapet
- Landskap som ”polity”⁶
- Landskap som oppfattet av folk

Innenfor disse fire tilnærmingene til landskap som konsept er spesielt to av tilnærmingene karakterisert som visuelle. Det første er landskap som morfologi (kap.2.2.2), mens det andre er landskapet som en måte å se på, blant annet det sceniske landskapet (kap.2.2.3). Landskap som oppfattet av folk er mer av subjektiv karakter som igjen tar større høyde for de levde erfaringer til individet og ser nærmere på hvordan landskapet forstås og oppfattes gjennom praksis. Dette beskrives nærmere i kap.2.2.5 hvor levd og praktisert landskap settes i sammenheng med subjektive oppfatninger og en praktisk-ontologisk tilnærming til landskapsbegrepet. Ifølge Jones (1991) finnes det i tillegg tre hovedtilnærminger til landskapsbegrepet som kan sammenstilles med den inndeling jeg har gjort. Disse tilnærmingene er som følger, og diskuteres nærmere i det følgende kapittelet:

- en objektiv tilnærming
- en objektiv, men verdiladet tilnærming
- en subjektiv tilnærming

2.2.1 Objektivitet, subjektivitet og intersubjektivitet

Innenfor landskapsgeografien finner man forskjellige innfallsvinkler og holdninger til selve landskapsbegrepet. Landskapet kan ses på som et objektivt landskap, et objektivt men verdiladet landskap, og et subjektivt landskap (Jones, 1991). Disse tre tilnærminger til landskapet representerer tre forskjellige vestlige tilnærminger hvor det objektive synet er knyttet til alt det som er synlig, det fysiske og det virkelige. Etter det objektive synet befinner virkeligheten seg i objektet, ikke i individet (ibid.). Dette er en tilnærming som vitenskapsteoretisk tilhører realismen, og tradisjonelt hører de tradisjonelle

⁶ *Polity*: Ifølge *Oxford English Dictionary* kan «polity» forstås på flere måter: Det kan forstås som sivilisasjon; en sivil orden eller organisering av sivile samfunn. Det kan også forstås som en organisering av stat og dens prosesser. Slik kan også staten og samfunnet sees som en politisk enhet; et organisert samfunn (fritt oversatt) (polity, n.1, 2014).

naturvitenskapelige retninger til dette landskapssynet. Innenfor denne innfallsvinkelen defineres landskapet som alt det synlige innenfor det objektive synet (Wylie, 2007).

Det objektive verdiladede landskapet har også en realistisk tilnærming hvor elementer i landskapet tillegges en høyere grads verdi enn andre elementer (Jones, 1991). Problemet er utvelgelsen av det verdifulle hvor det er den objektive forståelsen som har definisjonsmakt på bekostning av det subjektive. På samme måte som den objektive forståelsen består virkeligheten her av fysiske former, men det er naturlige eller kulturelle elementer som anses som mer verdifulle med den konsekvens at disse verdifulle elementer gis en fortrinnsrett til eksistens.

Den subjektive landskapsforståelsen står i dualistisk posisjon i forhold til realismens objektivitet. Innenfor den subjektive idealismen ilegges landskapet symboler som kan fungere som individers og/eller gruppers mentale bilder knyttet til blant annet følelser og oppfatninger. Virkeligheten tilhører subjektet, og det er gjennom subjektet at landskapet forstås. Dette omhandler mentale oppfattelser av virkelighet hvor måten vi ser på er preget av individuelle erfaringer som preges av kulturavhengige symboler i landskapet som uttrykk for individuelle og sosiale verdier (ibid.). Imidlertid er ikke de vitenskapsteoretiske skillene innenfor geografifaget like tosidig som jeg til nå har beskrevet. Faghistoriske paralleller til landskapsbegrepet kan utdypes, noe som påpekes av Wylie (2007), som forteller at landskapsbegrepet faghistorisk ikke er preget av store paradigmer som gjerne er gjeldende innenfor andre forskningstradisjoner. Det samme gjelder for de tre skisserte tilnærmingene til landskapet.

Ytterligere en kategori forener de tre kategoriene; landskapet som intersubjektivitet. Kort fortalt er virkeligheten verken subjektiv eller objektiv, men dannet i sosial kontekst som samspill mellom blant annet natur og kultur. Menneskets evne til å oppfatte og tolke virkeligheten er farget av samfunnet, og virkeligheten skapes intersubjektivt gjennom sosial kontekst og samspill mellom natur og kultur.

I fortsettelsen gjøres det rede for fire tilnærminger til landskap som konsept samtidig som de objektive og subjektive tilnærminger settes i sammenheng med landskapsbegrepet.

2.2.2 Det morfologiske landskapet

Det morfologiske landskapet er tett knyttet til Carl Sauer og hans *Morphology of Landscape* fra 1925 (Wylie, 2007). Innenfor denne landskapstradisjonen finner vi et fokus på landskap som noe observerbart, noe fysisk og reelt, gjerne i form av arealkategorier og studerbare enheter. I forhold til landskapsbegrepet finner vi innen denne retningen et *objektivt* landskapssyn hvor virkeligheten befinner seg i objektet, ikke individet, og eksistensen er uavhengig av menneskers følelser og erfaringer (Jones, 1991). Realiteten er der ute, og den kan studeres og observeres. Det er også innenfor landskap som morfologi at man finner et spesielt fokus på kulturlandskap som sentralt begrep hvor landskapet enten er formet av naturlige eller kulturelle prosesser (Jones & Stenseke, 2011). Wylie (2007) omtaler landskap som spenninger, derav dualismen natur og kultur som spesielt relevant i det å definere landskap. Landskapet er her definert som et produkt av naturlige faktorer som vær, vind og jordsmonn, på den ene siden, og den kulturelle påvirkningen mennesket utøver på den andre siden (ibid.). Landskapet er i så måte et produkt, mens natur og kultur er agentene som skaper produktet (Holt-Jensen, 2007; Wylie, 2007). Kulturen i landskapet har egenskapen til å påvirke og endre landskapet, derav kultur som agent. I forhold til min oppgave finner jeg det relevant å videreføre spesielt det Sauerske fokus på observasjon som metode. De positivistiske retninger kan observere virkeligheten som allerede befinner seg i objektet, realiteten i objektet selv. Jeg mener at man gjennom observasjon også kan observere de virkeligheter som ikke bare skapes og er skapt, men også de meninger og følelser som forstås og uttrykkes gjennom blant annet praksiser av de som befinner seg i landskapet, samt av den som også observerer. Dette plasserer subjekter i intersubjektive samspill framfor at landskapet selv er objektivisert og fysisk observerbart.

2.2.3 Måter å se landskapet på – det sceniske landskapet

Innenfor landskapsgeografi brukes begrepet *gaze*, hvor det er øyet (subjektet) som ser, og synspunktet som avgjør hva vi ser. I forhold til for eksempel Meinig (1979) finnes det en rekke forskjellige meninger og opplevelser av landskapet, alt etter hvem som betrakter det. Det er ikke nødvendigvis elementene, det realistiske, det fysiske, som er forskjellig i betraktninger, men de mentale bildene som skapes inni vårt eget hode. Slik sett finnes det potensielt like mange subjektivt produserte landskap som det er betraktere av landskapet. Meinig (ibid.) konkretiserer ti forskjellige versjoner av den samme scene, og slik sett forteller det at hvert subjekt er representant for sitt eget syn, sin egen identitet og forståelse. Landskapet kan være en måte å se på hvor man ser det materielle, representasjoner i det

materielle, eller relasjoner skapt intersubjektivt i samspill med rom, sted og tid. Innenfor en slik tilnærming til landskapsbegrepet er landskap en måte å se på. Landskapet er kulturelt betinget, og det kan leses/kodes som tekst gjennom visuelle symboler og representasjoner (Wylie, 2007). Landskapet er en realitet, noe fysisk, noe håndgripelig, og ikke bare noe imaginært, det er noe materielt. Vi kan se landskapet, og om vi snur oss er likevel landskapet der bak oss, det forsvinner ikke. Øyet som ser kan være fra et punkt, et gaze, som kan være fysisk, eller det kan være en måte å forstå og oppfatte det man ser (Jones, 1991; Wylie, 2007; Jones & Stenseke, 2011). Det er slik sett ikke nødvendigvis noe man ser, men også en måte å se på. Denne måten å se på er koblet til kultur hvor øyet som ser er farget av kulturelle verdier, holdninger, ideologi og forventninger til betrakteren av landskapet (ibid.).

Innenfor denne retningen finner vi en landskapsforståelse som er scenisk. Dette er et objektivt, men verdiladet landskapssyn hvor det er enkeltelementer ved landskapet som ilegges større verdier enn andre deler ved det (Jones, 1991). Ved en slik tilnærming er mennesket sentralt i landskapet da det er mennesket som definerer det verdifulle, og slik sett er ikke landskapet kun noe objektivt alene, men også en subjektiv forståelse tilknyttet mennesket og kultur. Innenfor dette landskapssynet finner vi de estetiske elementer. I denne oppgaven har jeg blant annet som mål å undersøke reindriftsutøverens syn på landskapet. Herunder finner vi forståelsen av landskap som noe estetisk. Landskap som sceneri er i så måte et nøkkelord. I denne måten å se landskap ser man gjerne på landskapet fra et utsiktspunkt (Wylie, 2007). Fra dette utsiktspunktet ser man på et landskap som noe vakkert, noe fint, og man opplever en utsikt som gir en følelse av behag. Et scenisk landskap vil i så måte ha en estetisk verdi for betrakteren jamfør Jones (1993) verdiklassifisering av landskap.

Samtidig som vi får framvekst av verdikategorier i landskapet blir landskapet hierarkisk. Med det mener jeg at landskapet kan skape motsetninger om hva som er rett og hva som er galt, bra eller dårlig (Setten, 2002; Setten & Brown, 2009). Dette omtales av Setten (2002) som moralen i landskapet, og den henger vel så mye sammen med ulike måter å se landskap på som ulike praksiser i landskapet. Denne studien søker å spore om informantene har en visuell tilnærming til landskapet, om de ser det fra et punkt som noe scenisk, eller om deres tilnærming er av mer praktisk karakter.

2.2.4 Landskap som "polity"

"Polity" er et begrep som Jones & Stenseke (2011) setter landskap i sammenheng med en historisk administrativ og territoriell enhet. Tradisjoner, skikker, normer og lover innenfor disse enhetene er det som har formet landskapet. Denne landskapstradisjonen henger tett sammen med lov og rett hvor blant annet Olwig (1996) viser at landskap og ikke bare er morfologisk, scenisk og visuell, men også et uttrykk for gjeldende lover, normer og kulturelle tradisjoner og skikker. Slik sett er landskapet sammenvevd av både det fysiske og det kulturelle gjennom blant annet opparbeidet hevd og tradisjon (ibid.). Tradisjonelt er landskap som territorielt avgrenset satt i sammenheng med skarpe administrative og avgrensninger (Olwig, 1996; Setten & Brown, 2009; 2012), mens det i senere tid er mer fokus landskapets betydning for menneskers følelser og identitet (Jones & Stenseke, 2011). I forhold til det organiserte landskap, hvor "polity" kan sees som en organisatorisk enhet, finner vi blant annet de rammebetingelser som blir satt gjennom blant annet lovgivning og planer. Disse rammebetingelser uttrykker gjerne det handlingsrom aktørene i landskapet har. I forhold til reindriftsutøveren finner vi konkrete rammebetingelser gjennom blant annet Lov om reindrift (Reindriftsloven), hvor lovens innledende bestemmelse er som følger:

Kapittel 1 § 1

For det samiske reinbeiteområdet skal loven legge til rette for en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift med basis i samisk kultur, tradisjon og sedvane til gagn for reindriftsbefolkningen selv og samfunnet for øvrig. [...]

(Landbruks- og matdepartementet, 2007)

I forhold til reindriftslovens § 1 ser man hele det samiske reinbeiteområdet som en enhet. Dette utgjør cirka 40 % av Norges landareal, noe som gjør samisk reindrift til en betydelig aktør i Norges areal- og ressursforvaltning (Arbeids- og sosialdepartementet, 2002). Innenfor disse 40 % skal samisk reindrift være både økologisk og økonomisk bærekraftig. I tillegg skal samisk reindrift være kulturelt bærekraftig med basis i samisk tradisjon og sedvane (Landbruks- og matdepartementet, 2007). Dette er en kategori som vanskelig kan kvantifiseres og klassifiseres slik økologi og økonomi kan⁷. Samtidig er det innenfor det

⁷ Se også Setten m.fl. (2012) som diskuterer kulturens rolle i økosystemtjenester hvor det blant annet diskuteres hvordan økonomi og økologi kan kvantifiseres og verdsettes i annen grad enn hva kultur kan. Dette kan igjen bunne ut i dualismen natur-kultur og et ontologisk grunnsyn hvor mennesket er sett på som separert fra natur.

kulturelle at sedvane og tradisjon kan virke som identitetsbærende kategori (Greider & Garkovich, 1994), og det er innenfor denne kategorien at landskap som polity fungerer som en sammenvevd enhet mellom kultur og natur med bakgrunn i sedvane og tradisjon (Olwig, 2007). Samtidig er det viktig å påpeke at administrative og lovmessige avgrensninger ikke nødvendigvis er det som avspeiler normer, tradisjoner og sedvaner i landskapet som polity. Med det menes at for eksempel territorielle avgrensninger som for eksempel landegrenser potensielt kan avspeile annet i landskapet enn de tradisjoner som er opparbeidet gjennom kultur. Dette kan konkretiseres gjennom de samiske reinbeiteområder hvor for eksempel Vest-Finnmark reinbeiteområde også inkluderer den nordlige delen av Troms fylke (figur 1-1). Hovedpoenget er at landskap som polity må sees i sammenheng med historiske sedvaner, tradisjoner lov og normer, og ikke som territorier eller sceneri alene (Olwig, 1996; Setten & Brown, 2009; 2012).

2.2.5 Levd landskap og dens praksiser

I fortsettelsen vil jeg komme nærmere inn på den humanistiske geografien som preger min oppgave. Dette er en fagretning som vokste fram fra 1970, og delvis ble avledet av struktureringsteorien framvekst fra 1980-tallet og utover, men er på ny i fokus innenfor blant annet landskapsgeografi hvor det er et fokus på at landskap kan studeres gjennom menneskers følelser og praksiser i landskapet (Setten, 2013). Blant annet blir det påpekt av Wylie (2007) at fenomenologi som filosofi er sentral i studier av landskap hvor et begrep som *levd landskap* er sentralt. Nå er ikke dette en avhandling hvor målet er å redegjøre for filosofen Edmund Husserl⁸ sine grunnleggende fenomenologiske ideer, men det er likevel viktig å være klar over den fenomenologiske tilnærminga til landskapet som det flersanselige og det kroppslige skaper. Dette vil si at landskapet er noe mer enn kun det visuelle, det er flersanselig utover det sceniske og empirisk observerbare (ibid.).

Hva angår begrepet *levd* er det sterkt knyttet til begrepet *habitus*. Dette er et begrep som i samfunnsvitenskapelig sammenheng er spesielt knyttet til sosiologen Pierre Bourdieu (Setten, 2002). Begrepet er komplekst, men jeg vil hovedsakelig forholde meg til den delen av begrepet som omhandler landskapet som sosialt og kulturelt betinget. Det vil si at praksisen i landskapet er sosialt og kulturelt betinget av de erfaringer som er gjort og konstituert i en historisk kontekst (ibid.). Habitus er et dynamisk begrep som sees i sammenheng med kulturell og sosial praksis. Det vil si at det levde og det praktiserte er et resultat av

⁸ Den tyske filosofen Edmund Husserl (1859 – 1938) regnes som fenomenologiens grunnlegger.

sosiokulturelle endringer og vaner (Marshall & Foster, 2002). Sosiokulturelle endringer kan også henvise til en stadig skiftende dynamikk i landskapet. Hva angår reindriftsutøveren kan den skiftende dynamikken være knyttet til den sesongbetonte vandringen mellom årstidsbeiter. Vandringen varsler i så måte ulike årstider som er preget av et nært forhold til naturgitte forutsetninger. Samtidig er det kulturelle aspektet stadig tilstedeværende hvor endringer i livsform kan skape endringer i praksiser, og derav endringer i samfunnet og i kulturen som helhet. Disse endringene og en skiftende dynamikk må da sees og forstås gjennom det levde liv og gjennom sosiokulturell praksis i landskapet. Ifølge Marshall & Foster (ibid.) må habitus som konsept forstås som vekslende mellom objektive og subjektive realiteter. For Bourdieu selv er habitus i denne sammenheng;

[...] an objective relationship between two objectivities, enables an intelligible and necessary relation to be established between practices and situation, the meaning of which is produced by the habitus through categories of perception and appreciation that are themselves produced by an observable social condition.

(Bourdieu, 1984, s. 101)

Dette vekslende mellom objektiviteter er det Setten (2002), med bakgrunn i Casey, mener er en mellomposisjon mellom kroppsliggjort praksis og landskap;

I take the term *habitus* from Pierre Bourdieu in his *Outline of a Theory of Practice*, where it serves as a figure of the between: above all, between nature and culture, but also between consciousness and body, self and other, mechanism and teleology, determinism and freedom, even between memory and imagination.

(Casey, 2001, s. 409)

Denne mellomposisjonen, de vekslende objektiviteter, er det som igjen søker å bryte dualismer og dikotomier som for eksempel natur – kultur. Natur og kultur sees på som likeverdige, som vekslende objektiviteter hvor kultur, praksiser og handlinger er gjensidige i forhold til natur. Sagt på en annen måte er det ikke et fokus på å skille mellom natur og kultur, og da er det heller ikke formålstjenelig å betegne de som likeverdige da verken natur eller kultur er enkeltstående uavhengige enheter, men ett sett av det samme.

I forhold til min oppgave vil jeg studere landskapet som helhet, med det mener jeg mennesket som en del av det, og ikke noe som står utenfor og betrakter landskapet. Fra et fenomenologisk perspektiv er det gjennom våre kropper at mennesket er del av verden, og det er gjennom de kroppslige handlinger at verden må forstås (Olsen, 2003). Simonsen (2007) er inne på noe av det samme etter følgende utsagn:

[...] I want to advocate an approach to human/social/cultural geography that takes its starting point in a social ontology of *practice*. By that I mean [...] an approach claiming that nothing in the social world is prior to human practice; not consciousness, ideas or meaning; not structures or mechanisms; and not discourses, assemblages or networks.

(Simonsen, 2007, s. 168)

Hva angår landskap som oppfattet av folk er dette definert av blant annet Olwig hvor landskap er mer enn bare noe fysisk, mer enn bare et område: «[...] it also expresses the perceptions of an area that people share, value and use» (Olwig, 2007, s. 581). Slik sett er landskap mer enn bare det objektive og observerbare, men også oppfattelser og forståelser skapt i og av subjekter. Landskap er dermed oppfattelser, forståelser og følelser, skapt av folk, kultur og deres praksiser, noe som også blir tydelig gjennom Den Europeiske landskapskonvensjonens definisjon av landskap: «*Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer*» (Miljøverndepartementet, 2007, kapittel 1 a). Ifølge Den Europeiske landskapskonvensjonen er landskap slik folk oppfatter det, og hvert enkelt synspunkt er legitimt. Det skilles ikke mellom landskap av særlig høy verdi, og det oppfattede hverdagslandskapet. I og med at de fleste landskap potensielt kan symbolisere og bety mening for ulike aktører, så er alle landskap inkludert i definisjonen (Jones, 2007). Det betyr at landskap kan være kulturelle, naturlige, og vil også inkludere både rurale og urbane områder. Landskapet er slik folk oppfatter det, og er dermed en viktig del av folks livskvalitet.

For å studere landskapet som helhet vil jeg se på både min rolle og mine informanternes rolle i landskapet. Hva angår mine informanter vil jeg forsøke å forstå og forklare deres tilnærming til omgivelsene sine gjennom sin praksis i deres hverdagslandskap. Det vil si at jeg vil vektlegge det de gjør, deres handlinger, og samtidig se på deres handlinger som noe potensielt mer enn handlingen selv. På samme måte vil jeg vektlegge deres følelser og stemninger. Slik sett er det usagte vel så interessant som det uttalte, og det vil i fortsettelsen bli interessant

hvordan jeg som forsker vil fange opp og formidle videre slike stemninger og handlinger. For å fange slike stemninger vil det være viktig at jeg er deltagende i min studie. Innenfor slikt tankesett er det essensielt med en slik nærhet til fenomener at man kan føle de, kjenne de, og nærmest smake, lytte og lukte de.

2.3 Landskap som kulturelt uttrykk

Ifølge Greider & Garkovich (1994) er kulturens forståelse av landskapet og menneskets forhold til omgivelsene et uttrykk for kulturell identitet. Vår kulturelle forståelse søker å finne hvem vi *var*, hvem vi *er* og hvem vi håper å *være* (Greider & Garkovich, 1994, s. 2). Dette setter kultur i sammenheng med kulturens historie, tradisjoner og normer, jamfør Olwig (1996). Samtidig er det viktig å påpeke at hvert landskap kan inneholde en rekke kulturelle identiteter hvor Greider & Garkovich (1994) bruker en eiendomsutvikler og bonde som eksempel på individer som ser og opplever landskapet forskjellige. I fortsettelsen er landskapet et symbol på kultur og identitet hvor mennesket definerer seg selv i omgivelsene sine. Landskapet blir satt i en sterk symbolsk mening hvor identiteter kan endres og tilpasses etter hvert som det materielle og fysiske i landskapet endrer og utvikler seg. Landskapet er i denne sammenheng et symbol for en sosiokulturell konstruksjon som definerer mennesket i forhold til den kulturen man er en del av. Greider & Garkovich snakker om «*landscapes as definitions of ourselves*» (Greider & Garkovich, 1994, ss. 2-5). Dette setter mennesket i sentrum av sin egen selvforståelse, og slik sett kan det argumenteres for at det er mennesket selv som definerer sitt landskap, sin kultur og sin identitet. I motsatt fall vil en slik definisjon være ekstern. Det vil si at enkeltstående kulturer og individer defineres av eksterne forhold enn den kulturen og mennesket som eier sin egen identitet.

2.4 Forholdet til materialitet

Både Setten (2013) og Olsen (2003) nevner det materielle og det fysiske som del av landskapet, og en av de tingene jeg mener viktig i min studie er at jeg observerer både aktanter og artefakter på lik linje med naturgitte elementer (ibid.). Landskapet er materielt, noe konkret man observerer, noe håndfast og noe fysisk, men det vi ilegger landskapet er diskursivt (Setten, 2013). Det vil si at det observerte landskapet inkludert sine materialiteter ilegges meninger, forståelser og betydninger avhengig sosial og kulturell kontekst (ibid.).

Hva angår studiens feltarbeid har jeg hatt en tilnærming til at det jeg i øyeblikket har funnet interessant, har jeg tatt videre til intervju og videre observasjoner. Slik sett kan man si at det er reindriftsutøverens praktiske tilnærminger til landskapet som er mitt utgangspunkt, all den

tid min observasjonsstudie er knyttet til dem. Imidlertid er det viktig å påpeke at mine studier ikke tar sikte på å klassifisere eller kategorisere reindriftsutøveren i forhold til omgivelsene sine. For å unngå dette tar jeg like mye hensyn til de materielle observasjoner jeg gjør i studien min. Som nevnt er jeg ute etter reindriftsutøverens måte å se landskapet på og hans subjektive oppfattelser av sine omgivelser. For å finne ut av dette mener jeg det ikke er tilstrekkelig å se på reindriftsutøveren alene, uten også å studere hvordan han forholder seg til materialitet. På samme måte mener jeg det er viktig å se på hvordan materialiteter, artefakter og naturgitte elementer, har en gjensidige og relasjonelle påvirkning med reindriftsutøveren, og at man gjennom dette intersubjektive samspillet potensielt kan si noe mer om reindriftsutøveren som subjekt. Ved en slik tilnærming til landskapsstudier mener jeg at for eksempel artefakter kan fortelle like gode historier som mennesket så lenge man ser på samspillet dem imellom. I forhold til fagretninger og vitenskaper er dette forholdet til materialitet ofte funnet innenfor den arkeologien hvor ting alene er det som kan fortelle noe om det man studerer (Olsen, 2003). For arkeologen er ikke mennesket selv lengre til stede annet enn gjennom de levninger som er blitt overlatt samtidas forskere⁹. I min studie er derimot mennesket til stede, men likevel mener jeg det er viktig å studere både materialitet og mennesker i et likeverdig samspill.

På mange måter henter jeg dermed inspirasjon fra aktør-nettverksteori (ANT) hvor et elementært hovedtrekk er at det ikke skal skilles mellom mennesker og ikke-mennesker (Hafnor, 2004; Olsen, 2003). Alle aktører og artefakter er like viktige, og det er de gjensidige påvirkninger innenfor identifiserte heterogene nettverk som er det essensielle. Slik sett handler ikke ANT om mennesket alene, men også om artefakter som del av et gjensidig påvirkende nettverk hvor alle aktanter er likeverdige (ibid.). Dette har også en sammenheng med det levde landskap og habitus begrepet, noe som blant annet er poengtert av Olsen (2003) sin framstilling om forholdet mellom materialitet og kultur som gjensidige subjekter:

Attention turned towards how materials and landscape, through active interaction with humans, served to shape experience, memories and lives. This is clearly an important and promising move, though there is still a tendency in many studies to overemphasize the human-subjective and mental dimension of how people relate to landscapes and monuments.

(Olsen, 2003, s. 91)

⁹ Levning forstås her som en overlevering fra fortiden. Kan være et artefakt, noe menneskeskapt som en pilspiss, et dokument, bilde, helleristning, med mer.

Ved en slik tilnærming vil jeg vise åpenhet for de historier som *ting* kan fortelle meg, og samtidig inntar jeg en holdning om at tingenes utvikling vil ha en potensiell påvirkning av hvordan for eksempel reindriftsutøveren forholder seg til landskapet og omgivelsene sine. Sagt på en annen måte så kan det være teknologiske framskritt som muliggjør menneskets handling, og slik sett påvirkes mennesket som aktant til å utføre handling etter de forutsetninger og rammebetingelser andre aktanter fastsetter. I forhold til mine observasjoner er for eksempel snøscooteren en slik aktant som med sine forutsetninger påvirker reindriftsutøveren. Eksempler på snøscooterens forutsetning kan være at behovet for framkommelighet igjen påvirkes av de naturgitte forhold, eller forbruk av drivstoff som påvirker menneskets kjørehastighet. Hva angår drivstoff nevner jeg i kapittel 4.2 at jeg sammen med en reindriftsutøver dro til byen for å proviantere og fylle drivstoff. Dermed finner vi en påvirkning hvor menneskets handling er påvirket av de forutsetninger som snøscooteren angir. I tillegg kan man finne for eksempel lovgivning som åpner for at reindriftsutøveren i det hele kan bruke snøscooteren som arbeidsverktøy under reinflytting. Slik bygges nettverk av heterogene påvirkninger hvor alle deler i nettverket er likeverdige og gjensidige.

Hovedsakelig forholder jeg meg til de aktanter jeg observerer i min feltstudie, men det er likevel viktig å være bevisst de aktanter som påvirker mine observasjoner. I forhold til mine observasjoner har jeg nevnt snøscooteren som aktant. Eksempler på andre artefakter jeg bygger min studie på er teltet som reindriftsutøveren bor i, og de teknologiske framskritt gjort innenfor telekommunikasjon, noe som også har revolusjonert reindriftnæringen som kulturbærende næring. Alt dette vil jeg komme tilbake til i den empiriske delen av min oppgave. Samtidig vil jeg påpeke at jeg i denne studien har et spesielt fokus på reindriftsutøveren som subjekt (se kap.2.2.5 Levd landskap og dens praksiser). Hans følelser er viktige i så måte, og jeg har et spesielt fokus på å finne den indre følelsen hos reindriftsutøveren. Sammen med det materielle mener jeg at dette kan uttrykke reindriftsutøverens forhold til landskapet, herunder de eventuelle tradisjonelle landskapsforståelser med landskap som noe estetisk, men også den levde og praktiske tilnærmingen til landskapet hvor for eksempel følelser knyttet til hjem er et viktig punkt.

2.5 Reindrifftsutøveren som nomade – forholdet til hjem

Den samiske reindriffta er i sin driftsform tradisjonelt knyttet til nomadisme (Statens reindrifftsforvaltning, u.d, b). Dette er en framstilling som også er knyttet til samisk reindrifft som kultur. Som nevnt i kapittel 1.2 er samisk reindrifft betinget av årstider og reinsdyrenes vekslende behov. Om man skal støtte seg til en generell definisjon av nomadisme finner man blant annet følgende i Oxford Dictionary of Geography: «*A form of social organization where people move from place to place*» (Mayhew, 2009, s. 350). Hva angår reindrifftsutøveren forteller dette sitatet i sin enkelthet om mennesket som flytter fra sted til sted. Samtidig, i all sin enkelthet, mener jeg dette er en dekkende definisjon av hva en nomade er. Det som imidlertid øker kompleksiteten er når man begynner å se nærmere på hva innholdet i nomadisme er, hvordan forholdet er til identitet, sted og spesielt i forhold til hjem, noe som er relevant for denne studien. Til å belyse nomadisme som begrep vil jeg derfor ta utgangspunkt i Deleuze & Guattari¹⁰ sin beskrivelse av nomaden, en beskrivelse som også inneholder mer enn bare å være på flytting mellom steder:

The nomad has a territory; he follows customary paths; he goes from one point to another; he is not ignorant of points (water points, dwelling points, assembly points, etc.). But the question is what in nomad life is a principle and what is only a consequence. To begin with, although the points determine paths, they are strictly subordinated to the paths they determine, the reverse happens with the sedentary. The water point is reached only in order to be left behind; every point is a relay and exists only as a relay. A path is always between two points, but the in-between has taken on all the consistency and enjoys both an autonomy and a direction of its own. The life of the nomad is the intermezzo.¹¹

(Deleuze & Guattari, 1987, s. 380).

Ifølge Deleuze og Guattari (1987) er nomadisme noe mer enn bare å forflytte seg fra sted til sted, for det i seg selv kan være mer som migrasjon å regne. Det som imidlertid framkommer av ovennevnte sitat er at nomadisme også er det livet som er i mellom steder. Faktisk er sluttdestinasjon underordnet det som er imellom, og slik sett er det heller ikke gitt at det finnes noe slutt punkt i nomadisme. Hva angår reindrifftsutøveren er årshjulet syklisk med en

¹⁰ Gilles Deleuze (1925-1995), en fransk filosof og viktig eksponent for konstruktivisme, poststrukturalisme og postmodernisme. Kjent blant annet for sitt samarbeid med psykoanalytikeren Felix Guattari (1930-1992) (The European Graduate School, u.d).

¹¹ *Intermezzo*: ifølge *Oxford English Dictionary* kan det forstås som en kort forestilling/underholdningsnummer mellom akter i for eksempel et skuespill (intermezzo, n., 2014)

nomadisk drift fra vinter til sommer. Min deltagelse på vårflyttinga er slik sett kun en liten del av det som kan bli definert som det sekvensielle årshjulet. Men der man for reinflokkens vårflytting definerer vinterbeitet som startpunktet og sommerbeitet som sluttpunktet, er det ikke nødvendigvis slik at det innenfor Deleuze og Guattaris nomadiske rammer kan defineres noen slike start- og sluttpunkt. Forstått på en annen måte, om det kan identifiseres definerte start- og sluttpunkt, da er det nødvendigvis ikke nomadisme, men kan heller regnes for migrasjon å være¹².

Et annet forhold ved nomadisme som diskuteres av Deleuze og Guattari (ibid.) er hvordan nomadisme forholder seg til det meningsfulle. *Nomos*, et begrep i sosiologisk forstand definert av Peter Berger, handler om spesielt de prinsipper ved menneskelig adferd som er definert av kultur og sedvane (Wuthnow, 1984). *Nomos* er dermed et begrep som kan kobles til det normative, det lovlige eller det anerkjente i en kulturell orden. Samtidig forutsetter *nomos* en tilnærming til at det meningsfulle, normative og lovlige som må tas for gitt fram til det møter en motsetning som vil stå i motstilling til nettopp det normative (ibid.). Etter øyet som ser vil dermed nomadisme stå i en motstilling til det normative, med mindre det er nomadismen som er det normative. Hva angår reindriftsutøveren som nomade vil han være den som står i en form for motstilling til det øvrige samfunnet, og nomaden vil gjennom sedvane dermed forholde seg annerledes til rommet enn det normative samfunnet. Det *ikke-nomadiske* er mer stasjonær, og vil følgelig gjennom sin kultur og sedvane ha dannet sterkere og skarpere romlige grenser rundt sine territorier enn hva angår nomaden (ibid.). Samtidig er det i den forbindelse viktig å huske at det gjennom reindriftsutøverens øyne vil være den sedvane og kultur han er del av som er det normative. Det som er essensielt i forhold til en slik framstilling er altså hvordan romlighet i nomadismen diskuteres; «*The nomad distributes himself in a smooth space*» (Deleuze & Guattari, 1987, s. 381). Deleuze og Guattari diskuterer hvordan nomaden forholder seg til rommet som har myke grenser, og hva som kan være årsakene til disse myke grensene. Dette står i kontrast til det ikke-nomadiske som har sterkere definert romlighet. I denne forbindelsen plasserer Deleuze og Guattari (ibid.) nomaden blant annet i motstilling til migranter, for der hvor migranter ønsker å forlate et rom, vil ikke nødvendigvis nomaden forlate rommet. Nomaden bor, lever og befester sine territorier i det aktuelle rommet, og slik sett argumenteres det for at nomaden de facto ikke er i bevegelse

¹² Mitt poeng er ikke å definere migrasjon i forhold til det samiske. Derfor kan begrepet migrasjon oppfattes noe upresist brukt i forhold til oppgavens innhold. Poenget ved å bruke migrasjon som begrep er hentet direkte fra Deleuze og Guattari (1987), og slik sett bruker jeg begrepet migrasjon som eksempel på en annen stilling til start- og sluttpunkt i forhold til nomadisme som begrep.

(ibid.). I den forbindelse mener jeg det er vesentlig å skille mellom fysiske og mentale bevegelser, for der nomaden beveger seg fysisk mellom punkter, er nødvendigvis ikke de mentale og kognitive prosesser i bevegelse. Slik sett defineres nomadens befestning i forhold til det kognitive, nomadens *nomos* er i det myke rommet, og innenfor dette rommet er nomadens identitet, sted og hjem.

På samme måte kan man si at nomaden alltid er i bevegelse, for det må i denne sammenheng skilles mellom hastighet og bevegelse. For der bevegelse er levd i rommet sier det ikke noe om hastighet, og der bevegelsen er levd, der kan den også være i stillstand. Hva angår reindriftsutøveren kan bevegelsen være en stillstand i den sekvensielle driften. Man kan ha sitt sesongbetonte beite innenfor territorier, før den kommende endring tilsier at man må bevege seg fysisk med en viss hastighet til nye territorier. Slik sett kan nomaden vente, men samtidig være i bevegelse.

2.6 Oppsummering

Innenfor oppgavens rammer er jeg opptatt av reindriftsutøverens meninger, følelser, tanker og syn på landskapet han lever og praktiserer sitt liv i. Jeg har en humanistisk tilnærming hvor fenomenologi er nøkkelord. Som tidligere nevnt er dette en filosofisk retning som vokste fram fra cirka 1970 som del av et humanistisk tankesett (Wylie, 2007). Ved å skille humanisme fra for eksempel positivismen inntar jeg et standpunkt hvor oppgaven ikke har som mål å kvantifisere og skape generelle og lovformulerende svar. I forhold til min forskning er jeg særlig opptatt av individers meninger. Jamfør moralen i landskapet har jeg en grunnleggende tanke om at det ikke er noe som er feil eller rett, men at alle syn, tanker og følelser på landskapet rundt oss er av lik betydning. I studien brukes observasjon som metode. Dette er et kjennetegn ved tidlige geografiske tradisjoner, spesielt hos Sauer og Berkeley-skolen, hvor det observerbare i landskapet stod sentralt (ibid.). Slik sett har oppgaven hentet inspirasjon fra et fagfilosofisk ståsted hvor verden er en observerbar realitet. Et av de sentrale spørsmålene er da om landskap er verden vi lever i, eller en scene vi betrakter utenfra. Menneskets og kulturens rolle er dermed viktig når vi snakker om landskap, for i det ene ytterpunktet kan landskapet betraktes utenfra hvor mennesket er uavhengig av landskapet, eller så kan vi i motsatt fall se på mennesket som en del av landskapet. Denne studien har en grunnleggende tilnærming til å studere mennesket som en del av landskapet.

Dette kapittelet har omhandlet vitenskapsteoretiske og fagfilosofiske retninger. Til å begynne med ble det gjort rede for empiribaserte tilnærminger som studien har hentet spesielt

metodebruk fra. Videre har jeg vært inne på humanistisk geografi med hovedfokus på fenomenologi. Innenfor humanistisk geografi, og spesielt den fenomenologiske retningen, påpekes det av blant annet Wylie (2007) en landskapsforståelse med sterkt fokus på levd landskap og dets praksiser. Innenfor denne landskapsforståelsen er individets praksis i landskapet sentralt. Slik sett er mennesket satt i et gjensidig og relasjonelt samspill, en intersubjektivitet, sammen med omgivelsene. Mennesket sanser, føler og erfarer landskapet og praktiserer deretter. Slik sett er landskapet noe kroppslig, en gitt praksis, som kommer til uttrykk gjennom de handlinger og den praksis subjektet utfører. Disse handlingene er ikke tilfeldige, men de er erfart, arvet, tenkt og følt – de er levd. Dette er en tradisjon, spesielt med tanke på fenomenologi, som tar sikte på å bryte med dikotomier som natur – kultur (Wylie, 2007).

I forhold til samisk reindrift som en nomadisk livsform søker studien en tilnærming til reindriftsutøverens tanker og følelser om hva hjem er. I den forbindelse er oppgaven vendt til Deleuze og Guattari (1987) som diskuterer nomadisme som mer enn bare å forflytte seg mellom steder, det er også livet man lever mellom de steder man forflytter seg. Dette fokuset på levd liv, kroppslige handlinger, materialitet og det kulturelle uttrykk som er med på å definere oss selv i landskapet er momenter som er viktig i studiens fortsettelse (Bourdieu, 1984; Olsen, 2003; Greider & Garkovich, 1994).

3 Metode

I denne delen av oppgaven gjør jeg rede for studiens metoder, utfordringer og problemstillinger jeg har møtt på underveis, samt etikk i forhold til forskningsutøvelse. Det gjør jeg for å gi et innblikk i hvordan jeg har arbeidet for å innhente det empiriske grunnlaget denne oppgave bygger på. Der man kan skille mellom to hovedgrupper av forskningsmetode har jeg i oppgavens helhet valgt å bruke en kvalitativ tilnærming. Dette er en gruppe av forskningsmetoder som blant annet setter forskeren i en tett kontekst med det man undersøker. Forskeren vil slik sett være en del av forskninga hvor nærværet, gjennom for eksempel intervju og observasjon, kan prege de data som genereres (Tjora, 2013). Kvalitative metoder har også som mål å oppdage og utvikle teorier og begreper i en sosialt konstruert verden (Thagaard, 2009). Denne studien kombinerer metoder som observasjon, intervju og dokumentanalyse med en klar hovedvekt på observasjon som metode. Mine studier har en induktiv tilnærming som har som mål, med utgangspunkt i observasjon og empiriske sammenhenger, å utvikle teorier og hypoteser (Ringdal, 2009). Senere i oppgaven vil jeg komme tilbake til de konkrete metoder jeg har brukt for å løse oppgaven. Først vil jeg imidlertid beskrive hvordan jeg har funnet mine informanter, noe som viser til forskning som prosess preget av blant annet pragmatiske hensyn og utfordringer man kan møte på underveis, alt eksemplifisert med mine erfaringer gjort i denne oppgaven.

3.1 Studiens utvalg av informanter og observander

Å finne informanter som er villige til å delta i forskning er et tema jeg oppfatter som tidkrevende. På mange måter kan man si at en studie avhenger av informanter, og det er først og fremst avgjørende at man finner noen som er villige til å delta i studien. Utvalget av informanter kan endres underveis, og det påpekes av blant annet Tjora (2013) at det alltid må være rom for endringer som må gjøres. Nye problemstillinger og forskningsspørsmål kan gjøre at behovet for informanter endres, og slik sett er forskning en dynamisk prosess som ideelt sett aldri kan ferdigstilles. I arbeidet med å finne mine informanter henvendte jeg med i første omgang til gamle kjente. Jeg er fra Finnmark og har gjennom sosiale medier kontakt med mange av mine klassekamerater fra videregående skole. Derav en kvinne som er gift med en reinsdriftsutøver som jeg også kjenner fra tidligere. Gjennom dem har jeg videre blitt satt i kontakt med flere andre reindriftsutøvere, og dermed har *snøballen* begynt å rulle. Denne metoden å finne informanter på er kjent som *snowballing* (Thagaard, 2009; Tjora, 2013; Longhurst, 2010). Min oppgave søker ikke å finne ut hva spesielle aldersgrupper, kjønn, lokaliteter, og hva andre kategoriserbare utvalg mener, føler eller tenker. Jeg søker å finne

subjekter som praktiserer i samspill med naturen gjennom sin yrkesutøvelse, livsform og/eller livsstil. Derfor mener jeg at *snowballing* kan være en bra inngang til utvalg av informanter.

En viktig del av dette kapittelet er å gi en tidlig presentasjon av min hovedkontakt, reindriftsutøveren jeg kjente fra tidligere, som gav meg mulighet og innpass i de miljøer jeg ønsket å studere. Alle mine informanter er anonymisert, noe som også gjelder min kontakt. Denne personen kan på mange måter sidestilles med en nøkkelinformant, men jeg velger heller i dette kapittelet å betegne personen som min kontakt. I planlegginga av feltarbeid var denne personen sentral da det var han jeg stort sett gjorde alle avtaler med i forhold til min deltagelse på reinflytting. Kontakten er mellom tretti og førti år gammel, og det var gjennom ham jeg også ble satt i kontakt med alle de andre jeg har møtt i min studie.

Innledningsvis var jeg veldig opptatt av at alle informanter skulle informeres og gi sitt samtykke til min tilstedeværelse, noe som senere viste seg å være vanskelig å få til. Jeg utarbeidet informasjonsskriv¹³, og jeg ba min kontakt om navn til andre reindriftsutøvere som skulle delta på flytting. Dette kunne han ikke gi med sikkerhet da han selv ikke visste nøyaktig hvem av utøverne som skulle være på reinflytting i det tidsrommet jeg planla å være der. I tillegg var det også noe usikkerhet om når vi skulle dra på flytting. Tidspunkter endret seg, og planer måtte legges om. April 2013 var jeg i hyppig telefonisk kontakt med min kontakt. Samtalene gjaldt ikke bare utvalg av informanter, men også den praktiske gjennomføringa av reinflyttinga som jeg skulle delta på. Hva angår utvalget av informanter måtte jeg til slutt slå meg til ro med at det på forhånd ikke var mulig å fastslå hvem som skulle være med. Imidlertid forsikret min kontakt meg om at min deltagelse var i orden, han gav uttrykk for at han trengte ingen godkjenning fra andre, «*du er min dreng*» sa han til meg. I etterkant av feltarbeidet har jeg spurt de voksne som deltok på flyttinga om de var klar over min rolle. En av de som deltok var ikke klar over at jeg arbeidet med min mastergradsoppgave. Han visste jeg var student, og underveis i observasjonen fortalte jeg ham hva jeg studerte og at jeg var interessert i å skrive en mastergradsoppgave om reindriftsutøverens forhold til landskapet, men han var ikke klar over at jeg deltok på reinflyttinga som et ledd i datasamling til min mastergradsoppgave. Underveis i feltarbeidet gjorde jeg fortløpende vurderinger om å informere de øvrige reindriftsutøverne om min rolle som student. Imidlertid kom jeg alltid fram til at dette var en informasjon som ville gjøre meg til en outsider i større grad enn både ønskelig og nødvendig. Det kan diskuteres om dette er

¹³ Se vedlegg for informasjonsskriv.

etisk riktig, men underveis vurderte jeg at min deltagelse ikke var relevant å informere om, heller ikke med tanke på blant annet personvern. Det må poengteres at de fleste var klar over at jeg var student, men ikke alle var klar over at jeg studerte dem. Observasjonen var dermed åpen for noen, mens skjult for andre. Dette er en veksling som gjerne kan skje i observasjonsstudier hvor et utvalg av de som observeres er klar over motiver for forskerens tilstedeværelse, mens andre ikke er det (Tjora, 2013). Det jeg imidlertid mener gjør min observasjon noe spesiell er nærheten til begge grupper av observander. I løpet av fem dager bodde og arbeidet jeg tett sammen med både de som kjente og ikke kjente bakgrunnen for min deltagelse. Nå bør det også være sagt at de fleste var nysgjerrige på meg, og jeg fortalte dem alltid hvem jeg var. Ingen av mine intensjoner var fordekt, og jeg forsøkte alltid å være åpen for mine motiver. Man kan si det slik at jeg enkeltvis unngikk å aktivt informere om hvorfor jeg deltok på reinflyttinga.

I forhold til informasjon om min deltagelse var det en av informantene som i først i etterkant av feltarbeidet ble gjort kjent med min oppgave. To personer kjente til min deltagelse på forhånd, mens de resterende ble klar over mine motiver underveis i flyttinga. I tillegg deltok det totalt fem personer som var under 16 år på flyttinga. De fleste var i ungdomsskolealder¹⁴, mens sønnen til en av informantene var i barnehagealder. Ungdommene som deltok var ikke nødvendigvis sønner av de voksne som var med, men også barnebarn, brødre og kompisar av barnebarn. I forhold til samtykke og etiske problemstillinger knyttet til observasjonsstudier følte jeg underveis at det var utfordrende å forholde meg til disse ungdommene da de nødvendigvis ikke var sammen med sine foresatte. Dette var i tillegg en situasjon jeg ikke forberedte meg på i planleggingen av observasjonen. Mine forberedelser omhandlet i hovedsak at det var voksne som skulle delta på flyttinga, ikke barn og unge. Innen feltarbeidet hadde jeg derfor ikke gjort meg noen tanker om hvordan jeg som forsker eventuelt skulle forholde meg til andre enn voksne. Underveis valgte jeg imidlertid å forholde meg til ungdommene som de voksne, jeg bestemte meg for å ta etiske spørsmål i etterkant av feltarbeidet. I etterkant har jeg ikke sett det nødvendig å kontakte ungdommenes foresatte. Det er ingen ungdommer som kan identifiseres, og det er heller ikke noe i min framstilling som strider mot viktige personhensyn. I etterkant har jeg heller ikke gjennomført intervjuer med noen av ungdommene. Jeg mener derfor at det ikke har vært nødvendig med informert samtykke til verken ungdommene eller deres foreldre.

¹⁴ Ifølge mine informanter deltok skoleelevene på reinflyttinga som ledd i deres rett til å delta inntil to uker på familiens reinflytting. Dette er en del av deres skolegang.

Denne studien har ikke fokus på antall intervjuer og informanter. Studien er bygd opp rundt en langvarig etnografisk rettet observasjonsstudie hvor det underveis i observasjonen er gjort en rekke og utallige samtaler av ustrukturert karakter. Uansett er det viktig å gi et lite overblikk over de personer av betydning jeg har møtt på i mitt feltarbeid, og hvilket bidrag de har gitt underveis. Jeg vil kategorisere personene etter de som deltok på reinflyttinga over flere dager, de vi møtte underveis som ikke tilhørte siidaene¹⁵ vi flyttet med, og de som deltok på min siste dag av feltarbeidet da vi flyttet reinflokken fra vidde til stedet ved sjøen der hvor pramming av reinen over fjorden til flokkens sommerbeite skulle foregå.

Deltagere på flyttinga	Disse møtte/observerte jeg underveis	Medlemmer av siidaene på prammingssted
<ul style="list-style-type: none"> • Fire voksne reindriftsutøvere. To i tyve - tretti årene, og to i seksti årene. • Fire ungdommer i ungdomsskolealder. • Gutt i barnehagealder. • Tre hunder. 	<ul style="list-style-type: none"> • Annen reinflokk under flytting. • Aktør i reiselivsbransjen som deltok på flytting med annen reinflokk • To turister. 	<ul style="list-style-type: none"> • Flere mannlige og kvinnelige siida- og familiemedlemmer, hovedsaklig var jeg i dialog med to mannlige reindriftsutøvere i seksti årene.

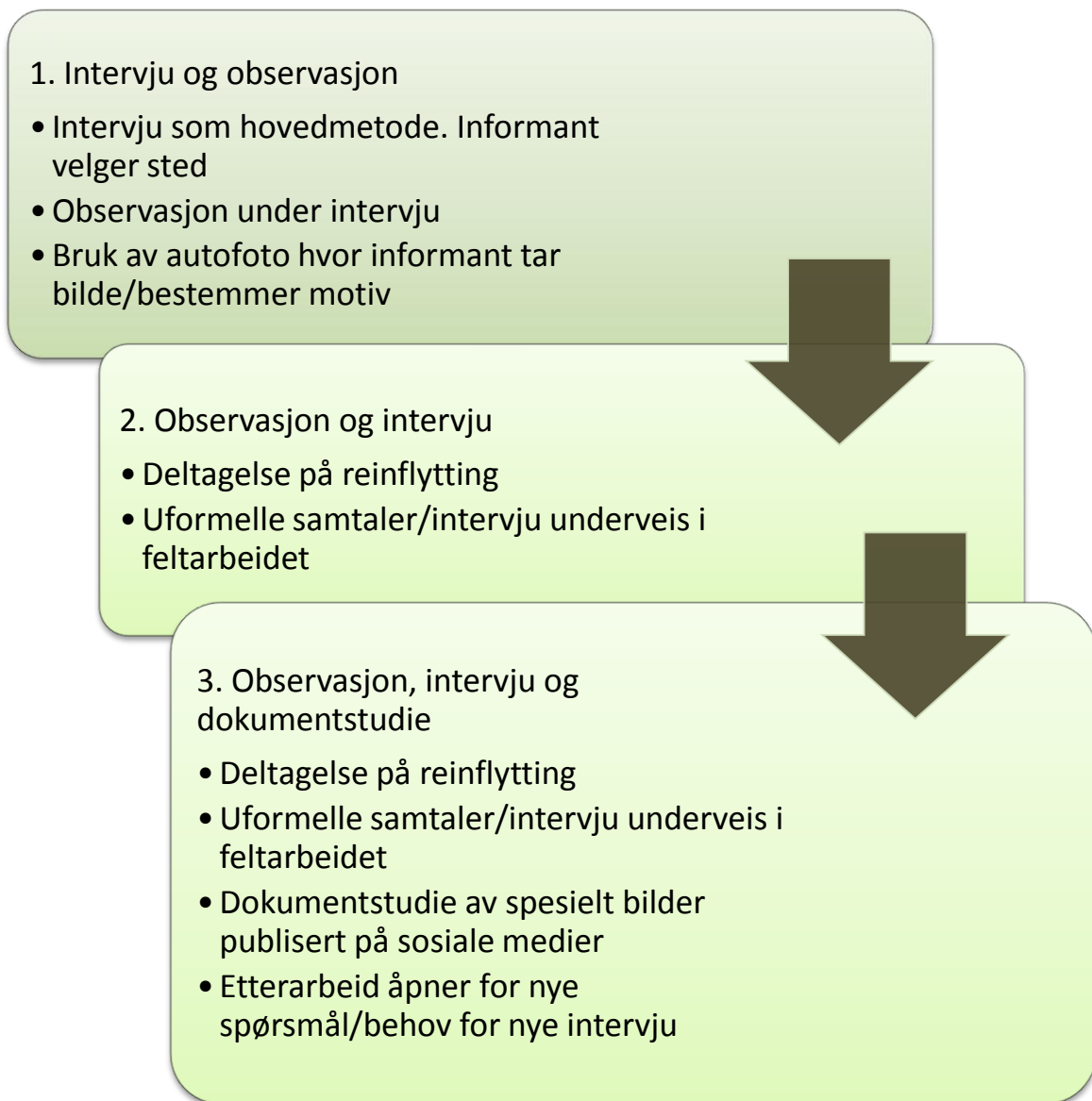
Figur 3-1: Utvalget av informanter og observander i tilknytning til min deltagelse på reinflytting (Figur: Alf Bjørnar Eriksen).

3.2 Kvalitativ forskning som prosess

Planlegging av en studie av slikt omfang som en mastergradsoppgave kan være utfordrende. Jeg har gjennom min studie vært gjennom en prosess hvor mine valg i stor grad har påvirket de data jeg har fått. Forutsetninger kan, og nærmest vil, endres underveis. Derfor er det viktig at jeg som forsker er oppmerksom på endringer slik at jeg alltid kan justere metoder og eventuelle problemstillinger (Tjora, 2013). Gjennom denne oppgaven har jeg i stor grad erfart at kvalitativ forskning er en prosess. Man kan også si det slik at det endelige resultatet som

¹⁵ *Siida* er betegnelsen på driftsenhetene innenfor samisk reindrift.

presenteres i form av en avhandling er et øyeblikksbilde av de valg, analyser og fortolkninger som er gjort underveis i en forskningsprosess. Det kan være vanskelig å forestille seg en stor avhandling som et øyeblikksbilde, men jeg er av den oppfatning at om oppgaven skulle hatt en deadline på et annet tidspunkt, la oss si et halvt år tidligere, da ville oppgavens presentasjon vært annerledes. Slik sett kan man si at tid er en viktig metodisk faktor som i høyeste grad er avgjørende for de valg man foretar seg underveis. I min studie har jeg innhentet min empiri kvalitativt, og ofte brukes ulike kvalitative metoder for å skape et tilstrekkelig datagrunnlag for analyse (ibid.). I tillegg kan kvalitative metoder kombineres og trianguleres med kvantifiserbare metoder for å gi andre typer presentasjoner/analyser av det man studerer. Hvilke metoder man ønsker å bruke defineres gjerne av de spørsmål og tema man ønsker å belyse, samt forskerens forhold til blant annet ontologi og epistemologi, noe jeg har belyst tidligere i oppgaven. Forskning er en prosess hvor endringer er en nøkkelfaktor for studier. I min studie har jeg erfart en rekke endringer som har påvirket min studie. Noen endringer er av pragmatiske hensyn, noe jeg kommer tilbake til, mens andre endringer har skjedd underveis som en del av forskninga. Slik sett kan man si at den aller første planlegginga av studien alltid er en del av det endelige resultatet. Derfor mener jeg det er viktig at man også gjør rede for at forskning er en endringsprosess. Figur 3-2 viser i forenklet grad min forskningsprosess hvor innledende tanker og planer er endret underveis fra fase 1 hvor intervju som metode var hovedfokuset. Deretter fikk jeg muligheten, gjennom innledende samtaler med hovedkontakt, til å delta på reinflytting. Dermed ble fokuset flyttet mer mot observasjon og de uformelle intervjuene/samtalene som ble foretatt underveis. Mine observasjoner og samtaler under feltarbeidet ble til slutt utfylt av oppfølgende intervju og studier av bilder publisert på sosiale medier. Slik sett har min forskning vært preget av faser som er resultat av et kontinuerlig arbeid for å løse oppgaven. Feltarbeidet var opprinnelig planlagt som et tradisjonelt semistrukturert intervju hvor utgangspunktet var at hver informant fikk en dag til rådighet. Motivasjonen for dette var å møte informantene i deres valgte landskap. Dette ble endret til fordel for min mulighet til å følge reindriftsutøveren på reinflytting. Opprinnelig var tanken at informantene skulle stå for bestemmelsessted for intervju, og slik sett kan man se på korrigering av metode som en prosess. Samtidig er det viktig å påpeke at den innledende motivasjonen om å møte reindriftsutøveren i sitt valgte landskap fortsatt gjaldt. At min hovedkontakt gjorde det mulig for meg å delta på reinflytting er på mange måter hans valg av landskap, og slik sett er det kun metoden i feltarbeidet som ble utvidet til å inkludere observasjon i større grad enn planlagt.

Figur 3-2: Forskning som prosess; fra planlagt startpunkt til endelig resultat. Eksemplifisert gjennom min forskningsprosess (Figur: Alf Bjørnar Eriksen).

Tidlig i arbeidet med min avhandling var jeg i gang med å planlegge metoder for å innhente min empiri. Et av målene med studien er at det empiriske grunnlaget skal komme innenfra som noe levd, erfart, sanset og følt hos mine informanter. Av den grunn ville jeg søke relasjon til reindriftsutøveren i deres egne kjente omgivelser. I følge Den Europeiske landskapskonvensjonen er alt av omgivelser landskap, så lenge det oppfattes som landskap av den som ser og føler det (Miljøverndepartementet, 2007). Hverdagslandskapet er et viktig begrep i så måte, og etter slik argumentasjon er ikke noe landskap verken rett eller feil. Gjennom kontakt med aktuelle informanter gav jeg derfor uttrykk for at de skulle forslå hvor intervju skulle finne sted. Jeg hadde sett for meg et møtested hvor det skulle gjennomføres et tradisjonelt intervju med begrenset varighet, men forslaget jeg møtte fra min hovedkontakt

inkluderte deltagelse på reinflytting fra flokkens vinter- til sommerbeite. Det gjorde at jeg fikk mulighet til å følge mine informanter over flere dager mens de flyttet dyrene fra vinter til sommerbeite hvor intervjuer kunne gjøres underveis i observasjonsstudiet. Det åpnet for en rekke metodiske muligheter og utfordringer hvor en kvalitativ triangulering mellom ulike metoder kunne vektlegges. Studiens metodiske fokus endret seg dermed fra en planlagt hovedvekt på intervju, til observasjon som hovedkilde og som det sentrale utgangspunkt i min forskning. Min studie vil slik sett være oppbygget rundt deltagelsesmetoder som observasjon og intervju, noe jeg gjør rede for i egne avsnitt.

Min metodiske tilnærming har likheter med Setten (2002; 2003; 2013) sin forskning på bonden på Jæren. Setten delte sine intervjuer i tre deler hvor den innledende første delen var å gå rundt på gården sammen med bonden mens informanten viste hvordan landskapet, etter bondens oppfatning, hadde endret seg over tid (ibid.). Ved en slik tilnærming oppfatter jeg at bonden viser henne rundt i *hverdagslandskapet*, hvor landskapssyn og – verdier blir satt i kontekst av brukeren av landskapet. Bonden er insider i sitt opplevde landskap, og ved å være i landskapet sammen med informantene vil det skapes historier og narrativer i forhold til ulike empiriske kontekster (Setten, 2013). En geografisk avgrensning i forhold til landskapet som arbeidsplass er muligens enklere å definere for en bonde jamfør reindriftsutøveren som tradisjonelt sett lever nomadisk med sine dyr, og det er nettopp i det nomadiske jeg søker forståelse av reindriftsutøverens landskap. Der bonden beveger seg i et mer avgrenset landskap, beveger reindriftsutøveren seg i *smooth space* (Deleuze & Guattari, 1987) med territorielle og muligens også mer uklare mentale avgrensninger. Jeg har en grunnleggende ide om at man kan oppleve gode samtaler der hvor informanten er i kontekst med det man ønsker å studere. I mitt tilfelle er det reindriftsutøverens forhold til landskapet hvor deres næringsutøvelse og kultur er knyttet tett til naturen. Derfor mener jeg det var en god kontekst å delta på reinflytting. Samtidig mener jeg observasjoner danner et godt utgangspunkt for videre studier og spørsmål. Ofte er forskeren en med begrenset kunnskaper i forhold til det levde og erfarte man ønsker å studere (Laurier, 2010). Derfor kan observasjoner være en inngangsport for å gjøre seg kjent med hva man studerer. Når jeg da fikk muligheten til å observere reindriftsutøveren på reinflytting, i en kontekst som var foreslått av min hovedkontakt, var det en utvikling i min forskning jeg valgte å følge.

Tjora (2013) er også av den oppfatning at observasjonsstudier er en metode som er for lite brukt i forskning. Tjora (ibid.) mener at observasjon ofte kan brukes der intervjuet er i hovedfokus. At observasjon ofte kan brukes i stedet for intervju er en tankegang jeg er enig i

uten å ta stilling til om observasjon er for lite brukt eller ikke. Samtidig er det viktig ikke å se ensidig på metoder man velger å bruke, men være åpen for å bruke flere metoder. Personlig erfaring er at jeg stadig gjennom arbeidet med avhandlingen har hatt et fokus på hvilken metode som er viktigst i mitt arbeid. Det tok en stund for meg å skjønne at metodiske trianguleringer nødvendigvis ikke står i hierarkisk stilling til hverandre, men heller må vurderes som utfyllende. Min oppgave har klar hovedvekt på observasjonsdata, men det betyr nødvendigvis ikke at mine observasjonsdata er mine beste data. Jeg vil derfor unngå å verdisette metodene jeg har brukt, men heller se de ulike metoder som komplementære i forhold til hverandre.

3.3 Feltarbeid, pragmatiske hensyn

Mitt feltarbeid kom i stand etter forslag fra min hovedkontakt. Jeg la fram min idé om at informantene mine skulle bestemme hvor vi skulle møtes for intervju. Min kontakt foreslo derfor at jeg kunne delta på reinflytting. Som tidligere nevnt bestod april 2013 av tett kontakt med min hovedkontakt. Tidspunktet for når vi skulle dra på reinflytting skiftet flere ganger i løpet av måneden, og det var ikke alltid at jeg ble varslet om endringer. Endringer fikk jeg stort sett vite om når jeg ringte kontakten min. Kontakten gav uttrykk for at tidspunktet for når han skulle dra til reinflokken ikke var enkelt å sette da det var flere faktorer å ta hensyn til. Vi hadde avtalt at jeg skulle delta på flokkens siste del av flyttinga fra vidde til hav, og tidspunktet for denne etappen var veldig avhengig av når båten som prammer dyrene over fjorden skulle komme.

Når tidspunktet for pramming syntes å være fastsatt tok jeg fly til hjemstedet mitt Alta. Jeg bestilte reisen vel en uke i forkant av tidspunkt for feltarbeidet, og satte umiddelbart i gang med all logistikk som måtte gjennomføres i forkant av arbeidet. Arbeidet var omfattende hvor jeg blant annet måtte få fraktet lånt snøscooter til Alta. Det måtte gjøres innkjøp av mat og utstyr, og alt måtte pakkes og klargjøres. På forhånd hadde jeg utarbeidet en huskeliste som viste seg å ikke være uttømmende¹⁶. Under feltarbeidet måtte jeg selv stille med framkomstmiddel, jeg måtte selv stå for egen mat og utstyr, og helst måtte jeg ha en snøscooterslede som også skulle kunne benyttes til flokkens flytting. Jeg måtte også sørge for å bli fraktet til fjellet i forkant, og hentet ved sjøen i etterkant av flyttinga. Dette er logistiske utfordringer som avhenger av hjelpemannskap av ikke ubetydelig vilje og størrelse. Dette satte også preg på mitt feltarbeid da logistikken var avgjørende for at jeg måtte avslutte

¹⁶ Se vedlegg for feltarbeidets huskeliste

feltarbeidet noen timer tidligere enn jeg ønsket. Opprinnelig ønsket jeg å delta på reinflyttinga så lenge at jeg kunne være med båten som prammet reinen over fjorden. Dette lot seg ikke gjøre da jeg måtte benytte meg av tilbud om transport på et tidligere tidspunkt for i det hele tatt å komme meg hjem fra feltarbeidet.

Som nevnt kom jeg til Alta cirka en uke før feltarbeidet skulle starte. Etter samtale gjort med hovedkontakt ble jeg imidlertid klar over at tidspunktet for avreise til reinflokken var framskyndet med fem dager. Etter intensivt arbeid med å rekke å bli klar til avreise dro vi til fjells en tirsdags morgen i slutten av april 2013. Fra det tidspunktet var jeg sammenhengende på reinflytting fram til påfølgende lørdags formiddag. En gang i løpet av de dagene var jeg og en av reindrifutøverne i Alta by. Der ble det gjort innkjøp av mat og drivstoff. Siidaene hadde med seg en stor gamme¹⁷ som leirplass (Figur 3-3). Denne flyttet vi flere ganger i løpet av flyttinga. Alle som deltok på flyttinga sov i denne gamma på reinskinn og i sovepose.

Figur 3-3: Under flyttinga bodde vi i telt-gamme. Bildet viser en typisk teltplass. Bart underlag sikrer tørre forhold i teltet. Plasseringen gir god oversikt over omkringliggende terreng¹⁸ (Foto: Alf Bjørnar Eriksen).

¹⁷ Teltgamme har den samme sirkulære grunnform som det tradisjonelle sameteltet lavvo. I oppgaven brukes derfor betegnelsen lavvo når det for eksempel beskrives hvordan man plasserer seg i teltet.

¹⁸ Under intervju framkommer det at teltplasser tradisjonelt sett er gjenbrukt år etter år. Kjennskap til landskapet og trekklei muliggjør at man kan velge mellom flere aktuelle teltplasseringer, alt etter føre og vær. Samtidig framkommer det at slik kjennskap til teltplasser ikke lengre er i fokus som det var tidligere. Nå kan man i større grad, ved hjelp av snøscooter, søke mer aktivt etter egnede teltplasser.

Til oppvarming ble det brukt parafinovn. Som nevnt disponerte jeg egen snøscooter jeg hadde lånt av min far, med en pakksele jeg hadde lånt hos en av mine kompisser. Denne oppgavens logistiske utfordringer var store, og det er ikke til å komme utenom at mitt feltarbeid var prisgitt velvilje fra familie og venner. I tillegg er det viktig i planlegging av observasjon som metode å ta tilstrekkelig hensyn til de økonomiske problemstillinger. Mitt feltarbeid stilte høye krav til mye mat og mye kostbart utstyr. Kort sagt kan det være en kostbar affære å møte informanter i deres miljø framfor å møte de på for eksempel et møterom i forbindelse med et intervju. Mitt feltarbeid utgjør en betydelig økonomisk belastning som gjør at mitt prosjekt ikke ville vært realiserbart for en student hadde det ikke hadde vært for at jeg har familie med snøscooter, venner med slede og tilhenger, og at jeg selv har mye av klær og utstyr som kreves for å være på fjellet i potensielt hardt vær over en periode på fem dager. Som tidligere nevnt påpeker Tjora (2013) at observasjon som studie er mindre benyttet enn for eksempel intervju. Jeg mener noe av årsaken kan ligge i den omfattende logistiske og økonomiske belastninga en observasjonsstudie kan medføre. Min erfaring er at et intervju kan gjøres i enkelt tilgjengelige omgivelser som kan være et møterom, hjemme hos en informant, på kafé, på gata, per e-post eller telefon. I min studie har jeg blant annet gjennomført intervju per telefon da avstanden til informanten har vært for stor. Min erfaring gjennom denne formen for observasjon er at logistikk og økonomi kan være en betydelig faktor i spesielt de etnografisk rettede observasjonsstudier.

3.4 Intervju

Jeg har vært inne på hvordan jeg opprinnelig planla semistrukturerte intervju. Det er en intervjuform som har noen definerte tematiske spørsmål, men som ellers er åpen for oppfølgingsspørsmål (Longhurst, 2010). Hva angår denne studien er det brukt semistrukturerte intervju i den oppfølgingskontakten jeg har hatt med informanter i etterkant av observasjonsstudien min. Likevel har hovedvekten av intervjuer vært gjennomført som ustrukturerte samtaler hvor temaet for samtalen gjerne var basert på de observasjoner jeg gjorde i felt. Disse intervjuene ble gjort underveis i observasjonsstudien. I slike situasjoner er det viktig å forvente det uventede. De *ikke planlagte* intervjusituasjonene er viktige i så måte, hvor man må forvente at samtaler med meningsinnhold vil skje uten at de nødvendigvis er planlagte.

Intervju er en mye brukt kvalitativ forskningsmetode. I min tese er intervjuet og samtalene med informantene en viktig kilde for meg. For å holde oversikt under samtalene kan det være hensiktsmessig å utarbeide en intervjuguide. I det semistrukturerte intervjuet skisserer guiden

noen tematiske spørsmål/retningslinjer som man ønsker at samtalen skal dreie seg om (Thagaard, 2009; Tjora, 2013). Normalt sett kan det være en ide at de innledende spørsmålene er generelle i en slags *bli kjent* fase, men for min del er intervjuene gjort med aktører jeg ble kjent med under feltarbeidet. Intervjuguiden kan også inneholde stikkord for temaer som kan være aktuelle for utdyping, og det bør være en åpning i intervjuguiden for oppfølgingsspørsmål. Videre er det viktig at spørsmålene stilles på en slik måte at informanten utfordres til å utdype sine svar. I tillegg kan det være et poeng å forsikre seg at man har forstått informanten rett ved å innlede spørsmål med såkalte *member check* som for eksempel «*har jeg forstått det riktig at [...]*» og lignende. Denne type spørsmål var spesielt viktig for meg i oppfølgingsintervjuene jeg gjorde i etterkant av feltarbeidet hvor spørsmålene gjerne omhandlet kommentarer og observasjoner registrert i felt.

Med intervju som metode følger det med både for- og bakdeler. Noen av de opplagte fordelene er at man i løpet av kort tid får samlet inn mye informasjon både tematisk og i kontekst (Tjora, 2013). Samtidig får man anledning til å få korrigert tanker og synspunkt underveis. Jo løsere intervjuform man bruker, jo større er muligheten for å ta tak i de interessante momenter som kan og vil dukke opp underveis i intervjuet. Imidlertid er intervjuformen avhengig av personene man intervjuer, og den intersubjektive konteksten intervjusituasjonen skaper mellom forsker, informant og omgivelser (Thagaard, 2009). Sågar kan dagsform, og trivielle ting som vær og vind, spille inn på hvordan samtalen utarter seg. Slik sett må muligens intervjuet sees på som et øyeblikksbilde av kontekst og intersubjektivitet mellom alle materielle og immaterielle aktører og aktanter i tiden. I tillegg er det alltid en fare for at samspillet mellom aktører ikke fungerer. Spørsmålene kan også være/oppfattes som upassende, og en opplagt mistillit mellom aktørene kan bidra til at selve kommunikasjonen kan bli utilfredsstillende (Tjora, 2013). Da vil det være en styrke for forskninga å triangulere med for eksempel observasjon slik at nivået på kommunikasjon kan settes i sammenheng med det man observerer, dette både om intervjuet utarter seg i både negativ og positiv retning for begge parter. Et intervju forteller nødvendigvis ikke noe om det som skjer utenom intervjuet, mens observasjoner kan bidra til å belyse hvordan intervjuet utarter seg. For å si det slik, det skjer noe i mellomtiden uansett om man observerer eller samtaler, og et fullstendig overblikk vil slik sett være en umulighet.

Umiddelbart er det noen spørsmål som reises, da spesielt med tank på hvordan min empiri er lagret. Det kan ofte være en fordel å ta opp intervju ved hjelp av for eksempel båndopptager (Longhurst, 2010). Slik kan man gå tilbake til situasjonen og intervjuet for å lytte til hva som

er blitt sagt i intervjuet. Opptak kan transkriberes, og dermed kan en rekke sammenhenger avdekkes som man ikke var observante på i intervjusituasjonen. I motsatt fall kan opptak ha en motsatt effekt på selve intervjusituasjonen hvor forskeren kan bli uoppmerksom på det som blir sagt, og dermed kan eventuelle interessante oppfølgings spørsmål bli utelatt (Thagaard, 2009). En del av kvalitativ forskning er det intersubjektive samspillet mellom forsker og informant. Om da forskeren ikke vier nok oppmerksomhet til det han finner interessant i nuet kan viktige poeng for forskningen bli borte. Ved denne studien er det i tillegg et praktisk spørsmål ved bruk av båndopptak. Observasjoner og intervju er gjerne gjort i fri luft og da er gode opptak prisgitt ytre faktorer som vær og vind. Muligheten vil alltid være til stede for at kvaliteten på opptak blir for dårlig. Derfor er det viktig at man alltid tar gode notater under forutsetning at opptaket er ødelagt. Det er et utgangspunkt som bør gjelde for all innhenting av data hvor man bruker båndopptaker, man bør ta høyde for at teknologien ikke fungerer som ønskelig, og dermed ta gode notater underveis eller rett i etterkant av intervjuet/observasjon.

Under mitt feltarbeid er jeg i felt med noen som utøver (noe tilnærmet) sitt yrke. Slik sett er det ofte vanskelig å planlegge intervju, og man må være forberedt på de intervjusituasjoner som oppstår underveis. Man må benytte anledningen så fort den oppstår, og det kan potensielt være når tid som helst. Under feltarbeidet var jeg i en rekke intervjulignende situasjoner. Jeg tok et valg om ikke å gjøre notater underveis i samtale da jeg følte det var unaturlig i settingen jeg var i. Båndopptaker var ikke aktuelt å bruke av flere hensyn. Blant annet var de praktiske hensyn store da samtale ofte foregikk i områder med mye støy. Inne i telt var det ofte mye støy fra parafinovn, og det kunne være flere til stede som ikke var del i den konkrete samtalen. Samtalene jeg gjennomførte var stort sett også av uformell karakter i intervjusituasjoner som gjerne ikke var planlagt. Tematikken var gjerne det jeg observerte i øyeblikket, og det var ofte umulig å planlegge disse øyeblikkene da det er observanden som legger føringer på øyeblikkets innhold. I tillegg var det flere samtaler som ble gjennomført under isfiske hvor avstanden mellom meg og informanten gjerne var 10-20 meter (Figur 3-4). Dette var forhold som ikke muliggjorde bruk av båndopptaker.

Figur 3-4: En typisk intervjusituasjon under observasjonsstudien. Bildet er tatt under isfiske hvor undertegnede lå på isen ved snøscooteren nærmest i bildet. Bortenfor sees en av studiens informanter som ligger på isen et godt stykke unna meg (Foto: Alf Bjørnar Eriksen).

Som nevnt kan det være en fordel for forskeren ikke å bruke båndopptager da man kan være mer oppmerksom på det som skjer underveis i samtalen med informanten. Samtidig kan det være en svakhet at man går glipp av detaljer man kunne fått med seg på et lydopptak i ettertid (ibid.). Det er dermed positive og negative sider ved begge metodene å samle data. For min oppgave, som er en etnografisk og fenomenologisk tilnærming til reindriftsutøvernes oppfattelse av det landskap han lever og praktiserer i, mener jeg det er viktig at jeg som forsker kan vie min hele og fulle oppmerksomhet til det som skjer underveis uten at båndopptager skal være en hvilepute.

3.5 Observasjon

Observasjon kan gjøres på ulike måter. Det som ofte skiller de ulike måter å observere på er forskerens rolle og observandens forståelse av sin egen rolle (Thagaard, 2009; Tjora, 2013). Forskeren kan innta en passiv eller aktiv rolle. Forskningen kan gjøres utenfra hvor observanden ikke nødvendigvis er klar over at han blir observert, eller eventuelt hva som blir observert, eller den kan gjøres med deltagelse i de omgivelsene og aktivitetene informanten foretar seg. En deltagelse inkluderer gjerne at man som forsker går inn i aktiviteten som

arbeidsmann, lærling eller liknende, og deltar på mer eller mindre lik linje med informantene (ibid.). For forskeren kan det være positivt å være en deltager i det daglige livet da det kan skapes en aksept for forskeren i miljøet han skal studere. Man blir bedre kjent, og er man en god arbeidsmann som gir et godt inntrykk, da kan det hende de åpner seg mer for de spørsmål man som forsker måtte ha. Deltagelse forutsetter at man tilbringer tid sammen med informantene for å forstå dem bedre, og sammen med observasjonene man gjør under deltagelse sitter man igjen med et ubearbeidet råmateriale for videre analyse. Rent praktisk er det viktig å ha med seg en felthåndbok slik at man kan gjøre kontinuerlige notater av både det man ser, hører og føler, eller man kan bruke båndopptaker for å snakke inn de samme inntrykk på bånd for senere transkribering. Foto og video kan også være et godt hjelpemiddel i innsamling av råmateriale fra observasjoner, og kan på et senere tidspunkt hjelpe til å visualisere inntrykk som kan være vanskelige å huske.

Å drive med reindrift er et fysisk yrke, og innen feltarbeidet startet hadde jeg dårlige med kunnskaper om den daglige drifta. Samtidig mente jeg at om jeg skulle observere reindrifutøverens praksis under reinflytting, så burde det skje gjennom deltagelse. I motsatt fall, gjennom ikke-deltagelse, fryktet jeg at jeg ville blitt sett på som en outsider framfor en insider. Nå er det ikke gitt at man som forsker får en rolle som en insider kun gjennom en deltagelse i deres daglige virke, men det kan gjøre jobben lettere med å nå inn til det virkelige subjektet man ønsker å nå fram til. Min aktive deltagelse på reinflyttinga ble likevel sikret gjennom min hovedinformant som karakteriserte meg som hans dreng.

Når båndopptaker ikke ble benyttet under mitt feltarbeid var det viktig å bruke notater aktivt i datainnsamlingen. Tidlig tok jeg et standpunkt om å skrive notater i etterkant situasjoner og samtaler, og ikke mens de foregikk. Det gjorde jeg fordi den ene gangen jeg skrev i notatblokka i offentlighet skapte det mye spørsmål og nysgjerrighet om hva jeg skrev på. Spesielt ungdommene som deltok på flyttinga spurte mye om min notatblokk, og jeg syntes at notatblokka medførte en oppmerksomhet som gjorde at jeg følte meg mer som en outsider enn ønskelig. Løsningen ble å skrive i boka så fort jeg var for meg selv, eller når jeg visste at notatblokka ikke skapte mye oppmerksomhet. Når jeg var sammen med min hovedkontakt hadde jeg ingen betenkeligheter med å ta fram notatblokka, mens mange notater ble gjort mens jeg kjørte bort fra leiren med snøscooter for å utføre do-besøk. Flere ganger tok jeg også en runde for å se til reinflokken, og da stoppet jeg alltid for å gjøre notater. I tillegg brukte jeg den første uka etter feltarbeidet til utelukkende å skrive om mine opplevelser, finskrive notater jeg gjorde underveis, og fylle inn ting jeg husket hadde skjedd og som jeg ikke hadde

fått anledning til å skrive om tidligere. Jeg skrev også om mine følelser i forhold til feltarbeidet slik at det skriftlige materialet for oppgavens empiri består av en del som inneholder observasjoner og intervju, og en del som utgjør et refleksjonsnotat. Refleksjonsnotatet er knyttet nærmere til meg og mine tanker og følelser som dukker opp underveis. Min erfaring er at et slikt notat kan være nyttig i observasjonsstudier. Ved spesielt ett tilfelle under feltarbeidet fikk jeg stor nytte av et refleksjonsnotat (følgende narrativ er basert på studiens refleksjonsnotat):

Det var en lang dag. Vi startet ned fra fjellet på kveldninga av siste flyttedag (Figur 3-5). Det gjorde vi for å unngå bløtt føre fra fjellet og ned til havet. Det var lite søvn, men ferden gikk fint.

Figur 3-5: Siste etappe av vårflyttinga er i gang. Med hjelp av blant annet snøscooter ble reinflokket gjett siste etappe fra vidde til hav. På grunn av at føreforholdene for reinsdyrene skulle være optimale, startet vi siste etappe på kvelden cirka klokken 22:00. Vi forflyttet oss hele natten gjennom slik at reinsdyrene skulle få fastere underlag å gå på (Foto: Alf Bjørnar Eriksen).

Underveis sa de stadig at dette gikk fint, dette gikk fortere enn planlagt, dette var en fin tur og lignende. Reinen gikk, og innimellom fikk den rom for pause. Da hvilte vi mens reinen hvilte. De så stadig etter tegn på at reinen ville videre, for det var slik de sa; «*reinen vet best, det e den som bestemme, den vet kor den skal, og ka tid den skal*» (Figur 3-6).

Figur 3-6: Under siste etappe av flyttinga stoppet vi underveis for å la reinsdyrene hvile. Reindrifftsutøverne følger nøye med og diskuterer flittig flokkens tilstand (Foto: Alf Bjørnar Eriksen).

Etter hvert som vi begynte nedstigninga fra fjellet ble det mer fart på reinen. Det begynte å bli mindre snø, og det ble mer utfordrende å manøvrere scooteren mellom bart fjell, steinur og snøflekker (Figur 3-7). Skarpe steiner stakk opp, og jeg var flere ganger bekymret for scooteren jeg hadde lånt. Jeg brukte mye tid og konsentrasjon på å finne egnet kjørerute ned. Reindrifftsutøverne kjørte på. For meg virket det som de kjørte med mindre bekymringer for utstyret enn meg, men det er vel kanskje naturlig. Dette er deres jobb, deres levebrød, og deres liv. De trenger å ha kontroll på dyret, den viktigste ressursen i deres virke. Antageligvis både av næringshensyn og av dyrevelferd.

Figur 3-7: Reinflokkens siste nedstigning mot fjorden og prammingssted (Foto: Alf Bjørnar Eriksen).

Under en pause sier de at dette er et kritisk punkt. Om dyret blir skremt nå, så stikker det til de mer trygge omgivelsene, det vil si fjellet. Da må vi opp å hente de igjen og føre de tilbake ned fjellet. Det er det ingen som ønsker. Jeg kjenner på meg at jeg blir mer nervøs, mer nervøs for mitt eget utstyr, og jeg kjenner spenninga i luften idet vi starter på siste etappe mot havet. Jeg er en aktiv deltager nå. Jeg holder kontroll på venstre flanke ned siste del av fjellet, og jeg bruker scooteren som verktøy. Når dyrene forsøker å stikke ut på siden avskjærer jeg de. Jeg ser de andre gjøre det samme og føler meg som en viktig del av gruppa. Om jeg ikke hadde vært der jeg er, så måtte noen andre vært der for meg. Jeg er ikke reindriftssame, men jeg er dreng, og jeg gjør en misjon. Idet vi kommer ned fra fjellet må vi krysse en vei for å ta fatt på den siste etappen som går vel kilometeren med veien på den ene siden og sjøen noen hundre meter fra veien på andre siden. Våren har gjort sitt inntog, og her nede er det knapt noen snøflekker igjen. Å krysse veien går fint, så langt alt vel. To av de eldre reineierne vi møtte tidligere på dagen hadde tatt seg til prammingsstedet med bil. De sto på veien, bak autovernet, og fulgte nøye med hva som skjedde. Idet vi krysset veien innså jeg at det meste av snø var borte. Jeg ville ikke kjøre med min far sin snøscooter på snøfri bakke, og lot den stå igjen. De andre kjørte fortsatt, mens jeg kom gående etter. De var litt framfor meg, og på dette tidspunktet oppfattet jeg meg mer som en observatør. Jeg brukte ikke lengre scooteren som arbeidsverktøy, og havnet bakpå, men for meg virket det som de hadde kontroll på flokken. Etter noen hundre meter stoppet flokken opp da den må gjennom en naturlig innsnevring i

landskapet. Flere av de andre stoppet scooterne sine. Det var fortsatt tre scootere som kjørte, men flere fortsatte til fots. På dette tidspunktet nådde jeg igjen de andre siden flokken hadde stoppet og flere andre også fortsatte til fots. Jeg registrerer i sidesynet at mennene som står bak autovernet prøver å påkalle vår oppmerksomhet, de roper og gestikulerer noe uten at jeg hører hva de sier. De viser en bekymret mine, men jeg er ikke i stand til å skjønne hva de mener. Tilnærmet samtidig starter flokken å springe rundt og rundt i sirkler (Figur 3-8). Det blir da gitt beskjed fra veien av de erfarne at vi ikke må presse på, vi må holde avstand. Etter noen minutter begynner vi å miste kontroll på flokken som springer i sirkel. Enkeltdyr forsøker å komme ut av sirkelen, og det er flere og flere dyr som stikker ut. De stikker ikke den veien de skal, framover, men de springer tilbake mellom oss som står bak de. De som fortsatt er til scooter kjører det remmer og tøy holder. De nærmest flyr fra krøkebærtue til krøkebærtue mens de forsøker å stanse dyrene som er på retur tilbake til fjellet.

Figur 3-8: Idet flokken skulle innenfor reingjerdet begynte de å løpe i sirkel. Ifølge mine informanter er det et tydelig stressignal for reinsdyret (Foto: Alf Bjørnar Eriksen).

Jeg husker hva de hadde sagt tidligere; «om de stikker av nå, så stikker de til fjells, og da må de hentes ned igjen». Noen dyr passerer veien og jeg hører brølet fra snøscooterne som gjør alt for å avskjære de. Selv står jeg tilbake med en uggen følelse. Dette var kritisk, dette var nettopp det som ikke skulle skje, og her stod jeg uten å vite hva som gikk galt. Umiddelbart bebreidet jeg meg selv. De erfarne stod oppe ved autovernet og ropte kommandoer, jeg stod der nede uten å vite hva jeg skulle tenke. Var dette min skyld, var det jeg som gjorde at vi var i ferd med å miste flokken til fjells. Jeg ble nærmest handlingslammet og ville ikke bidra til

mer ugagn. Stilltiende, og med en sterk følelse av skam trakk jeg meg tilbake. Jeg gikk opp til veien og stilte meg for å se. Jeg klarte ikke tenke på annet enn at dette var min feil, og dette var første gang på hele turen at jeg følte meg som en outsider. Der oppe på veien følte jeg det, jeg følte blikket fra de erfarne som også stod der oppe. Jeg følte hele reisen som forgjeves, jeg følte hele prosjektet mitt som ødelagt. Der jeg stod var det en tanke som dro gjennom meg; ting går fint så lenge alt går bra, men når du ikke vet hva som skjer, da er du straks en outsider.

3.6 Bilder og sosiale medier

Under feltarbeidet tok jeg en rekke bilder. Det var ingen av informantene som stilte noen spørsmålstegn ved dette. Årsaken ligger nok i at jeg var en utenfra, og mest sannsynlig sees det som naturlig at den som er utenfra ønsker å ta bilder av de opplevelsene man er med på. I etterarbeidet var bildene viktige for meg, spesielt fordi min aktivt deltagende observasjon medførte at jeg som oftest ikke fikk tatt notater umiddelbart, men måtte utsette notering til en passende anledning. Fotoapparatet hadde jeg alltid med meg i lomma. Når jeg under feltarbeidet trakk meg til sides for å gjøre notater fant jeg mye hukommelse i bildene jeg tok. Også i etterarbeidet av feltarbeidet tjente bildene det samme formålet. Slik sett kan man si at fotoapparatet fungerte som min båndopptager og min notatblokk under observasjonen. Den muliggjorde at jeg kunne fokusere mer på å være en insider i observasjonen. Den ble mer skjult, og jeg kunne ha fokus på å gjøre en god arbeidsinnsats for å bygge tillit og for å komme nærmere inn på mine informanter. Et mål med min observasjon var å bli mest mulig integrert slik at jeg kunne observere og samtale med mine informanter i en mest naturlig setting.

I tillegg til de bilder jeg selv har tatt brukte jeg noen av mine informanternes egne bilder som utgangspunkt for spørsmål. Bildene fant jeg på to av mine informanternes åpne facebook profiler. Jeg gjengir ikke noen av bildene i oppgaven, men har informert samtykke om at jeg har brukt bildene som kilde til undring og inspirasjon i min oppgave. Jeg har fått tillatelse til eventuelt å bruke bilder fra informantens facebookside, men jeg har ikke funnet det nødvendig da det ikke er viktig for oppgavens innhold. For oppgavens del er det tilstrekkelig å kategorisere eventuelle bilder som for eksempel utsiktsbilde, arbeidsbilde, bilde av reinsdyr og lignende. En av studiens innledende metodiske tilnærminger var å bruke autofoto som metode. Tanken var at mine informanter skulle ta bilder som jeg skulle analysere og bruke som grunnlag for oppfølgingsspørsmål. Da autofoto ikke ble benyttet mener jeg at sosiale medier, som for eksempel Facebook og bildedelingstjenesten Instagram, kan utgjøre verdifullt

bildemateriale som på mange måter kan sammenlignes med autofoto. I slike kilder kan man finne bilder som ikke er tatt med en bakenforliggende visshet om at det er en forsker som skal analysere de. Jeg er tilbøyelig til å mene at bilder fra sosiale medier kan utgjøre en mer ærlig og upolert kilde for analyse, og kan utgjøre et viktig bidrag i forskning. Det kan diskuteres om dette er etisk riktig, men det er et viktig poeng at publiseringer på åpne nettprofiler, blogger og lignende er offentlige publiseringer. Om bildene skal publiseres er det likevel viktig å huske på opphavsrett til bilder slik at enhver eier av bildet må informeres og gi sitt samtykke. Samtidig er det viktig å huske på at vi som forskere ikke bare skal nyte tillitt i et pågående prosjekt, men også for framtidig forskning. Derfor er det viktig å være meget varsom på tross av at man kanskje har retten på sin side. Hva angår denne studien har de informanter det gjelder gitt sitt muntlige samtykke til at jeg kan bruke deres bilder som inspirasjon til videre spørsmål. Det publiseres heller ikke noen bilder, og ingen opplysninger gis i denne oppgaven som er av kompromitterende karakter eller som kan bidra til å identifisere noen av mine informanter. Konfidensialitet og privatliv er i følge Madge (2010) viktige nøkkelord i internettbasert forskning. Mine informanter identifiseres ikke gjennom min tilnærming til bilder på sosiale medier, og det er ingen av mine informanter som uttrykker at deres privatliv er krenket på noen som helst slags måte. På samme måte som hver informant kan trekke sitt bidrag på et hvilket som helst tidspunkt, er de det gjelder også informert om at de kan be meg avstå fra å bruke deres profil i sosiale medier som kilde.

3.7 Etiske problemstillinger

Forskning innenfor minoriteter og urbefolkning medfører ofte etiske problemstillinger utover tradisjonell forskningsetikk. Satt i historisk kontekst har ikke den norsk-samiske relasjonen alltid vært problemfri hvor blant annet assimileringspolitik og kulturell undertrykkelse overfor det samiske ofte var resultatet av målet om å gjøre samene fornorsket (Jernsletten, 2010). Det er en aktuell problemstilling at eventuelle informanter opplever en forskning på samiske interesser som en postkolonial handling hvor forskeren søker makt og kontroll, og har en autoritær ovenfra til ned holdning. Informanten kan innta en skeptisk holdning til forskeren, hans tilslørte mål og hans motiver. Det kan oppstå en frykt om at det som sies kan brukes mot informanten på et senere tidspunkt. Niemi & Semb (2009) peker på to årsaker til forskningsetiske utfordringer angående det samiske. Den første er det overgrep som er gjort i forhold til fornorskning av både samer og kvener på 1800- og 1900 tallet. Den andre årsaken er arven etter tidligere forskning hvor vi finner en rekke brudd på elementære forskningsetiske prinsipper, hvor forskningen har opptrådt særdeles krenkende. Eksempel på tidligere brudd på

forskningsetiske prinsipper utøvd av det norske samfunn er skallemaalinger av samer. En slik tilnærming reiser en ny utfordring innenfor anvendt forskning; *kompensatorisk forskning* omhandler forskning som redskap for kompensering av tidligere urett (Niemi & Semb, 2009). Dette kan medføre selvsensur i forskningen som både kan usynliggjøre, latterliggjøre og mistenkeliggjøre forskningen. I den forbindelse reises urfolksmetodologi som relativt ny fagretning innenfor metodikken. Den er ikke ment som et alternativ, men kan brukes som et supplement til eksisterende forskningsretninger (Universitetet i Tromsø, 2011). Innenfor urfolksmetodikk er språkets tilnærming til objektet sentralt (ibid.), temaet er også tatt opp av Smith (2010) som sier at man må tilstrebe et relevant språk for både forsker og informant. Å intervju subjekter på morsmålet er et sentralt tema som jeg i min forskning ikke klarer å oppfylle. Jeg har ikke kompetanse i det samiske språket som gjør at jeg kan møte mine informanter på deres morsmål. Tidlig i studien var dette et forhold jeg som forsker var bekymret over da intervjuer ikke kunne skje på annet språk enn norsk. Bekymringen ble tatt opp med flere med kjennskap til reindriftsnæringen, blant annet min hovedkontakt og hans kone, og det var ikke noen som mente at intervju gjennomført på norsk skulle by på noen utfordringer. En av dem jeg rådførte meg med uttrykte at de aller fleste samisktalende behersker norsk på en meget bra måte. Spesielt er dette gjeldende for den yngre delen av reindriftsnæringen som informanten mener behersker norsk likestilt med samisk. Med bakgrunn i dette gjennomførte vi intervju på norsk, men jeg erkjenner at kunnskap i det samiske språket ikke hadde vært annet enn en fordel. Det ville økt validiteten på forskninga da det potensielt ville redusert faren for misforståelser og misoppfatninger. Under feltarbeidet opplevde jeg ikke språket som en barriere. Kommunikasjonen mellom meg og informantene foregikk på norsk uten noen problemer. Jeg oppfattet ikke noen misforståelser overhodet, og heller ikke noen av studiens informanter gav uttrykk for det heller.

For øvrig forholder min oppgave seg til forskningsetiske problemstillinger og anbefalinger gitt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (*NESH*) (Publikasjon nr. 2, 2002). Mine informanter er anonymt framstilt og alle personnavn i notater er kodet. De er alle informert om sin mulighet til å trekke sitt bidrag på et hvilket som helst tidspunkt fram til publisering. Gjengitte sitater og historier er ofte sjekket med dem det gjelder, og flere er gitt mulighet til gjennomlesning av det skrevne. Det er viktig at den tilliten man får av informantene blir ivaretatt slik at det kan være mulig for senere forskere å oppsøke samme miljøer for undersøkelser (Hay, 2010). Slik sett har alle som skal i felt et særlig

ansvar, ikke bare for sin egen forskning, men også for de som eventuelt måtte komme etter (Thagaard, 2009).

Kvalitativ forskning innlemmer forskeren i resultatet (ibid.). Forskjellige forskere kan slik sett oppnå forskjellige resultater om de hadde gjort like undersøkelser. En ting man som forsker også bør være klar over er informantenes motiver ved deltagelse. Det må forventes at publiseringer kan refereres til av de aktører som måtte finne det interessant. Slik sett bør forskning kvalitetssikres gjennom spesielt en metodisk redegjørelse som sikrer forskninga validitet. Metodisk må forskeren se sin rolle i utforming av kunnskap. Metode, og herunder metodekritikk, posisjonering og personlighet er i så måte et viktig aspekt i produksjon av kunnskap. Spesielt er det nevnt av flere et fokus på metodisk posisjonering, men også de tilnærminger som omhandler forskerens personlighet i forhold til forskning (Lund, 2012; Moser, 2008). Metodisk bør jeg som forsker være klar over min rolle da kvalitative metoder avhenger av fortolkning, og i den forbindelse er fortolkeren alltid en del av forskninga.

3.8 Oppsummering metode

Denne studien er bygd rundt ulike kvalitative forskningsmetoder som må sees som gjensidig viktig i forhold til hverandre. Likevel er det en klar overvekt av observasjon som metode knyttet til studien. Feltarbeidet varte i fem døgn i april 2013 med en aktiv deltagelse på reinflytting. Under deltagelsen ble jeg sett på som «dreng» av informantene, og mitt feltarbeid er i høyeste som aktivt deltagende observasjon å regne. Observasjonen utgjorde det empiriske utgangspunkt og fungerte som grunnlag for intervju underveis i reinflyttinga. De ustrukturerte intervjuene tok opp tematikk som ble oppfattet av meg som spesielt interessant og få utdypet. Resultatet ble en sterk tilnærming til informantenes praksiser og narrativer i, og om landskapet. I etterkant av observasjonen er det også gjennomført flere semistrukturerte intervju både på telefon og ansikt til ansikt for å få utdypet og verifisert situasjoner, observasjoner og samtaler som ble gjort underveis i feltarbeidet. I tillegg har oppgaven et empirisk utgangspunkt i bilder på sosiale medier. Disse bildene er publisert på mine informanternes profiler på sosiale medier, og har fungert som utgangspunkt for temaer i intervjuer. Disse bildene er ikke publisert i oppgaven, og har ikke fungert som annet enn et utgangspunkt for spørsmål og undring.

Studien forholder seg til forskningsetiske prinsipper om anonymitet, konfidensialitet og vern om privatliv. Informantene er informert om at deres bidrag kan trekkes på et hvert stadium fram til publisering.

4 Presentasjon av empiri

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere noe av den empiri jeg har samlet inn. Presentasjonen vil skje gjennom flere forskningsspørsmål som har utpreget seg underveis i arbeidet med oppgaven. Slik kan man si at min observasjonsstudie har dannet grunnlag for de spørsmål og temaer jeg har funnet interessant underveis. Innen feltarbeidet startet hadde jeg ikke definerte problemstillinger eller spørsmål jeg ønsket å finne svar på. Jeg ville innta en mest mulig åpen rolle for å kunne ta tak i det interessante som måtte dukke opp i feltarbeidet. Underveis i observasjonen var det flere interessante ting som dukket opp, og flere av samtale og observasjonene mine har jeg samlet tematisk i flere underpunkter. Disse underpunktene presenterer jeg gjennom flere beskrivelser hvor det gjerne er flere observasjoner og samtaler som omhandler samme underpunkt. Disse underpunktene kan sies å være forskningsspørsmål som er vokst fram underveis i arbeidet med oppgaven, og de er alle knyttet til studiens problemstillinger

Det må presiseres at det er mine tolkninger som plasserer hendelser og uttalelser i kategoriserte forskningsspørsmål.

4.1 Reindriftsutøveren og landskapsbegrepet: en visuell eller praktisk tilnærming?

Et av de interessante temaer som stadig dukket opp underveis i observasjon og intervju er forholdet mine informanter viser til landskap som noe estetisk, vakkert og fint (jamfør Jones & Stenseke, 2011). Underveis i observasjonsstudien opplevde jeg flere episoder som jeg mener kan gi et beskrivende bilde av dette forholdet. Innledningsvis i studien var jeg imidlertid noe forutinntatt for dette temaet. Jeg var spent på hva reindriftsutøveren syntes var fine landskapselementer, og sammenhengen med praksis i landskapet tenkte jeg kunne ha en naturlig sammenheng til reindrift som yrke. Derfor kan det være at jeg så mer etter tegn i observasjon og intervju som kunne omhandle de estetiske elementene i reindriftsutøverens landskap. For øvrig er det verdt å nevne at de framstillingene som gjøres i dette kapitlet er basert på observasjon, intervju og en kvalitativ vurdering av en av mine informanters facebookprofil.

Den første beskrivelsen jeg vil gi er av en kjørerunde hvor jeg fulgte en av informantene som skulle ut for å sjekke til reinflokken.

4.1.1 Vi ser til flokken, jeg på utsikta, han på flokken

Underveis i reinflyttinga var det vesentlig at det ble holdt kontroll på dyrene, og siden vi hadde en flokk som flyttet framfor oss¹⁹ var det spesielt viktig at reinsdyrene ikke gikk for fort slik at en sammenblanding ville skje. Det var også et poeng å holde dyrene noenlunde samlet slik at det skulle bli lettere å flytte dem når tida var inne. Disse rundene ble gjerne kjørt alene, og tidlig utmerket en av de eldre seg som mest aktiv, og han kunne bli borte flere timer når han var på disse rundene. En kveld spurte jeg om jeg kunne bli med på runden, og jeg bestemte meg tidlig at jeg skulle kjøre bak informanten for å følge bedre med på hva han foretok seg. Vi kjørte rolig mot der vi visste flokken cirka var. Han holdt seg alltid i ytterkant, og syntes å se mer rundt seg enn innover mot der vi visste flokken var. Han stoppet ofte for å se på bakken framfor seg før han igjen kjørte videre. Etter hvert passerte vi flokken på vår venstre side. Uten å stoppe fortsatte han til vi ikke så flokken mer, deretter snudde vi tilbake mot flokken igjen. I ettertid fortalte han at han ikke så etter flokken, for den visste han hvor var, han så etter spor av dyr som eventuelt hadde forlatt flokken. Når han var sikker på at det ikke var dyr som hadde stukket av, da først snudde han. På retur kjørte vi dit hvor vi visste dyrene var. Alltid i samme og rolige tempo. Dyrene syntes nærmest å komme imot sammen idet vi nærmet oss (Figur 4-1). På dette tidspunktet holdt jeg en avstand anslått til mellom 20-30 meter, men alltid der jeg kjørte holdt reinen avstand til meg. For sammen var det annerledes, Han kunne stoppe kjøringa, og på tross av at tenninga var i gang kom dyrene stadig nærmere han, for meg virket de nysgjerrige. Mens scooteren var i gang satte han seg på huk noen meter på siden av den. Flere dyr kom bort slik at han kunne ta dem på snuten²⁰.

¹⁹ Samtidig som oss flyttet det en annen flokk i tilnærmet samme trekklei. Den var framfor oss i flyttinga og hadde bestilt pramming til kvelden før oss.

²⁰ Et av noe som kan oppfattes som banalt spørsmål som har dukket opp underveis i studien og som min nøkkelinformant har måttet svare på; ”Hva heter nesen til reinsdyret, snute, nese eller annet?” Spørsmålet ble for øvrig stilt gjennom chattefunksjonen på Facebook som har vist seg som en god tilnærming til denne formen for spørsmål.

Figur 4-1: Vi sjekker til reinflokken. Idet vi ankommer reinflokken kom dyrene nærmest i møte med reindriftsutøveren. De kjenner hans motorlyd fra snøscooteren, ifølge mine informanter vet dyrene at det er den aktuelle reindriftsutøveren som kommer (Foto: Alf Bjørnar Eriksen).

Dette forundret meg siden min erfaring som nevnt var at reinen gjerne ble sky når jeg kom kjørende. Jeg spurte flere av de andre reindriftsutøverne om dette, og de sa alle at den aktuelle reindriftsutøveren var utrolig flink med dyrene. De kunne fortelle at dyrene stolte på han, og at årsaken til at de kom nærmere når han kom kjørende var at de hadde lært seg hvordan hans snøscooter hørtes ut. På den aktuelle turen fortsatte vi runden opp mot de høyeste toppene i nærheten. På toppen stanset han hvorpå jeg kjørte opp på siden av ham. Tenningen ble slått av. I stillhet ble vi stående der oppe med en formidabel utsikt framfor oss. Jeg kunne se milevis, over de snødekte vidder og ned i de dype daler. Over vann, fjell og fjord, til lys i hus og til de ytterste øyer i havgapet. Utsikten var enorm og jeg var helt bergtatt. Det var ganske sent på kvelden, men solas posisjon gjør at kveldslyset i nord i slutten av april som best kan beskrives som den blå timen. I tillegg hadde vi en perfekt fullmåne over oss som lyste opp landskapet. Der satt vi altså, og det gikk flere minutter uten at vi utvekslet ord. Jeg hadde bestemt meg for at jeg ikke skulle si noe, og det virket som samene var fornøyd med det. Etter flere minutter bryter jeg imidlertid stillheten og spør; «*hva ser du*», hvorpå samene svarer; «*jeg ser flokken*».

4.1.2 Hvert dyrs historie

Etter observasjonen hvor jeg ble med en av reindriftsutøverne for å se til flokken fikk jeg et ekstra årvåkent øye til deres forhold til dyrene (s.54). Dagen etter dette var en rolig dag. Vi hadde stort sett ligget i ro i leiren. Det var da jeg satt meg ned sammen med en av de yngre reindriftsutøverne. Han satt på en av sledene å så på reinsdyrene som beitet rundt leiren vår. Det følgende er utdrag fra feltnotaboka mi:

Han sitter og ser på rein. Er to stk. han ikke har funnet ennå. Ser etter hvem som eier hvilke. Forteller om ulike personligheter, hver sine personligheter; «*Den kan ta brødskiva di mens du snur deg etter kaffekoppen*». Sier han har mye å lære [...].

Utdrag fra studiens feltnotatbok.

Jeg ble sittende lenge på sleden sammen med ham. Han fortalte historier og anekdoter om dyrene. Han fortalte hvem som eide de, hvordan de oppførte seg, og hva som kjennetegnet de. Han kunne gjerne humre og le når han fortalte historiene, som da han fortalte om den som kunne stjele brødskiva. I ettertid av feltarbeidet kontaktet jeg samene for blant annet å spørre om denne hendelsen. Jeg syntes det var interessant å observere hvordan han betraktet dyrene og måten han fortalte om hvert enkelt dyr. Jeg lurte på hvorfor han gjorde dette. I intervjuet kunne han fortelle at han ofte sitter og ser på rein. Han lærer av den, han kan se hvem den er og bli kjent med den. Som eksempel forteller samene at noen dyr alltid holder seg i ytterkant av flokken, mens andre alltid er inni. Om noen da er borte fra ytterkant er det tegn på at noe kan være galt, for sjelden er de inni flokken. Ved å sitte og studere flokken lærer han hvordan dyrene oppfører seg. Han sier at «*man må kjenne sin rein*».

En lignende situasjon hadde jeg også med den andre av de yngre utøverne. Det skjedde etter at vi hadde gitt rundball som tilleggsfor som ble gitt for å holde dyrene mer i ro om natten uten at de skulle lete for mye etter mat. Etter foring kom dyrene tett innpå oss (Figur 4-2). Utøveren sier så at det er deilig og beroligende med dyrene rundt seg på alle kanter. Noen av dyrene har bjelle som lager lyd, og samene spør om ikke jeg også synes det er behagelig. Mens vi sitter der med reinsdyr tett rundt oss på alle kanter begynner han å fortelle om reinen og deres syklus, hvem som er drektige og så videre. På spørsmål kan han ikke forklare hvorfor han synes det er deilig og behagelig, «*det er bare det*», sier han.

Figur 4-2: Etter foring blir vi sittende i reinflokken å samtale om dyrene²¹ (Foto: Alf Bjørnar Eriksen)

4.1.3 Teltets plassering, praktisk eller estetisk hensyn?

Når jeg møtte flokken på min første feltdag hadde de brutt leir tidligere på morgenen. Derfor måtte vi sette ny leir senere på dagen. Når leiren var satt og vi var kommet oss inn i varmen var jeg nysgjerrig på hvorfor vi hadde satt leir der vi gjorde. De kunne fortelle om en rekke faktorer for gode teltplasser, og de fleste var knyttet til for eksempel vær, snødekke og mattilgang til reinsdyrene. Fint vær betyr at man kan ligge i høyden. I høyden er det også lettere å flytte dyrene da det er fastere dekke. I høyden har man også bedre utsikt til reinen. Samtalen dreide seg rundt en rekke av praktiske hensyn, og jeg ble stadig mer forundret over den massive praktiske tilnærminga de hadde til valg av teltplass. Jeg valgte derfor å spørre om det kunne finnes andre årsaker til valg av teltplass, som for eksempel fin utsikt. Dette kunne de bekrefte var viktig, for «*da kunne man se rein mye bedre*». For meg viser dette at teltplassering av er nærmest utelukkende praktiske hensyn uten hensyn til estetikk og sceneri.

²¹ Ifølge mine informanter har det blitt gitt tilleggsfor i form av rundball og pellets i flere år. Dette gis i perioder med dårlig beite. Tilleggsforing kan gjerne starte i forkant av det dårlige beitet for å tilvenne dyret til foret. Det kan også brukes som gjeting. Da blir det gitt for at dyret skal holde seg i ro på en lokalitet, da mest for å unngå sammenblanding med andre reinflokker, eller for å holde dyrene i områder med bedre beiter enn de beiteforhold som venter lengre framme.

4.1.4 Bilder på sosiale medier

I denne studien har jeg sett nærmere på bilder som er publisert på facebook av en av mine informanter. Hans facebookprofil er åpen, og det er avklart med informanten at jeg har sett på hans bilder. Bildene er ikke gjenstand for kategorisering, men de er brukt i spørsmålsoppfølging hos informanten. Slik sett er det ikke selve bildet som interessant, men heller motivet i bildet som grunnlag for videre oppfølgingsspørsmål.

Innledningsvis var spørsmålene knyttet til min oppfattelse av motivet bildene. Det var gjerne de tradisjonelle landskapsbildene med utsikt som jeg tolket til å være representasjon for landskap som sceneri eller estetikk. På hans profil var det en rekke slike utsiktsbilder av landskapet. Når samtalen kom inn på disse bildene kunne han fortelle at de ble tatt for å se hvor han hadde vært. For ham skaper bildene minner, og derfor er det fint, til senere, å kunne se hvor han har vært for å kjenne igjen veien på for eksempel dyrenes trekkroute. På samme måte kan han fortelle at bilder av dyr er fine minner. Han kan se tilbake på bildene, og da gir hvert bilde et personlig minne av dyrene. Han sier han har et personlig forhold til hvert dyr, og derfor tar han bildene slik at han kan huske de til senere. I tillegg mener han at andre også kan se på bildene, hvem som er der og hva som er gjort. Utsiktsbilder tar han for å finne vei, men også for andres del. Han sier at folk liker utsiktsbilder, men for han selv betyr det ikke annet enn at han kjenne seg igjen. Som han sier i intervjuet, så kan «*sånne som du*»²², se på bildene som er lagt ut på sosiale medier.

For oppgavens del er det ikke viktig å se på de konkrete bildene. Likevel fant jeg bildene som nyttig verktøy for videre intervju. Informanten hadde så mange bilder av utsikt at jeg brukte de aktivt for å skape samtale. Det som imidlertid forundret meg var hvordan han velger bildemotiv, og hva hans personlige motiver er for bildet. De gangene jeg spør om bildene er estetiske/sceniske, da er det estetiske kun ment for andre enn ham selv. Selv viser han en praktisk tilnærming til bildene, men er samtidig fullstendig klar over at bildene er noe annet for hans venner. Tilsynelatende tar han praktiske bilder for sin egen del, mens han legger de samme estetiske bildene ut på facebook. Slik får bildene en dobbel betydning og er en god representasjon på hvordan landskapet er preget av øyet som ser. Selv er reindriftsutøveren del av en næring som kanskje ikke alle hans venner kjenner til. Slik vil bildene være en sosiokulturell representasjon på landskapsyn. De vennene han har som tilhører

²² I denne sammenheng henviser informanten til meg som person, en som ikke tilhører siidaen eller reindriftsnæringa. Slik sett er jeg en utenforstående i informantens øyne, og ikke nødvendigvis en forsker.

reindriftsnæringa vil kanskje se tilnærmet det samme som ham, herunder geografisk plassering og lignende, mens for utenforstående og «sånne som meg» vil bildene være sceniske og vise storslåtte utsikter i vakker Finnmarks-natur. Slik sett handler alt om det kontekstuelle og det sosiokulturelle, og det er ikke gitt at man har en kjennskap til de forskjellige kulturers tenkemåte og væren. Slik sett er vi mennesker forskjellige, fordi vi ser og oppfatter forskjellige ting og meninger etter hvilket ståsted vi har.

Hva angår reindriftssamen mener jeg at samtalen vi hadde angående hans publiserte bilder viser at han har en praktisk tilnærming til bildebruk. Han er ikke spesielt opptatt av estetikk og sceneri, annet enn på andres vegne. I den grad det estetiske og sceniske kan knyttes opp til en subjektiv følelse av behag der vi synes en utsikt kan være fin, der er det reinsdyret som er det sceniske og estetiske elementet i reindriftsutøverens bilder. Slik kan bildene publisert av min informant være en representasjon på hva han synes er estetisk. Der jeg ser utsiktsbilder ser han reinsdyrene han har et personlig forhold til. Det vil si at det estetiske er ikke nødvendigvis en konkret landformasjon, men kan også være et minne i landskapet som skaper en form for behag. For reindriftsutøveren kan det estetiske elementet i landskapet da være reinsdyret.

4.2 Hva er hjemme for reindriftsutøveren?

I forutgående kapittel har jeg gitt en oversikt over hvordan reindriftsutøveren forholder seg til den praktiske og levde tilnærminga til landskaper. I en fortsettelse av dette ble jeg under feltarbeidet klar over at det fantes noe motstridende følelser hos mine informanter om hva som er hjem for dem. Jeg vil først beskrive en episode som jeg observerte når jeg ble med en av de eldre mennene til byen for å gjøre innkjøp. Episoden er beskrevet med en stor grad av mine følelser involvert, og slik sett er jeg en viktig del av det som hendte.

Den tredje dagen jeg deltok på flyttinga ble det klart at vi trengte proviant og drivstoff. Det ble besluttet at jeg skulle dra med en av de eldre til Alta by for å gjøre innkjøp. Jeg kunne samtidig være sjåfør i bilen slik at han jeg dro med ikke trengte å kjøre. Vi kjørte med snøscooter til veien hvor de hadde en bil parkert. Når vi kom til parkeringsplassen snakket vi med en dame som var i området for å gå på ski, og det var første gang under flyttinga at jeg oppfattet informanten som utilpass. Etter å ha slått av en prat med kvinnen startet vi mot Alta. Etter hvert som vi nærmet oss byen virket han mer ukomfortabel og usikker, alt annet enn hva samme mann utstrålte når han var på fjellet. Der var han tryggheten selv, og min subjektive mening er at om jeg skulle lagt mitt liv i noen sine hender under uvær i fjellet, da kunne denne

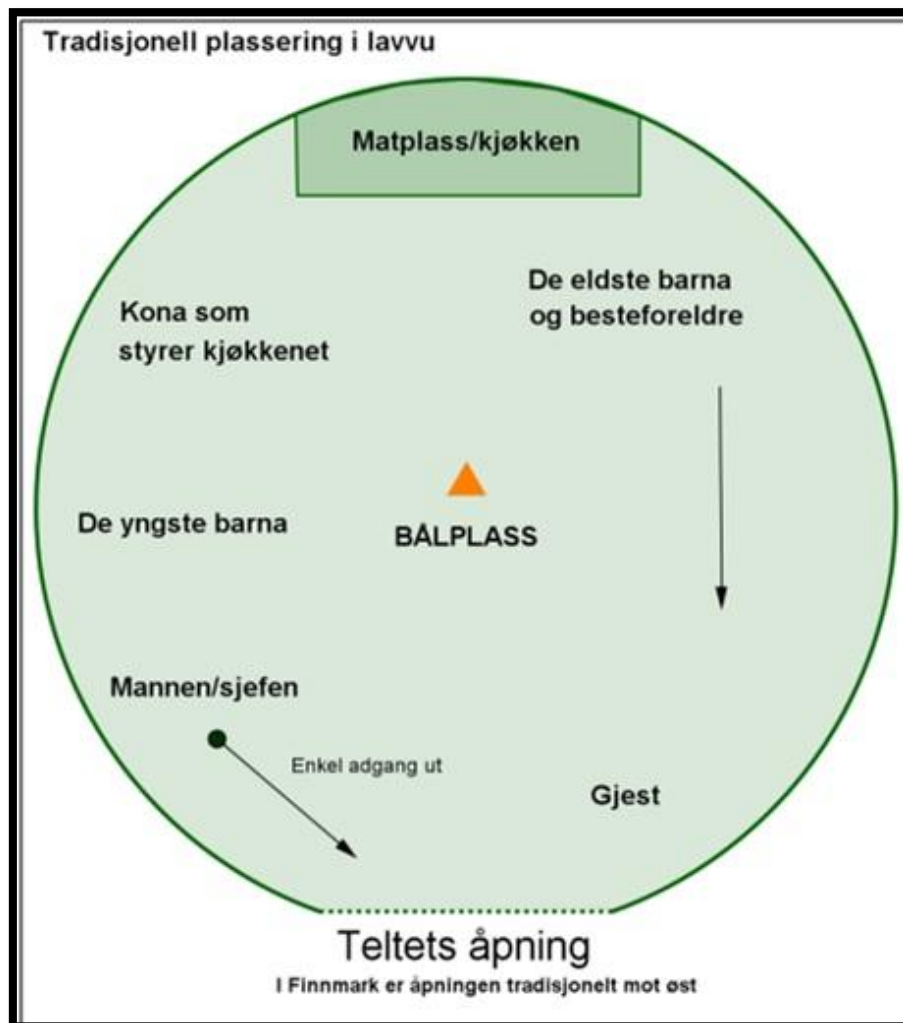
mannen vært den rette. Når vi kom til byen var det plutselig jeg som var i mitt rette element, rollene var snudd. Jeg var plutselig den som staket kurs og valgte vei. Jeg var den som visste hvor butikkene var, og jeg var den som avgjorde hvor vi skulle fylle drivstoff. Vi kjørte gjennom byen og tok snarveier på vår ferd, alt ledet av meg i førersetet. Vi gjorde det vi måtte av provianteringer, og jeg fikk en følelse av at vi helst måtte gjøre det hele så fort som mulig. Da vi hadde proviantert og fylt drivstoff satte vi kursen tilbake mot parkeringsplassen på vidda. På tur ut av Alta spurte jeg reindriftsutøveren om hvor hjemme var. Til det svarte han kort; «*Hjemme er fjellet*».

Dette svaret og denne følelsen av at *hjemme er fjellet* fikk meg til å stille de andre deltagerne på flyttinga samme spørsmål. Forskjellen var at de andre ble stilt samme spørsmål i etterkant av flyttinga, altså under senere intervju. Totalt kan to av mine informanter fortelle at hjem for dem er på fjellet, en av de to sier at «*hjem er der reinen er*». Hjem for dem er dermed ikke noe statisk punkt, men heller der man ferdes. Felles for de av mine informanter som føler at fjellet er hjem, er at de ikke har noen samboer eller barn. Av de som betegner at hjem er et statisk sted får jeg blant annet til svar fra den ene at «*hjem er der familien er*». Det viktige blir da å avgjøre hvor familien er, for tradisjonelt er det i en reindriftsfamilie nødvendigvis ikke gitt at familien oppholder seg statisk heller. Hva angår de av mine informanter som karakteriserer *hjem som der familien er*, så er det en fellesnevner at familien faktisk har statisk tilholdssted på en adresse. Slik sett blir hjem for disse et statisk sted som er definert av familien. Samtidig åpner disse svarene for at det er familien som definerer hjemmet, og derfor mener jeg det er viktig å se nærmere på forholdet kone og barn har til reindriftsutøveren og reindrift som livsform. Det vil jeg hovedsaklig gjøre gjennom observasjon og intervju basert på hvordan mennene på reinflyttinga plasserte seg i teltet.

4.2.1 Menneskers plassering i teltet

Underveis i feltarbeidet observerte jeg hvordan de forskjellige aktørene plasserte seg i teltet. Vi skiftet leirplass flere ganger i løpet av dagene jeg deltok på reinflytting, og siste flyttedag besøkte vi annen lavvo hvor jeg også observerte hvordan alle plasserte seg i teltet. Man kan si at vi mennesker er vanedyr og at vi har for vane å holde oss til de plasser vi er best kjent med. Om man setter seg ved en pult under en forelesning, så setter man seg kanskje ved samme pult på neste dags forelesning. Det samme kan sies om plassering i teltet under flyttinga. Vi som deltok inntok de samme plassene under hele turen. Det som imidlertid er interessant er hvordan vi på turen plasserte oss i forhold til den plassering man opprinnelig ville gjort. En av mine informanter gav utdypende forklaring underveis i feltarbeidet om den tradisjonelle

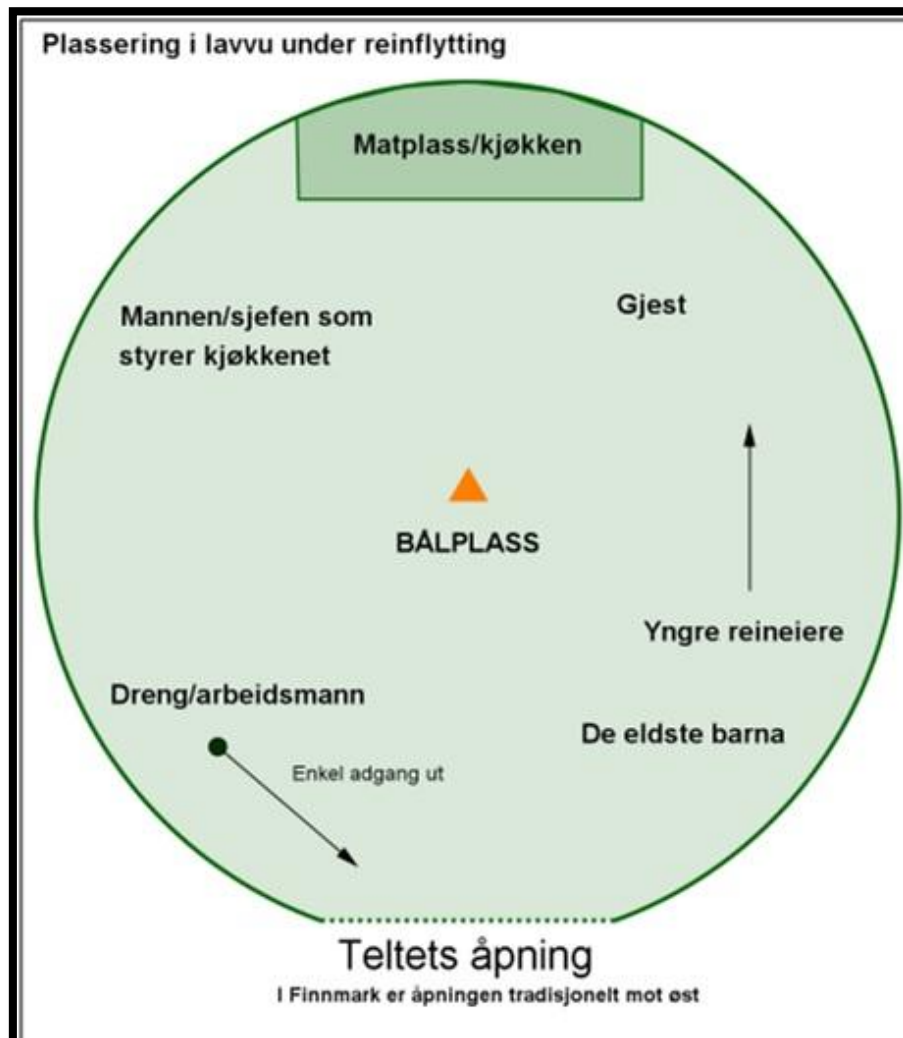
plassering i teltet, og dette var noe jeg fikk utdypet i oppfølgingsintervju hvor vi sammen gjorde en skisse av den tradisjonelle plasseringa (Figur 4-3).

Figur 4-3: Oversikt over tradisjonell plassering i lavvo under reinflytting (Figur: Alf Bjørnar Eriksen).

Som vi ser av Figur 4-3, som framstiller den tradisjonelle plasseringa i teltet, er matplassen plassert innerst. Ved matplassen finner vi kona som styrer kjøkkenet. Informanten beskriver at det var hun som var sjef over maten og hadde ansvaret for at alle fikk spise. I teltet var hennes plass ved kjøkkenet. Mannen var plassert nærmest teltåpningen slik at han hadde lett tilgang ut av teltet til reinflokken om det skulle være nødvendig. Mellom mannen og kona holdt de yngste barna tilhold, mens de eldste barna, og gjerne besteforeldre, holdt tilhold på motsatt side av teltet. Gjesten holdt alltid tilhold ved døra. Dette var en inndeling alle visste om i den tradisjonelle reindrifta. Derfor kunne man som gjest komme på besøk og alltid vite hvor man skulle plassere seg i lavvo og derav vite hvem som var mannlig reineier, hans kone og deres barn. Ifølge mine informanter er dette en plassering alle de eldre reindriftsutøverne var klar

over. Imidlertid var ikke jeg som gjest klar over denne inndeling, ei heller var det noen samekone som deltok på reinflyttinga. Likevel gjorde jeg observasjoner som jeg finner interessante da de både kan si noe om hvordan teltets hierarki har endret seg, og om hvordan en overføring av kunnskapen om teltets hierarki er skjedd. I Figur 4-4 ser vi hvordan vi som deltok på flyttinga under studiens feltarbeid var plassert i teltet. Noen aktører mangler i forhold til den tradisjonelle plasseringa, og andre har tatt deres plasser. I tillegg finner man meg som gjest i denne figuren.

Figur 4-4: Under reinflytting hadde vi en slik plassering i teltet (Figur: Alf Bjørnar Eriksen).

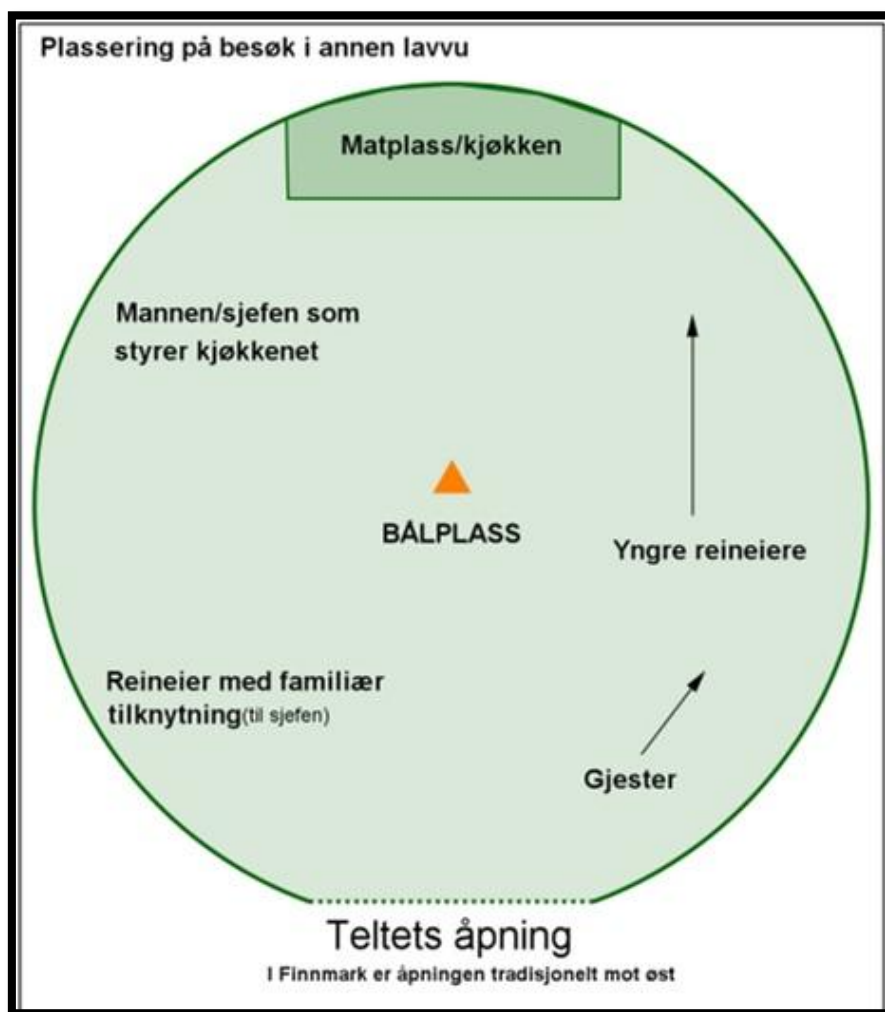
For å ta min egen rolle plasserte jeg meg helt annerledes i teltet enn i forhold til tradisjonell plassering. Underveis i feltarbeidet og i senere intervju spurte jeg om hvordan min plassering ble oppfattet. Til dette kunne mine informanter svare at det var ingenting ved min plassering som vakte interesse. De eldre informantene kunne dog fortelle at de la merke til min

plassering, men det var ikke noe negativt ved den. De yngre informantene kunne ikke si noe om min plassering, og det var for dem ikke et tema å legge merke ved. I Figur 4-5 kan man se hvordan jeg plasserte meg når vi var på besøk i annen lavvo. På dette tidspunktet var jeg klar over den tradisjonelle plasseringa, og tok hensyn til det.

Et interessant punkt ved vår plassering under reinflyttinga var hvem som inntok rollen som det jeg nå kaller for kjøkkensjef. Konas fravær gjorde at noen inntok hennes rolle i teltet, og for vår del var det en av de eldre som gjorde det. Det vil si at han som tradisjonelt ville plassert seg ved siden av døra for enkel adgang ut, nå plasserte seg i samekonas rolle ved matplassen. Han administrerte maten og hadde enklest tilgang til matkasser, kaffekjele, stekepanner, kjøkkenutstyr og lignende. Ved intervju gjort i etterkant av flyttinga lurte jeg på om kona til en av de yngre reineierne som deltok på flyttinga ville plassert seg der hvor kona tradisjonelt plasserte seg. Dette kunne den eldre ikke tenke seg da han mente at det ikke er naturlig for dagens kone av reindriftsutøvere å plassere seg slik i teltet. Han mener at kona ikke lengre er den naturlige delen av reindriftnæringen slik hun en gang var, og derfor ville det vært unaturlig at hun hadde plassert seg som kjøkkensjef. Tradisjonelt sett var kona og resten av familien med på fjellet i større grad enn ved den moderne reindriften. Slik sett var hjemmet der flokken var. Alle deltok på flytting, og reindriften var mer preget av en mer helhetlig nomadisk livsform enn dagens reindriften. I dag har flere av mine informanter sin kone og sine barn boende i sine faste hjem. Kona har sin faste jobb og barna går i barnehage eller på skole. En av de eldre informantene sier at dette på mange måter er synd for det er viktige punkter ved den samiske reindriftskulturen som er tapt ved at reindriftsutøveren i større og større grad jobber som reindriftsutøver. På samme måte omtaler min hovedinformant en rekke ganger sin livsform som sin jobb. Mens flokken er på vinterbeite ruller gjerne reineierne på å være med flokken, noe som betyr en tilnærming til turnusarbeid som gjør at han oppholder seg i lange perioder sammen med kone og barn. Her finner han gjerne binæringer som utfyller hans jobb som reindriftsutøver. Familie som en helhetlig kulturbærer av reindriftnæringa er slik sett borte, og dette er noe mine informanter mener aldri kan reverseres. De mener man aldri kan forvente at kone og barn er aktive deltagere på fjellet i den grad og den form de en gang var.

Den andre eldre som deltok på flyttinga plasserte seg ved utgangen (jamfør Figur 4-4). Dette var han som alltid var urolig når reinen var urolig. En kveld sa han at reinen var urolig, og den kvelden hadde han vært ute flere ganger i løpet av natta for å sjekke til dyrene. Den samme mannen, som jeg oppfattet som fåmælt, gav meg flere beskrivende sitater under flyttinga,

blant annet; «når rein er rolig, da sover vi godt», «når rein ligger, da ligger vi» og «når rein er urolig, da er jeg urolig». Denne mannen var under hele flyttinga plassert på mannens tradisjonelle plass, og han var den i vårt følge som alltid hadde et mest våkent øye til reinflokken. Han var den som flere ganger tok seg turer alene jamfør kapittel 4.1.1 for å sjekke til flokken, og andre i følget kunne fortelle at han kunne sitte i timevis alene for bare å studere dyrene. Jeg tror han plasserte seg i teltet slik han gjorde fordi han var kjent med den gamle teltradisjonen, og han visste at han var den i følget som hadde størst behov for rask tilgang til døra. I tillegg mener jeg dette forteller noe om de endringer som har skjedd i reindriften fra en mer primitiv til en mer teknologisk næring preget av både telekommunikasjon og økt fysisk mobilitet. I tillegg til de forutgående figurer som viser tradisjonell plassering i lavvo og plassering under vår aktuelle flytting observerte jeg plassering i lavvo under et besøk vi gjorde i et annet telt (Figur 4-5).

Figur 4-5: Plassering ved besøk i annen lavvo. Det bekreftes hvordan mannen som styrer, den som framstår som sjef, plasserer seg i teltet der hvor kona tradisjonelt har plassert seg (Figur: Alf Bjørnar Eriksen).

Mannen som styrer kjøkkenet er den jeg oppfatter som sjef/leder i den aktuelle familie vi besøkte. Det er en eldre reindriftsutøver som har drevet med rein hele sitt liv. Når vi kommer som gjester plasserer vi oss slik gjester tradisjonelt skal. Deretter blir vi bydd på kaffe og mat, og alt stelles i stand av mannen som er plassert der hvor kjøkkensjefen tradisjonelt plasseres. Jeg som gjest, og de yngre reindriftsutøverne plasserer seg på andre siden av sjefen. Jeg er nærmest døra, og som nevnt var dette en bevisst plassering fra min side da jeg på dette tidspunktet var gjort oppmerksom på den tradisjonelle plasseringa i teltet. I tillegg er det en eldre reineier tilstedet. Han plasserer seg ved utgangen på motsatt side av meg. Han er yngre bror av mannen ved kjøkkenet. Spesielt de eldres plassering også i dette teltet mener jeg viser at de har en kjennskap til hvordan den tradisjonelle plassering i teltet har vært. Den som inntar rollen som kjøkkensjef er alltid plassert samme plass. Rollen innehas i alle mine observerte tilfeller av den eldre som utstråler en sjefsrolle for øvrig.

Når jeg spør mine informanter om deres bevissthet angående plassering i teltet er det stort sett de eldre som har et bevisst forhold til dette. De yngre viser ikke spesielt interesse for dette, annet enn at de konstaterer at det er slik det er. Årsaken til dette tror jeg kan ligge i fraværet av familie som helhet i teltet. De yngre har ikke noe forhold til teltet som en arena hvor familiens medlemmer har klart definerte roller, de viser i stedet et forhold til teltet som oppholdsplass mens de gjør sin jobb. Et annet interessant moment ved dette er at de eldre forteller om hvordan teltet tradisjonelt sett var en hvileplass. Tidligere driftsmåte av reinsdyr stilte større krav til aktiv gjeting (noe jeg for øvrig omtaler nærmere i kapittel 4.3.4 *Hunden og gjeteren*). Ved aktiv gjeting var det også viktig at man som reingjeter alltid var våken uansett tid på døgnet. «*Var man på vakt, så var man på vakt*» kunne en av mine informanter fortelle. Når vakta da var over var man ofte sliten og trøtt, og det var derfor viktig at man fikk nødvendig ro til hvile i teltet. Dette var det hovedsakelig kona som holdt styr på. Teltet er derfor tradisjonelt en hvileplass hvor den som trenger det alltid skal få hvile. Det er imidlertid også en tradisjon som synes å være i endring, men mest av alt på grunn av de tekniske hjelpemidler som dagens moderne reindriftsutøver kan nytte seg av.

4.2.2 Utsikter for framtida

Jeg vil kort ta for meg observasjoner gjort under reinflyttinga, og tema som ble tatt opp under studiens intervju, for å si noe om utsikter for sameteltet som boplass under reinflytting. Som beskrevet bodde vi i lavvo under reinflyttinga. Det ble også observert bruk av *gompi*²³ i den flokken som flyttet samtidig som oss. I den flokken jeg fulgte ble det flere ganger under flyttinga diskutert innkjøp av snøscooterslede med innebygd telt. Disse sledene har et telt som slås sammen når man ikke bruker det, og da fungerer den nedpakkede sleden som pakkslede for annet utstyr. Noen av fordelene med denne sleden er at man får gulvet, som er sledens bunn, hevet fra bakken, og at det tar kort tid å slå den opp og sammen. Det som imidlertid er et interessant poeng med teltslede er at det er begrenset med plass i teltet når det er slått opp. Det vil si at det er mer sannsynlig at hvert enkelt medlem som deltar i flyttinga i framtida potensielt kan bo i hver sine telt, i hver sin slede. Med det vil den siste rest av det som var hjemmet i den tradisjonelle lavvo slutte å brukes, det kanskje spesielt i flyttesituasjon, mens innslaget av lavvo vil sannsynligvis være større under mer stasjonære beiter. Slik sett er det nærliggende å si at siste spor av teltet som sosial familiefunksjon er i ferd med å forsvinne med økende bruk av *gompi* og teltslede.

4.3 Reindriftsutøverens landskap i endring

Landskap er ikke bare noe fysisk, det er også de mentale oppfattelser folk ilegger det. Slik kan landskap endres både fysisk og mentalt, alt etter øyet som ser (Jones, 2007; Jones & Stenseke, 2011). Samtidig kan praksiser i landskapet endres, som igjen kan fortelle noe om hvordan landskapet er i endring. Angående reindriftsutøverens landskap i endring er fokuset hovedsakelig i overført betydning. Det vil si at det er ikke endringer i natur som en konkret som er i studiens fokus. Studien har en kulturell tilnærming hvor det er reindriftsutøverens forhold til natur og artefakter som er relevant. Naturinngrep er i så måte ikke oppgavens fokus. Endringer i reindriftsutøverens landskap må derfor sees i lys av endringer hva angår spesielt artefakter som materialitet og reindriftsutøverens praksiser. Slik vil endringer i en mental og overført betydning blant annet bidra til å belyse reindriftsutøverens forhold til landskapet, sin kultur og sitt forhold til hjem.

²³ *Gompi* er kort forklart en liten hytte på ski. Hytta trekkes etter snøscooteren, og noen kan være så store at det trengs to snøscootere for å trekke hytta etter seg. En av fordelene med *gompi* er at den har gulv og at hytta er klar for bruk straks man stopper kjøringen.

4.3.1 Å lese landskapet

«*NN er god til å lese landskapet*». Ordene tilhører en av de eldre deltagerne på reinflyttinga, og det er den andre eldre som omtales. Å lese landskapet kan ifølge Christensen (2002) gjøres på flere måter. Forenklet kan landskap leses horisontalt ved å se bort fra de historiske prosesser, og det kan leses vertikalt ved hjelp av de historiske prosesser. Viktigst er kanskje det at man ved å lese landskap, beskriver det man ser og samtidig tolker det i lys av den kunnskap og de erfaringer man har (ibid.) I sammenheng med mine observasjoner er det å lese landskapet forbundet med en kjennskap til de naturgitte elementer i en kontekst hvor man besitter en stor grad av erfart kunnskap. Mine to eldste informanter kan fortelle at de ved å lese landskapet for eksempel kan finne fram fra et kjent punkt til et annet punkt. De navigerer etter landskapselementer, og slik sett tilhører kunnskapen en erfaringsbasert kunnskap som gjerne er overført mellom generasjoner (ibid.). Elementer som blir nevnt er vindretning, helning, retning på snøskavler, type vegetasjon, siste snøfall, steiner, trær og andre visuelle holdepunkter i landskapet. I tillegg er tid en viktig faktor i det å lese landskapet da bevegelse mellom punkter også er forbundet med tidsbruk. Som eksempel nevner de at når de skal fra et punkt til et annet så vet man alltid hvor man starter fra. Slik er startpunktet kjent, og man vet derfor hvilken retning man skal starte i. Når de har beveget seg i gitt retning, hvor de igjen forholder seg til områdets dominerende vindretning, helning og andre elementer, skal de støte på for eksempel en stein som tilsier at man igjen må endre retning. Slik fortsetter reisen gjennom en rekke elementer hvor målet er å nå fram til et kjent punkt. Nå er det viktig å presisere at en slik måte å navigere på ikke er overførbart til alle områder, men den er stedege da spesielt fysiske elementer i landskapet som stein og formasjoner gjerne er unike. Samtidig er det viktig å huske på at vindretninger gjerne kan være dominerende etter årstider, og derav kan retninger på snøskavler være like for store regionale områder. Dette er igjen elementer som til dels er uavhengig de stedege fysiske elementene. I forhold til å lese landskapet under reinflytting er det et viktig poeng at flyttinga har skjedd gjennom kjente trekkleier. Flyttemønsteret har tradisjonelt vært likt fra år til år, slik at kunnskap om stedege fysiske elementer har vært prisgitt en gjentatt sesongbasert reinflytting gjennom de samme områder. Det har sikret en overføring av kunnskap som igjen er opparbeidet etter gjentatt bruksmønster.

Med bakgrunn i de eksempler på landskapselementer som brukes i å lese landskapet har jeg klassifisert kjennetegn og elementer i Figur 4-6. Figuren er ikke uttømmende og er ment som et eksempel på hvordan jeg har valgt å klassifisere kjennetegn og elementer i landskapet. Enkelte kjennetegn er stedege, de forekommer kun i den form de gjør på det stedet de

befinner seg. De identifiseres gjerne av sin særegne form, størrelse, eller sin plassering i forhold til omgivelser. Eksempler på slike stedegne kjennetegn er trær og steiner. Videre finner vi det jeg kaller for regionale elementer. Det er gjerne vegetasjonstype, herunder tetthet og høyde på for eksempel tregrense i forhold til omgivelser. Her finner vi også hovedretning på berggrunn som ofte gjør at åser og fjellrygger får en bestemt retning i en bestemt region. Under varierende elementer plasserer jeg den kjennskap den som ferdes i landskapet bør ha til vær og vind generelt. Dette er den kunnskap man bør besitte uansett hvor man leser landskapet. Som eksempel finner vi gjerne regionale og sesongbaserte hovedretninger av vind som igjen skaper spesielle retninger på snøskavler. I tillegg finner vi under dette punktet tid og hastighet som er de eneste elementene som ikke er visuelle. Det spesielle med tid og hastighet i Figur 4-6 er at de settes i forhold til de visuelle elementer i det å lese landskapet, de brukes ikke alene for å sjekke hva klokka er, men også for å plassere seg selv i rom.

Stedegne kjennetegn	Regionale elementer	Varierende elementer
<ul style="list-style-type: none"> • Steiner • Trær • Landformasjoner • Vann, elver og bekker • Helning 	<ul style="list-style-type: none"> • Retning på ås- og fjellrygger • Vegetasjonstype • Vannets retning • Vannskille 	<ul style="list-style-type: none"> • Tid • Hastighet • Nedbør • Vindretning • Retning på snøskavler

Figur 4-6: Oversikt og klassifisering av kjennetegn og elementer i det å lese landskapet (Figur: Alf Bjørnar Eriksen).

4.3.2 Tid, hastighet og fysisk mobilitet

Jeg vil dvele litt ved elementet *tid*. Som nevnt er det brukt i forbindelse med å lese landskapet med tanke på forflytning. Å vite tiden man har brukt er et viktig element i å lese landskapet. Et annet aspekt ved *tid* er knyttet til å lese landskapet i forbindelse med reinsdyrets vandring. Den nevnte informanten, som er karakterisert som god til å lese landskapet, gir i utdypende intervju en beskrivelse av hvordan han leser landskapet for å beregne reinflokkens hastighet.

Han sier at en flokk som beveger seg på langs med landskapsformasjoner, gjerne i høyden med lavt snødekke, er en flokk som er i stand til å forflytte seg raskt over lange avstander. Om flokken derimot møter på landskapsformasjoner som går på tvers av bevegelsesretning, så sinkes flokken på sin vandring. Dette er en enkel framstilling for å beskrive betydningen av tid og hastighet som viktige elementer i å lese landskapet. Samtidig er det viktig å spørre seg om hvorfor dette er viktige elementer. I den forbindelse er det også verdt å merke seg hvem av mine informanter det er som har et stort fokus på dette med tid, nettopp en av de eldre reindriftsutøverne. På konkret henvendelse om dette med tid trekker han også fram den tradisjonen i å drive reindrift han er vokst opp med. Under reinflytting er det stort sett flere flokker som flytter samtidig gjennom de samme områder, og det er viktig å unngå sammenblanding av reinflokker. Dette er like viktig nå som det alltid har vært. Imidlertid har det skjedd teknologiske framskritt som gjør at man bruker andre metoder for å unngå slik sammenblanding. Det er som min informant sier; «[...] i dag er det nok å stå opp om morgenen og sjekke facebook, så vet man hvor den andre flokken er». Det vil si at man i dagens reindrift kan orientere seg om hvor naboflokken er rent geografisk, og beregne tidselementet ut fra det, mens man tidligere måtte beregne tidselementet ved hjelp av å lese landskapet uten at man visste nøyaktig hvor naboflokken var. Dette viser at kunnskapen om å lese landskapet er viktig for å kunne beregne tid, men det viser også at grunnleggende prinsipper ved reindrift er endret ved at reindriftsutøveren som subjekt plasserer seg annerledes i forhold til tid, sted og omgivelser. Der hvor reindriftsutøveren tidligere har brukt tid og landskap for å orientere seg i forhold til omgivelsene, kan han nå til enhver tid orientere seg om hvor naboflokken er ved hjelp av elektronisk kommunikasjon.

I forbindelse med elementene tid, hastighet og avstand er det i tillegg en annen faktor som har stor innvirkning på hvordan man leser landskapet. Snøscooterens inntog i reindriftnæringen startet på 1960-tallet. Med den ble reindriftsutøveren i stand til å forflytte seg over store avstander på kort tid og med lavt personlig energiforbruk. I forhold til å lese landskapet kan en av de eldre informantene mine fortelle at hans far fikk problemer med å lese landskapet som navigasjon når han satt på snøscooteren. Det gikk for fort. Å lese landskapet som navigasjon betød at man så etter gitte elementer til gitt tid, man leste landskapet sekvensielt. Når man da bevegde seg for fort, for eksempel ved hjelp av snøscooter, så endte man opp med å passere det neste steget på navigasjonsruta si før man rakk å se etter det. Tid og hastighet som faktor hadde ikke riktig forhold til de visuelle elementer på grunn av snøscooterens hastighet. Informanten beskriver at man kunne passere kjennetegn som steiner og vegetasjon

uten at man var innstilt på å skulle se etter dem. Hans far kunne heller ikke merke helning sittende på snøscooteren i samme grad som når han brukte beina eller ski. I tillegg var han ikke like oppmerksom på vindretning og hvordan snøen hadde lagt seg. Samlet betød dette, ifølge min informant, at hans foreldregenerasjon ikke klarte å tilpasse seg endringen snøscooteren hadde på det å lese landskapet. Selv mente min informant at han i større grad hadde tilpasset seg snøscooterens hastighet i det å lese landskapet.

4.3.3 Overført kunnskap og naturbruk

Sammen med telekommunikasjon, herunder GPS, telefoni og internett, har snøscooteren endret måten reindriftsutøveren forholder seg til tid. Det har også endret en rekke prinsipper ved drifta der det å lese landskapet tradisjonelt har vært en vesentlig del av reindriftsnæringen. Den første endringa kom med motoriserte hjelpemidler hvor man ble mer mobil i forhold til å lese landskapet, mens den andre vesentlige endringa kom med telekommunikasjon hvor reindriftsutøveren til enhver tid kan orientere både seg selv og andre i forhold til omgivelsene. Konsekvensen kan være at den erfaringsbaserte kunnskapen, det å lese landskapet, som er overført gjennom generasjoner kan være i ferd med å forsvinne. Dette påpekes også av mine eldste informanter som sier at mye av den kunnskapen de sitter på i forbindelse med å lese landskapet vil dø ut med dem. Samtidig vil nye generasjoner alltid tilegne seg nye metoder for blant annet navigasjon. Herunder kommer blant annet det jeg omtaler i kapitlet om bilder på sosiale medier (s.58) hvor den yngre reindriftsutøveren bruker bilder for å huske hvor han har vært. Bildet memorerer landskapet, og kan sees på en skjerm. Det som imidlertid skiller overførbare kunnskap fra tradisjonell kunnskap er at den overførbare kunnskapen ikke er generell (Christensen, 2002). Slik kunnskap er gjerne stedegen hvor forutsetninger for å finne fram endres fra sted til sted (Figur 4-6). At man finner en stein på sin rute på en gitt trekklei betyr ikke at man finner den samme steinen på en annen trekklei. Slik overførbar kunnskap går gjerne tapt mellom generasjoner om den ikke videreføres. I motsetning til det jeg i Figur 4-6 klassifiserer som *regionale* og *varierende* elementer er dette kunnskap man ikke kan tilegne seg ved å lese en bok. Kunnskapen tilhører individet som subjekt, ikke mellom permer i en bok, og om mine observasjoner er representative for reindriftsnæringen som helhet mener jeg vi står framfor et skille hvor mye av den overførbare erfaringsbaserte kunnskapen er i ferd med å dø ut.

En annen observasjon jeg gjorde under feltarbeidet viser også hvordan overført kunnskap kan forsvinne. På kveldninga etter første dag jeg deltok på flyttinga, etter at vi hadde slått opp teltet, lå vi inne i teltet, drakk kaffe og pratet. På dette tidspunktet var det en av de yngre

reindrifstutøverne som ennå ikke hadde kommet til leiren slik at han deltok ikke i samtalen. Mens vi drakk kaffe ville en av de eldre reindrifstutøverne vise meg noe. Han kunne fortelle at man ofte på våren, og spesielt under vårflyttinga, kunne oppleve å bli tørre på leppene. Dette løste han ved å ha reinspekk i kaffen. Spekket smeltet i kaffen og dannet en fetthinne på toppen av kaffen. Når man så drikker av kaffen legges dette fettlaget rundt munnen, og virker som naturlig leppomade. Senere kom den av de yngre utøverne som ikke var tilstedet under leppomade-demonstrasjonen til teltet. Nærmest idet han er kommet innenfor teltet tar han fram en leppomade av typen man kjøper i dagligvaren og smører seg om munnen. Årsaken til at jeg la så godt merke til dette var at jeg nettopp hadde hørt historien om den naturlige leppomade fra den eldre generasjonen, når en fra den yngre generasjonen kommer med en leppomade man får kjøpt på butikk. Nå er det ikke noe poeng i seg selv å dokumentere hvordan de eldre brukte reinspekk i kaffe for leppomade, mens de yngre ikke gjør det. Poenget er at det er en kunnskap som de eldre besitter som igjen kan være i ferd med å dø ut. Årsaken til dette er derimot mer uklart, men det kan være tilgjengeligheten og det enkle som går framfor behovet om å lære de tradisjonelle og alternative tilnærminger til problemløsning. For eksempel observerte jeg at en de yngre utøverne, han med leppomaden, brukte matprodukter fra matprodusenten Fjordland i sin matlaging. Den første dagen stod biffstrimler på menyen. Alt han trengte å gjøre var å koke vann og ha de vakuumpakkede posene i vannet slik at middagen ble varm. Innen jeg dro på flyttinga hadde jeg sett for meg at reinkjøtt ville være en hovedingrediens i matlaging. I den grad det ble brukt reinkjøtt var det stort sett de eldre som brukte det. Et eksempel på bruk av reinkjøtt var som nevnt i kaffen. I tillegg hadde de tørket reinkjøtt som de kunne skave og steke i panna, eller bare spise slik det er tørket. Utenom dette var ikke reinkjøtt på menyen.

Til studiens feltarbeid hadde jeg tatt med meg pilkestikke for å fiske på isen, men dette ble det nesten ingenting av da reindrifstsamene ikke hadde isbor med seg. Dette overrasket meg noe da jeg hadde regnet med reindrifstutøverne ville ha det med seg under reinflytting. Jeg hadde regnet med at de skulle drive isfiske i større grad for matens skyld, men det synes ikke å være tilfellet. Imidlertid fant vi noen hull etter isfiskere som vi kunne bruke, og spesielt en av de eldre uttrykte begeistring for at det endelig kom «noen»²⁴ som var interessert i å fiske på isen. Han elsket å spise røye, og når vi fikk steikfisk viste han stor glede og fornøyelse. Han kunne fortelle at de brukte isfisket mye mer aktivt tidligere for å skaffe mat, men at de etter inntog av snøscooter ble mye enklere å ta med seg mat fra butikken i byen. I tillegg mener han det i

²⁴ Denne *noen* er undertegnede som er glad i isfiske som rekreasjon.

dagens reindrift er mye enklere å etterfylle proviant når man blir tom, noe denne studien også erfarte i praksis da vi dro til yen for å proviantere. Om man er langt inne på vidda er man ikke lengre unna vei enn en liten snøscootertur. Dette viser at tilgjengeligheten er mye større enn det reindriffta tradisjonelt har vært vant med. Man kan endre matvaner og man høster kanskje ikke like mye av naturens goder både hva angår mat og leppomade. I en snever forstand kan leppomaden karakteriseres som legemiddel, og det kan stilles spørsmål ved om det er flere slike hjelpende midler man finner i naturen som tradisjonelt er nyttet, mens kunnskapen om de er i ferd med å forsvinne.

Et annet punkt ved endringer i bruk av naturen er de effekter reindriftssamen kan ha på naturen som helhet. Jeg ble fortalt at det fram til 1980-tallet var vanlig å ha rifle med seg på fjellet. Den ble oftest brukt til å skyte rødrev. Deretter ble skinnet solgt, og dette ble som en binæring for reindrifftsutøveren. I senere tid er det ifølge mine informanter blitt mer uvanlig å skyte rødrev for pelsens skyld, det blir ikke sett på som en ekstrainntekt. Mine informanter mener å observere en stor økning i revebestanden som igjen potensielt kan ha stor innvirkning på rypebestanden. Om økningen i revebestanden har en sammenheng med at reindrifftsutøveren muligens ikke har like stort uttak av rødrev er ikke oppgavens fokus, men jeg konstaterer at det mest sannsynlig har skjedd en stor endring i hvordan reindrifftsutøveren forvalter sitt landskap som helhet, og ikke bare det som rent konkret er tilknyttet reinsdyret som ressurs. Uten at det ligger i oppgavens fokus å presentere tall for rype- og rødrevbestand, så kan det muligens være det foreligger en link mellom reindrifftsutøverens uttak av rødrev, og endringer i rypebestand. Dette har igjen en potensiell innvirkning på rypejakta som utgjør blant annet en viktig rekreasjonsverdi for mange jegere, og slik sett kan reindrifftsutøveren tidligere ha vært en mer aktiv naturforvalter i sitt eget landskap jamfør dagens reindriftssame.

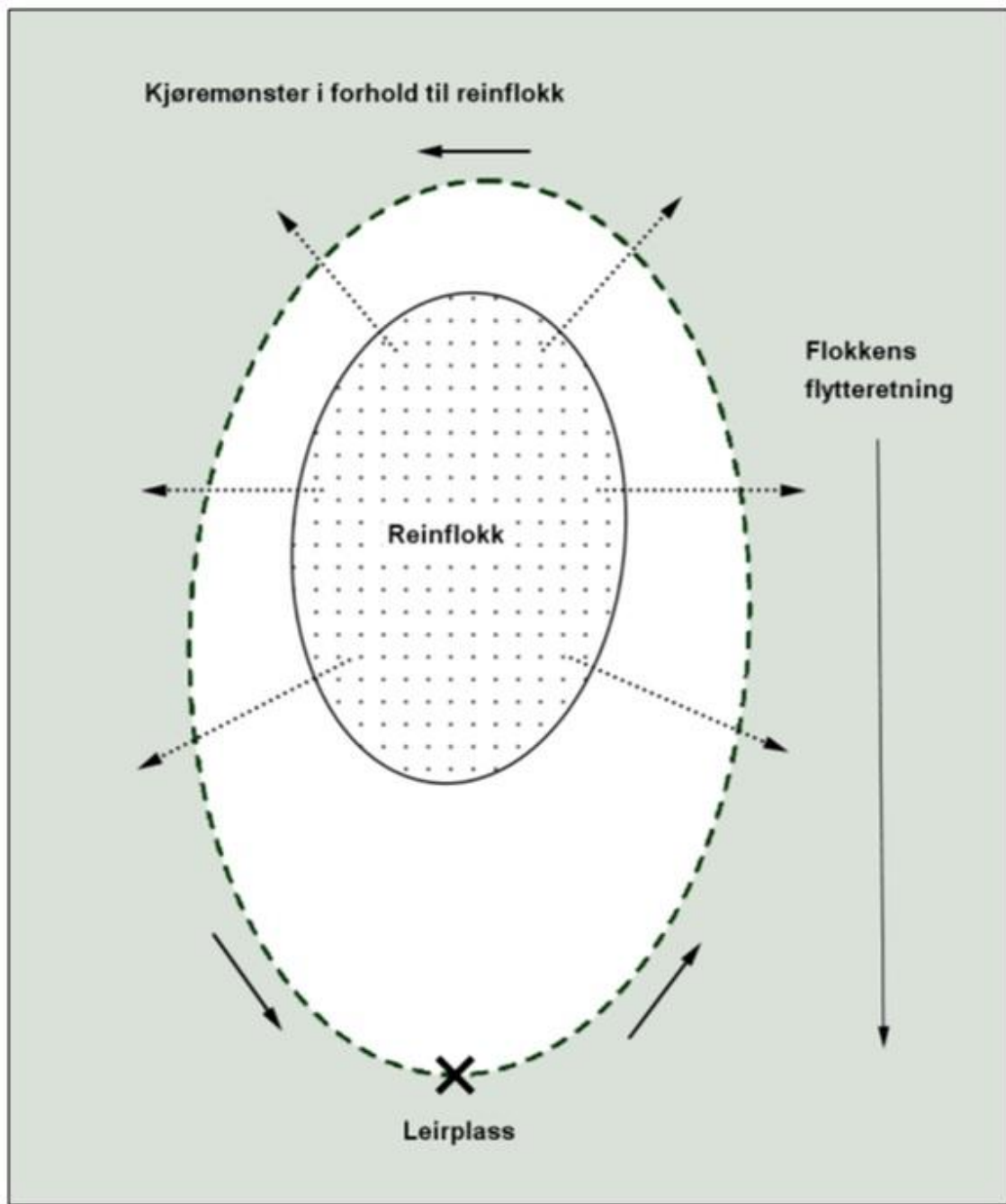
4.3.4 Hunden og gjeteren

Som nevnt er snøscooteren et sentralt element i reindrifftsutøverens hverdag. Den er mye brukt som hjelpemiddel, og de er avhengige av den i arbeidet sitt. Den gjør reindrifftsutøveren mye mer mobil, og den har skapt en annen måte å forholde seg til dyrene på. Som tidligere beskrevet har man tidligere måttet lese landskapet for å beregne hastighet i forhold til naboflokker, mens nå har reindrifftsutøveren mulighet til å starte på snøscooteren for å sjekke til, eller gjete flokken sin. I dette avsnittet vil jeg blant annet komme inn på hvordan dette påvirker reindrifftsutøverens forhold til gjeterhunden, men først vil jeg komme inn på den bekymring som flere av mine informanter gir uttrykk for i forhold til helse og miljø. Dette

punktet har også en sammenheng med hvordan teltet i større grad brukes som sosial arena i dagens reindrift kontra hvileplass i tidligere reindrift (*4.2.1 Menneskers plassering i teltet*).

Når mine informanter snakker om helse er det fordi reindriftsutøveren ikke beveger seg like mye som han bør. Det uttrykkes en bekymring for at man tyr for lett til motoriserte kjøretøy, og derfor holder man ikke det aktivitetsnivået som kreves for å ha en sunn og frisk helse. Man oppholder seg gjerne i lange perioder i teltet for flokken trenger ikke den tradisjonelle aktive gjetinga som før den motoriserte revolusjonen. Av flere informanter uttrykkes det derfor en bekymring for reindriftsutøverens helse da han rett og slett rører for lite på seg. Hva angår den miljømessige bekymringa er den hovedsakelig knyttet til ATV som hjelpemiddel. De mener den gjør større inngrep i naturen enn snøscooteren, og det er her de mener den visuelle og fysiske endringa i landskapet skjer. Sporene etter snøscooteren smelter stort sett bort, mens barmarksløyper etter ATV blir liggende igjen som spor i vegetasjonen lenge etter at det er blitt kjørt.

Gjeterhunden var flere ganger samtaletema under flyttinga. I disse samtalene framkom det at hundens egenskaper er endret i forhold til tidligere. Nå er jeg det ikke oppgavens poeng å dokumentere disse endrede egenskapene, men jeg mener hundens endrede egenskaper kan fungere som et godt bilde på hvordan snøscooteren har endret reindriftsutøverens mobilitet, og derav hans forhold til landskapet og omgivelsene Tidligere er det beskrevet hvordan jeg en kveld ble med en av mine informanter for å sjekke til flokken (*4.1.1 Vi ser til flokken, jeg på utsikta, han på flokken*). Når vi startet ut kjørte samen i utkanten av flokken. Han fortalte han gjorde det for å se om det var spor av rein som gikk ut av flokken. Om han ikke krysset spor etter reinen så var det heller ikke rein som hadde beveget seg ut av området. Den stiplede ytre sirkel i Figur 4-7 viser reindriftsutøverens kjøremønster når han skal sjekke til flokken. Når han kjører ser han alltid etter spor av eventuelle reinsdyr, markert som de stiplede pilene, som kan ha forlatt flokken. Om han møter kryssende spor betyr det at det er dyr som har forlatt flokken og som må gjetes tilbake. Slik holder reindriftsutøveren seg i ytterkant og på avstand av flokken framfor å kjøre rett til den. Dyr som forlater flokken blir stort sett innhentet ved hjelp av snøscooteren som følger sporene etter dyrene.

Figur 4-7: Kjøremønster i forhold til reinsdyret. Den stiplede linjen viser hvordan reindriftsutøveren kjører når han sjekker til reinflokken (Figur: Alf Bjørnar Eriksen).

I forhold til tider før snøscooteren gjorde sitt inntog i reindriften finner jeg i reindriftsutøverens kjøremønster en markant endring i historisk kontekst hvor hundens egenskaper står i fokus. Før snøscooterens inntog måtte reindriftsutøveren gå langt på ski for å gjete dyrene tilbake om de mistet dyrene ut av flokken. Alternativt måtte han ha en velfungerende gjeterhund som kunne hjelpe å gjete dyrene tilbake. Det ble fortalt at det tidligere var vanlig å ha flere hunder som man vekslet mellom å bruke, og at samspillet mellom hund og reindriftsutøver var viktig

for å ha kontroll på reinflokken. På spørsmål kunne de fortelle at dagens hunder ikke var like godt trente for slike oppgaver og at de dermed har endrede egenskaper i forhold til tidligere. Dagens hund ble karakterisert som tilnærmet ubrukelig til annet enn å drive reinen i en retning, mens den tidligere var mer selvstendig og kunne gjete reinsdyrene over større avstander.

I kapittel 3.5 *Observasjon*, forteller jeg om da vi mistet kontrollen på reinflokken. I ettertid gav en av mine informanter sterkt uttrykk for at det var gjeterhunden som var årsaken til at vi mistet kontroll på dyrene. Han fortalte at det eneste dagens hund kan er å gå hardt på for å drive reinsdyrene framover. Når reinflokken da stoppet opp på grunn av en innsnevring i landskapet fortsatte hunden likevel å presse på. Det medførte at reinen ble stresset og startet å løpe i ring. Som nevnt mistet vi reinsdyrene, og ifølge reineieren var det hundens egenskaper som var årsaken til det. Nå er ikke mitt poeng å dokumentere *hvordan* hundens egenskaper er endret, men det er viktig å stille seg spørsmålet om *hvorfor* hundens egenskaper er endret. Som nevnt framkommer det i studien at man tidligere måtte gjete mer aktivt for å unngå å miste dyr, og om man mistet dyr ville man bruke mye tid og energi på å gjete dyrene tilbake til flokken. Derfor, kunne de eldre fortelle, var reingjeteren mer aktiv ute blant dyrene før. På samme måte var hunden mer aktivt brukt i hverdagen. Gjeteren som hadde vakt hadde alltid en hund med seg, og på samme måte som gjeterne hadde turnuser hadde reindriftsutøverne flere hunder de vekslet på å bruke (se 4.2.1 *Menneskers plassering i teltet*). Hva angår dagens reindriftsutøver har jeg nevnt at de er mindre aktive i gjetingen. Om de for eksempel mister dyr ut av flokken er det ikke nødvendig å ha en gjeterhund som kan gjete dyrene tilbake. Til det bruker reindriftsutøveren snøscooteren. En forståelse av reindriftsutøverens fysiske mobilitet er i så måte viktig, og hundens endrede gjetereregenskaper mener jeg fungerer som et godt eksempel på hvordan reindriftsutøveren har tilpasset sin drift til en mer mobil hverdag.

En annen og viktig endring er at det potensielt er behov for færre reingjeterere som til enhver tid skal dele på å ha tilsyn med flokken. Det er ikke behov for til enhver tid å oppholde seg blant flokken, men man kan ligge mer stand by i teltet i tilfellet behovet for gjeting skulle oppstå. På grunn av høyere mobilitet er det derfor ikke behov for like mange gjeterere ute i felt. Slik oppstår en turnusordning hvor reindriftsutøverne i større grad samarbeider om hvem som skal være ute i felt sammen med dyrene. Hva angår mine informanter er det vanskelig å fastslå faste turnuser, men hva angår opphold på flokkens vinterbeite er det sagt at de gjerne er en uke sammen med flokken, deretter to – tre uker hjemme sammen med familien. I flyttesituasjon er de gjerne sammen med flokken to uker i slengen. Dette mener jeg er viktige

og helt essensielle punkt for å forstå hvorfor flere av mine informanter sier at hjem er der familien er. Økt mobilitet gir en annen måte å drive med reindrift på enn den tradisjonelle aktive gjetinga. Det er mindre behov for flere folk i arbeid, og de som gjeter er mer uthvilte enn de ville vært om de skulle sittede våken på post i mange timer om gangen.

5 Diskusjon

I dette kapittelet skal jeg samle noen av de trådene presentert i oppgavens empiri og knytte de sammen med oppgavens teoretiske rammeverk. Oppgavens narrativer vil stå sentralt, og sammen med de observasjoner og intervju jeg gjorde i felt vil dette kapittelet diskutere studiens problemstillinger. Kapittelet er organisert rundt studiens problemstillinger med tre underkapittel som tematisk diskuterer oppgavens empiriske grunnlag.

5.1 Reindriftsutøverens tilnærminger til landskapsbegrepet

«Jeg ser landskap, og tenker rein. Jeg ser det vakre, men tenker alltid rein»

Sitatet tilhører en av oppgavens informanter og er uttrykt i intervju som er gjennomført i etterkant av oppgavens observasjonsstudie. Som vist gjennom oppgavens empiri var et av fokusområdene å se etter hvilke tilnærminger reindriftsutøveren har til landskapet han er en del av. I den forbindelse var det et særlig fokus på om han betraktet landskapet utenfra, i hvilken grad han eventuelt gjorde det, eller om han jamfør Jones (1991) praktiserte i et intersubjektivt samspill med naturgitte elementer. I oppgavens empiriske del er det ulike narrativer som omhandler reindriftsutøverens forhold til nettopp dette (Kapittel 4.1). Blant annet er reindriftsutøverens landskapsforståelse uttrykt gjennom de observasjoner av praksiser som er gjort. Slik sett er det raskt å trekke konklusjoner om at de har en praktisk tilnærming til sitt landskap. Det som dermed er utfordrende er å se på hvordan reindriftsutøverens praksis uttrykkes og representeres gjennom sitt værende i landskapet som rom, for det blir en enkel tilnærming å beskrive reindriftsutøverens forhold til landskapet som praksis all den tid vi alle «praktiserer» i landskapet i en eller annen form. Det som dermed er viktig er å se på hvordan reindriftsutøveren tenker og føler i forhold til deres praksiser, og dermed få et innsyn i deres forståelse av landskapet. Som nevnt er det gjort med utgangspunkt i observasjoner og utdypende spørsmål/intervju om det observerte. I tillegg vil jeg påpeke at de forhold som diskuteres hovedsakelig er gjeldende for den tida av året da reindriftsutøveren er på vårflytting.

Reindriftsutøveren ser og oppfatter landskapet som et territorielt avgrenset område. Jamfør Jones & Stenseke (2011) er dette et område som blant annet defineres av tradisjoner, skikker, normer og lover innenfor et historisk administrativt og territorielt avgrenset område. Hva angår reindriftsutøveren må området imidlertid sies å være av massiv størrelse da det beveger seg fra kontinentale vinterbeiter til sommerbeiter ute ved kysten. Innenfor dette avgrensede området praktiserer reindriftsutøveren det som i mange tilfeller må sees som et yrke, samtidig

som det praktiseres etter normer, og tradisjoner som er opparbeidet og lært gjennom generasjoner. Dette har klare likhetstrekk med primærnæringer for øvrig som gjerne er utpreget sykliske (Christensen, 2002). Flere av mine informanter sier at de skal på jobb når de skal være ute sammen med reinflokken. I sitt avgrensede landskap er deres tilnærming til landskapet av praktisk karakter. Deres teltplasser avgjøres av vær og vind, plassering i forhold til fysiske landskapselementer og deres behov for å holde reinflokken under oppsikt. Det er ikke det visuelt sceniske som er i fokus i deres tilnærming til landskapet. Reindriftsutøveren kan sitte på en fjelltopp med en utsikt av det storslåtte og sceniske, og det han ser framfor seg er reinflokken sin. Han kan sitte og betrakte sine dyr bare for å lære dem seg å kjenne, og han kan føle velbehag av å sitte sammen med dyrene og høre klokkene fra bjellerein ringe. Det er ikke nødvendigvis det visuelle i landskapet som skaper en verdi, det kan like gjerne være lyden, lukten og det følte. Dermed er landskapet levd, landskapet er følt, landskapet er praksis og oppfattet gjennom det sansbare, ikke bare det visuelle. Landskapet er slik de oppfatter det med alle sine sanser, og ikke bare noe objektivisert, observert og betraktet utenfra (Jones & Stenseke, 2011).

I utgangspunktet framstår det som tydelig at reindriftsutøverens forhold til landskapet ikke er av det sceniske slaget. Kapittelets innledende sitat er i så måte beskrivende. De ser det vakre, de er klar over det sceniske, men deres landskap er ikke det tradisjonelle sceniske landskapet som betraktes utenfra. Imidlertid vises det en bevissthet om landskap som sceneri, det passer bare ikke inn i den konteksten som reinflyttinga representerer. Reindriftsutøveren tar bilder som postes på sosiale medier, og bildene har gjerne en dobbelt betydning. For den som tar bildet kan de være et minne om hvor han har vært for atter en gang å vende tilbake. Bildet er navigasjon, og et veimerke slik at man kan finne fram på den neste runden man tar gjennom området. Samtidig som å være et symbol på at nomaden skal vende tilbake, er bildet noe vakkert visuelt, noe scenisk, en utsikt fra et gitt punkt. Bildet er da en måte å betrakte verden fra et sted hvor subjektet betrakter det utenfra. I dette tilfellet er det nødvendigvis ikke den som tar bildet som betrakter verden utenfra, men det er lagt opp til at den som ønsker det kan se på bildet som noe scenisk, noe vakkert. Det tradisjonelle landskapssynet om et scenisk landskap er dermed til stede også hos reindriftsutøveren, all den tid det blir vist en årvåkenhet om at nettopp det sceniske er sterkt befestet og forankret i menneskets måte å se landskapet på (Wylie, 2007). Samtidig er det et viktig moment for reindriftsutøveren at det ikke er det sceniske som er i fokus for subjektet selv, men heller hvordan han lever og praktiserer i samspill med omgivelsene sine.

Landskapet for reindrifstøverer er en arena hvor natur og kultur møtes. Reindrifstøverer må kjenne naturen og dens elementer for å kunne utøve sitt yrke. Tradisjonelt er kjennskapet sterkt knyttet til overførbart kunnskap hvor blant annet stedbunden kunnskap læres fra generasjon til generasjon (Christensen, 2002). Slik kan reindrifstøverer navigere etter landskapet ved å kjenne til både naturen og ved å kjenne til det konkrete området han ferdes i. Denne kunnskapen er i ferd med å forsvinne, og et kjennetegn ved slik kunnskap kan sies å være at den forsvinner med den siste som bruker, praktiserer og lever den. Man kan ikke nødvendigvis lese slik kunnskap i en bok, ei heller kan man lese en instruksjonsmanual om hvordan bruke en GPS; dermed er det en reel mulighet at kunnskapen vil dø ut. I min studie framstår det som tydelig at det å lese landskap som navigasjon er en utdøende kunnskap. Teknologiske framskritt muliggjør andre måter å finne fram på. Man kan bruke GPS, og økt fysisk mobilitet på grunn av motoriserte framkomstmidler gjør at man i større grad kan tillate seg å kjøre feil. På tross utviser også de yngre reindrifstøverer en sterk årvåkenhet over det samspillet mennesket og dyr har. Med tydelighet framkommer det at man må kjenne sine dyr.

Ved å kjenne sine dyr kjenner man også til flokkstruktur og man kan lettere se om dyrene har det bra, eller i motsatt fall, at noe ikke er slik det skal være. En slik tilnærming til omgivelsene sine setter reindrifstøverer i samspill med naturen, og det er gjennom naturen at hans praksiser tydeliggjøres. Fra et utenfraperspektiv virker det som de fleste vurderinger som gjøres blir gjort med tanke på dyrene og det arbeidet de sammen skal gjøre. For meg virker reindrifstøverer profesjonell, og deres handlinger framstår som veloverveide og naturlige. Med det mener jeg i all tydelighet at deres kunnskap om reindrift viser en rekke praksiser som ikke bare er lært i samtid, men også er en del av en større historisk sammenheng og kontekst. Olwig (1996) mener landskap er sammenveving mellom det fysiske og det kulturelle opparbeidet gjennom blant annet hevd, erfaringer og tradisjoner, og det er nettopp dette reindrifstøverer viser når han for eksempel bare vet at reinen er den som bestemmer hastigheta. «*Når reinen er klar, da er vi klar*», sier reindriftssamen. Dette kan settes i sammenheng med et siende i Finnmark som kan oppfattes lite flatterende, og som ofte sies om samene (med samens egen fortellerstemme); «*kommer jeg ikke i dag, så kanskje jeg kommer i morgen*». Samene vet at reinen bestemmer hastigheta, det er ikke ham selv, og dette er en grunnleggende tanke i reindriften. Dette kan igjen ha påvirket hvordan samene framstår, framstilles og forstås av samfunnet for øvrig, for er ikke reinen klar, så er ikke han klar, og det er ikke opp til samene selv å avgjøre at øyeblikket er kommet. Slik sett kan man finne en kobling mellom reindrifstøverers levde liv og de naturgitte forutsetninger hvor det

naturgitte bidrar til å skape kulturens væremåte (Setten, 2002; Wylie, 2007). Det er som hun²⁵ som jeg gikk på videregående skole sammen med sa til meg i etterkant av observasjonsstudien; «*Nå skjønner du kanskje hvorfor samene sier: kommer jeg ikke i dag, så kanskje jeg kommer i morgen*».

Reindriftsutøverens landskap er i endring. Disse endringene er ikke nødvendigvis av fysisk karakter, men av overført og mental betydning. Eksempler på endringer har jeg allerede diskutert med tanke på hvordan reindriftsutøveren ser og oppfatter landskapet annerledes i dag enn for tidligere tider hvor man i større grad måtte kunne kunsten å lese landskapet for å finne fram. At landskap er i endring er imidlertid ikke det jeg skal dvele ved i dette avsnittet, men heller et par av de årsaker²⁶ som muliggjør endringer, og deres signifikante betydning for hvordan reindrifta utøves som helhet. Snøscooteren er en av de observerte faktorene som i stor grad preger reindriftsutøverens hverdagsliv. Å være mobil med de muligheter en snøscooter skaper er en så stor forskjell til ski og føtter at det i seg selv fungerer som et godt bilde på en nærmest revolusjonær endring som danner en signifikant forskjell i forhold til tidligere driftsform. Av de eldre informantene blir det beskrevet hvordan de måtte være mer årvåken før i tiden med aktiv gjeting, og de hadde et sterkere bånd til gjeterhundene som de betegnet som mye bedre enn dagens hunder. Imidlertid er ikke dette en studie i den konkrete drifta, og heller er det ikke en redegjørelse for hvordan tidligere driftsform var, men likevel kan disse endringene studeres og beskrives ved hjelp av observasjon og samtale med reindriftsutøverne. I den forbindelse observeres det blant annet en stor forskjell på hvordan de hviler. Det synes å gå et skille mellom generasjoner hvor de eldre er vokst opp med en eldre driftsform, mens de yngre ikke har kjent og følt behovet for stadig gjeting på kroppen. De eldre sover lett, og selv om det kanskje ikke er nødvendig tar de seg stadige runder for å sjekke til flokken. Når natta kommer ligger de eldre urolig om reinene er urolig, mens de yngre sover tyngre. De eldres erfaring er at det kan koste mye energi å hente inn dyr som har forlatt flokken, de kjenner dette på kroppen gjennom det nedarvede fra sine foreldre i deres barndom, mens de yngre i større grad stoler på at snøscooteren kan hjelpe til med å innhente dyrene. Slik sett er snøscooterens inntog observerbar i mennesket selv. En av de eldre uttaler sågar en stor bekymring for reindriftsutøverens framtidsutsikter i folkehelseperspektiv. Han frykter at dagens unge ikke skal stå like lenge i yrket slik de gjorde tidligere, og

²⁵ Kvinnen som i studiens begynnelse henvendte meg til og som videre satte meg i kontakt med flere reindriftsutøvere.

²⁶ Dette er viktige årsaker også spesielt i den diskusjonen som gjøres senere som omhandler reindriftsutøveren som flytter sitt hjem.

sammenfallende med samfunnet for øvrig frykter han at framtida skal være preget av sykdom knyttet til dårlig livsstil. Han forklarer dette med at dagens reindriftssame står opp om morgenen, går ut av teltet og setter seg på snøscooteren som nærmest det første han gjør. Deretter kjører han til nærmeste nærliggende vann for å hente vann til kaffen. Kjører tilbake til teltet og koker kaffe. Når han skal ut igjen, så er det ved hjelp av snøscooteren. Slik sett er det å studere materialitet generelt (Hafnor, 2004; Olsen, 2003), og i studiens tilfelle, snøscooteren spesielt, det Christensen betrakter som et eksempel på nøkkelsymbol i å studere og lese landskapet; «[...]nøkkelsymbol [er]enkelte fenomener som vi oppfatter som spesielt viktige for mange mennesker og i mange sammenhenger [...]» (Christensen, 2002, s. 264).

Studien har avdekket hvordan innholdet i landskapet endres. Det er ikke nødvendigvis det fysiske, men det mentale innholdet det er snakk om. Jamfør endringer i bruk av landskapet kan det igjen være et tegn på at landskapet fysisk verken starter og stopper noe sted siden landskapet er det vi ilegger det. Dette kan sammenstilles med Den Europeiske landskapskonvensjon som legger vekt på at landskap er slik vi mennesker oppfatter det; «Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer.» (Miljøverndepartementet, 2007, Kap.1 a). I den forbindelse blir reindriftsutøverens forhold til landskapet som *slik de oppfatter det* tydelig. De oppfatter landskapet i forhold til levd liv, i forhold til det *erfarte* og det *lærte*, samtidig som de viser en sterk praksistilnærming til landskapet hvor deres erfaringer er viktige i deres daglige samspill med både reinsdyret spesielt og naturen forøvrig.

5.2 Landskap og dets praksiser; et symbol på samisk kulturell identitet?

Ett av de spørsmål som denne oppgaven søker å avdekke og beskrive er hvordan den samiske reindriftskulturen uttrykkes og defineres (se kap. 2.3). I den forbindelse gjorde jeg en observasjon under besøk i en gjeterhytte som lå langs reinens trekkroute. I den hytta oppholdt det seg reingjetere tilhørende den flokken som flyttet samtidig som oss, men som lå framfor oss i trekkveien. I tillegg befant det seg to vestlendinger i hytta, og jeg fikk inntrykk av at disse to ikke tilhørte reindriftnæringen. I hytta gjorde jeg en umiddelbar og påfallende observasjonen av den eneste reindriftsutøveren som var kledd kofte under feltarbeidet²⁷. Etter besøket spurte jeg mine informanter om hvem vestlendingene var, og om de visste hvorfor de deltok på reinflytting med den andre flokken. Jeg trodde de kanskje var ute i samme ærend

²⁷ *Kofte*, også kalt samedrakt eller samekofte. Tradisjonsrik klesdrakt tradisjonelt brukt i den samiske kultur. Koftas farger og dekorasjoner kan variere alt etter opprinnelse. Tradisjonelt var kofte, i dens ulike varianter, et hverdagsplagg, mens dagens status er at den oftest brukes som festplagg og som plagg for å markere spesielle begivenheter (Ung i Nordland, 2013).

som meg, altså som studenter eller forskere, men det viste seg at de var turister. I tillegg viste det seg at den koftekledd i hytta ikke bare var reindriftsutøver, han var også en aktør i reiselivsnæringen som solgte turer til turister. Det sentrale i denne observasjonen er dermed hvem som har ikledd seg kofte²⁸, som igjen reiser spørsmål om årsaker til at det er nettopp ham som har valgt å ikle seg kofte. I den forbindelse vil jeg se på hans forhold til turistene som essensiell. En stereotypisk framstilling av samene er gjerne som koftekledd²⁹, og det er kanskje en av de tingene turistene forventer å se når de er på reinflytting. Derfor vil den reindriftsutøveren som skal selge den samiske kulturen ikle seg kofte for å svare til den forventning som er skapt til samisk kultur fra et utenfraperspektiv. Hva angår de resterende reindriftsutøverne ikler de seg ikke kofte under reinflytting, og derfor kan det sies at det er en forskjell i hva som forventes av den samiske kulturen, og hvordan den samiske kulturen selv definerer seg. Ved et tilbakeblikk på Greider & Garkovich (1994) snakker de om landskap som et symbol på kulturell identitet. Denne identiteten kommer i dette tilfellet til uttrykk gjennom den forventning man finner til koftebruk, og hvordan denne forventningen fylles, mens de som ikke bruker kofte ser et annet aspekt ved landskapet hvor de dermed definerer seg selv annerledes enn han som velger å ikle seg kofte. Det som imidlertid kan diskuteres er om den koftekledd er et uttrykk for sin kulturelle identitet, eller om hans kulturelle uttrykk er symbolisert gjennom turistens forventning til den samiske reindriftskultur.

Som jeg har vært inne på er mennesket i sentrum av sin egen selvforståelse (kap. 2.3). Under feltarbeidet ble flere av informantene stilt spørsmålet om hva samisk kultur er³⁰. Dette spørsmålet ble gjerne møtt med en form for undring. Min subjektive oppfattelse var at mine informanter nærmest ikke forstod formålet og meningen bak spørsmålet, og svarene var ofte vage³¹. De svar jeg imidlertid fikk var at samisk kultur er noe som omhandler reindrift, kunsten å temme okserein og kunnskap om fjellet, naturen og vær og vind. I den grad informantene uttrykte en samisk kultur var den tradisjonelle samiske kofta som hverdagsplagg ikke nevnt, og deres praksis viser også at kofta ikke lengre er et hverdagsplagg i den daglige

²⁸ Man kan snu på det og si at det sentrale i observasjonen er at alle de andre reindriftsutøverne ikke bruker kofte, noe som blir tydeliggjort så fort jeg ser en kofte, noe man kanskje burde forventet å se i forhold til stereotypiske framstillinger av en same.

²⁹ En påstand som er undertegnedes subjektive mening med bakgrunn i å være oppvokst i Finnmark fylke og observant på framstillinger av det samiske.

³⁰ Spørsmål om samisk kultur ble stilt med bakgrunn i Lov om reindrift som angir at reindriftnæringen blant annet skal være kulturelt bærekraftig (Landbruks- og matdepartementet, 2007).

³¹ I etterarbeidet av mitt datamateriale har jeg skjönt at svarene muligens ikke var vage, men at spørsmålet kan være vanskelig å svare på fra ett innenfra perspektiv.

reindriffta. Mitt poeng er ikke å devaluere den tradisjonsrike samiske kofte som uttrykk for samisk kultur og kulturbærer alle den tid den er et sterkt symbol på samisk identitet, men heller å poengtere hvordan en aktør i reiselivsnæringen tilpasser seg de kulturelle forventninger en turist har til samisk kultur. Resultatet er at en reindrifftsutøver bruker kofte mens resterende bruker andre typer klær. Paradokset er at det sannsynligvis er den koftekledde som utenfra blir betraktet som bærer av samisk kultur, mens de uten kofte, de som i virkelighet er i posisjon til å definere seg selv, de definerer ikke sin kultur og identitet i forhold til de forventninger turistene har. Slik sett er spørsmålet om hvor kultur skapes en høyst relevant diskusjon samtidig som kulturelle uttrykk ofte kan tillegges en høyere grads verdi i de materielle uttrykk. Derav er ikke det å lese landskapet, temme okserein og ha inngående kunnskap om natur, vær og vind et kulturelt uttrykk av høyere verdi, det burde materialiseres og helst være av visuell karakter. Mest av alt er dette imidlertid et uttrykk for at man kan ha flere kulturelle identiteter alt etter hvem vi er og hvem vi forsøker å være. Tradisjoner og normer følges, og de har vært til gjenstand for stadige endringer. Kofte som hverdagsplagg er mindre brukt i forhold til tidligere, men den er fortsatt tradisjonsrik og et mye brukt festplagg (NRK, 2012). Mine informanter bruker også kofte i slike situasjoner, og der er den uttrykk for den kulturelle identitet hevdet gjennom generasjoner, og gjennom de tradisjoner som fortsatt er i hevd. Men som uttrykk og symbol i den daglige næringsutøvelsen er kofte et plagg som ikke brukes lengre til annet enn å uttrykke den forventning som stilles utenfra fra for eksempel turister.

Viken & Müller (2006) sier at minoritetskulturer ofte framstilles etter normaliteter, eller sagt på en annen måte, etter det som skiller den andre kulturen vesentlig fra sin egen. Innenfor dette skillet finner vi sterke tradisjonsmarkører hvor for eksempel klesdrakten innen den samiske kulturen markerer en sterk og tydelig forskjell fra andre kulturer. Andre tradisjonsmarkører er reinsdyr og teltet, den tradisjonelle lavvo (ibid.). Om disse tradisjonsmarkørene ikke er til stede vil det samiske kulturuttrykket ikke være like sterkt, og potensielt vil de representasjoner man opplever ikke bli sett på som samisk kulturuttrykk i det hele tatt. Dette betyr at tradisjonelle framstillinger av samisk kultur er framstilt etter ulike verdigradienter som kan skape grunnlag for klassifisering av hva som er korrekt og verdifull kultur. Dette påpekes også av Viken & Müller (ibid.) hvor minoritetskulturer tradisjonelt er framstilt etter ulike verdier hvor kulturen fra et utenfra perspektiv gjerne framstilles som mindre modernisert, mindre avansert og mer primitivt. Når det da skjer endringer i materialitet, for eksempel de endringer påpekt i oppgavens empiri angående

transport/mobilitet og teknologi, vil kulturen utenfra oppfattes som for lik sin egen kultur. Dermed får vi en potensiell verdiklassifisering av viktig og korrekt kultur. Når vi da ser på forholdet til de nevnte tradisjonsmarkørene er det gjennom oppgavens empiri avdekt at bruken av det tradisjonelle sameteltet er endret. Sågar er det sannsynliggjort at lavvo som helhet, og ikke bare dens indre organisering og praksiser, er i ferd med å vike for bruk av for eksempel gompi og sledetelt i reindriftsutøverens daglige praksis. Dette betyr en større svekkelse av lavvo som tradisjonsmarkør, og sammen med fraværende bruk av kofte i det daglige er to av de nevnte tradisjonsmarkører manglende i hverdagslivet til reindriftssamen. Det tredje nevnte markøren, reinsdyret, er stadig tilstedeværende, noe som ikke endrer reinsdyret som et kulturelt uttrykk fra et utenfra perspektiv.

Under feltarbeidet har jeg observert reindriftsutøveren i forhold til sitt eget hverdagslandskap. Jeg har observert hvordan de forholder seg til landskapet med en sterk praksistilnærming, og jeg har gjennom oppgavens empiri redegjort for reindriftsutøverens nærhet til naturen. Med dette som bakteppe ønsker jeg å diskutere reindriftsutøverens eget kulturelle uttrykk gjennom sine praksiser i landskapet, og dermed komme nærmere inn på hvordan samisk kultur i forhold til for eksempel reindriftsloven kan defineres. Symbolsk er reindrift i seg selv et viktig og dynamisk uttrykk for både tradisjon og modernitet (Viken & Müller, 2006). Dette blir tydeliggjort gjennom oppgavens empiri hvor mine informanter er representanter for både en overført og erfaringsbasert kunnskap, hvor det å lese landskapet som navigasjon er en viktig egenskap, samt at mulighetene for elektronisk kommunikasjon gjør at de yngre informantene ikke leser landskapet som navigasjon, men bruker GPS for å finne fram. Derav fungerer dette som eksempel på både tradisjon og modernitet. Mine informanter er heller ikke spesielt opptatte av kulturelle tradisjonsmarkører som lavvo og kofte i sitt hverdagsliv som reindriftsutøvere. I tillegg er reindriftsutøveren i større grad på jobb i forhold til det tradisjonelle, og de gjeter reinsdyrene annerledes i forhold til tidligere på grunn av de mobilitetsmuligheter blant annet snøscooteren gir. Innenfor disse rammene finner vi samisk reindrift som en kultur som har vært, og er, i stadig endring. Kvinnen har en annen rolle enn tidligere med utdanninger og jobber som ikke skiller seg fra samfunnet for øvrig, og barna er elever i en skole med skoleplikt (Jensen, 2005). Det har flyttet fokuset på hva hjem er, noe jeg kommer nærmere inn på senere i oppgaven (kapittel 5.3). Alt dette har bidratt til at reindriftnæringen har endret seg fra et tradisjonelt nomadisk levesett til en mer 9-4

tilnærming³². Slik sett er samisk reindrift mer moderne og mer lik samfunnet for øvrig. Når da de sentrale tradisjonsmarkører er mindre tydelig, er det hovedsakelig fra et utenfraperspektiv at det er relevant for den samiske kulturen. For reindriftsutøveren selv, som definerer seg selv i sitt eget landskap (Greider & Garkovich, 1994), er deres kulturelle uttrykk mer av ikke-visuell karakter (Viken, 2002), men mer levd i forhold til et intersubjektivt samspill mellom natur og kultur (jamfør Jones, 1993). Det er deres levde nærhet til naturen, og deres praktiske tilnærming til reinsdyret som først og fremst kommer til uttrykk, og slik sett er kulturen selv den som best kan definere sitt kulturelle uttrykk.

Det er viktig å påpeke at man kan ha flere kulturelle uttrykk som symboliseres i landskapet, alt etter kontekst, slik aktøren innenfor samisk reindriftskultur viser. Kulturelle uttrykk i den samiske reindriften trenger nødvendigvis ikke skille seg fra samfunnet for øvrig i forhold til levesett, bosted og klesveier. Det er nødvendigvis ikke forskjeller mellom det normale som er definisjon på kultur (Viken & Müller, 2006). Gjennom samisk reindrift er det tilstrekkelig å se på reindrift i seg selv som noe dynamisk, og det er innenfor det dynamiske samspillet mellom natur og kultur at kultur uttrykkes. Å definere samisk kultur fra et utenfraperspektiv kan derfor bli vanskelig uten å ta hensyn til at kulturen også må defineres innenfra. Det vil si at man vanskelig kan definere kulturell bærekraftighet (jamfør Lov om reindrift) som den tradisjonelle nomadiske driftsformen hvor moderniseringer og teknologier ikke er ønsket, når en slik statisk tilnærming til landskapet ikke er en aktualitet. Man må derfor se på kulturell bærekraftighet i det individet selv definerer, og på mange måter også ha tiltro til at individet selv, gjennom sin reindrift, sikrer en kulturell bærekraftighet som er definert og nedarvet i en dynamisk prosess mellom det fysiske og kulturen selv. Dette er en tilnærming til landskapet som kan forstås gjennom blant annet Olwig (1996) hvor landskapet må sees gjennom tradisjoner, sedvane og de endringer som er skjedd over tid og implementert i samtidas kultur og tradisjon.

5.3 Å flytte sitt hjem: en tradisjon i endring?

Reindriftsutøveren tilhører en tradisjonell nomadisk kultur hvor reinsdyrets ulike behov i forhold til tid på året har medført flytting av hjem (Statens reindriftsforvaltning, u.d, b). Jamfør en enkel definisjon på hva en nomade er så er det tilknyttet en livsform som flytter fra sted til sted (Mayhew, 2009). Tradisjonelt i reindriften har hele familien vært med på drift og flytting, og slik sett har reindriftsutøveren og hans familie alltid flyttet sitt hjem fra sted til

³² 9-4 brukes i forhold til varighet av en arbeidsdag, og dermed som uttrykk for det normaliserte. Man starter på jobb klokken 09:00, og slutter klokken 16:00.

sted. Imidlertid er det i den mer moderne reindriffta skjedd en endring til at reindrifftsutøveren i større grad oppholder seg i et stasjonært hjem og i større grad pendler til reinflokken sin. Dette er i seg selv ikke et ukjent fenomen³³, men det som er interessant er hvordan reindrifftsutøveren selv forholder seg til hva som er sitt hjem. I Wylie (2007) refereres det til J.B. Jackson som sier en hver studie bør starte med *hjem*. I den forbindelse kan det være utfordrende å vurdere hvor man skal starte en slik studie jeg har gjort, all den tid hjem kan være i hele det rommet som nomaden beveger seg i. Og om man skal se på de diskusjoner Deleuze og Guattari (1987) gjør omkring nomaden, så er det som definerer nomaden ikke bare de punkter man beveger seg fra og til, men viktigst av alt også det som er imellom punkter. Poenget men denne diskusjonen er nødvendigvis ikke å klargjøre om reindrifftsutøveren er en nomade eller ikke, for det han viser i denne studien er at han i høyeste grad lever i en nomadisk livsform. Det å ha en fast adresse i et hjem der resten av familien oppholder seg, det utelukker ikke dagens reindrifftssame fra å være nomade. Ei heller at han har et forhold til reindrifft som jobb framfor livsform, da det er så mye mer enn bare hjem og jobb som definerer hvem reindrifftsutøveren er. I denne studien framkommer det at reindrifftsutøverens kulturelle uttrykk produseres i samspill med natur, med reinsdyr og med det lærte, det nedarvede og normer som har fulgt generasjoner innen det avgrensede rom de beveger seg gjennom. I tillegg framkommer det hvordan reindrifftsutøveren samspiller med det materielle, med artefakter, med ting. Spesielt er det i studien avdekket hvordan snøscooter, telekommunikasjon og teltet som artefakter er konstant i gjensidig samspill med reindrifftsutøveren. Snøscooteren og muligheter for telekommunikasjon preger dagens reindrifft, og på mange måter har de bidratt til å endre reindriffta fra det som kanskje subjektivt oppfattes som en mer korrekt nomadisk livsform, til en mer modernisert reindrifft med en mer bofast form. På mange måter kan derfor snøscooter og telekommunikasjon sees på som endringsagenter i hvordan reindrifftsutøveren utøver det som i samtida mer er tilnærmet et yrke. Samtidig er det ikke sagt at reindrifftsutøveren fratras sin identitet og kultur som nomade. Å være tilknyttet en tradisjonell naturbasert næring som reindrifft betyr nødvendigvis ikke at reindrifftsutøveren må stereotypifiseres for at han skal være korrekt, for i reindrifftsutøverens øyne er det ham selv som både kan definere sin egen kultur, identitet, og derav også sitt mentale bilde av hva som er sitt hjem (Greider & Garkovich, 1994).

³³ Blant annet beskrevet på Statens reindrifftsforvaltnings internettside; «[...]nomadismen er erstattet av en mer bofast form» (Statens reindrifftsforvaltning, u.d, d).

Reindriftsutøveren flytter sitt hjem, det har han gjort i alle år. Hjemmet ser bare litt annerledes ut i dag enn det gjorde før. Men for reindriftsutøveren føles hjemmet som hjem, uansett hvordan det ser ut, for det er innholdet i hjemmet som er det viktige. Det er hva han føler, hva han ser, og ikke minst hvem han føler det med. Hjemmet kan være på fjellet og sterkt knyttet til nærværet *med* (ikke *av*) reinsdyr, og det kan være der hvor kona og barna er. For reindriftssamen kan følelsen av hjem være hvor som helst. Jamfør spørsmålet i dette kapittelets overskrift, om det å flytte sitt hjem er en tradisjon i endring, så kan det diskuteres om det i virkeligheten er det. Reindriftsutøveren flytter sitt hjem, som han alltid har gjort, ergo det er ikke en tradisjon i endring. Han flytter mellom hus og telt, vidde og hav, alt innenfor «*the smooth space*» (se Deleuze & Guattari, 1987), han flytter bare på en annen måte i dag enn tidligere. Han er fortsatt en nomade som lever livet sitt mellom steder, og det at det verken er noen slutt- eller startpunkt i det sykliske årshjulet er med på å bidra til å definere også den moderne reindriftsutøveren som nomade. Det sykliske er fortsatt bestemt av gjentatte og naturbestemte hendelser, herav reinsdyrets behov, og slik sett er kulturen fortsatt en del av det sykliske og rytmiske som preger spesielt de tradisjonelle primærnæringer (Christensen, 2002). I dette ligger det også at landskap må sees som mer enn bare det fysiske, derav er ikke hjem bare et fysisk sted, det er også oppfattelser og følelser som er skapt i mennesket og kulturer. Olwig (2007) sier at landskap er mer enn bare noe fysisk, mer enn bare et område, og innenfor dette området er mennesket en del av landskapet gjennom sine praksiser som er levd, erfart og uttrykt gjennom erfaringer konstituert i en historisk kontekst (Bourdieu, 1984). Å uttrykke erfaringer betyr samtidig at erfaringer kan endres fra år til år, generasjon til generasjon. Disse endringer må sees som skiftende dynamikk hvor utgangspunktet kan være at det skiftende er knyttet til årstider og dens ulike behov knyttet til nomadisme. Samtidig er det viktig at skiftende dynamikk kan uttrykkes gjennom ulike år, og ikke bare en årstid som blir sett på som gjentakende. For om man ser på tid og dynamikk med klare grenser, vil det stå i motsetning til å se livet som levd (slik det blant annet er beskrevet av Marshall & Foster (2002)). Tiden kan ikke komme tilbake til nøyaktig det samme sted det har vært, tiden står ikke stille, tiden er dynamisk, og dette kommer fram gjennom reindriftsutøverens praksiser som i høyeste grad viser skiftende dynamikk. Når tiden ikke står stille, når man aldri kan returnere, kan man heller ikke forvente at en kultur med deres levde erfaringer heller skal stå stille. Nomadens år er syklisk, han vender tilbake, stedet er det samme, men han ser, lever og oppfatter det kanskje forskjellig etter de erfaringer som er gjort underveis på reisen mellom steder.

6 Avslutning

Denne studien har sett på konkrete problemstillinger som omhandler hvilke tilnærminger reindriftsutøveren har til landskapet rundt seg, i hvilken grad landskap og dets praksiser kan symbolisere kulturell identitet, og spørsmål knyttet til om samisk reindrift er en kultur som flytter sitt hjem. Det er gjort en observasjonsstudie i en sterkt praksisrettet hverdag tilknyttet reinflokkens vårflytting fra vinter- til sommerbeiter. Slik sett er studien avgrenset både geografisk og i tid.

I forhold til det å drive med rein er det flere av informantene som uttrykker at de er på jobb, og slik sett må deres hverdag tilknyttet vårflyttinga betraktes som en jobbsituasjon. Imidlertid er reindrift basert på en årlig syklus hvor de stadig kommer tilbake til samme rom. Dyrene flytter fra årstid til årstid, og kulturen flytter med. Og selv om reindriftssamens fysiske hjem er blitt mer stasjonært i forhold til tidligere drift, er det fortsatt mye tid som brukes ute blant reinsdyrene. Arbeidet er mer turnuspreget, og økt fysisk mobilitet ved hjelp av snøscooter og telekommunikasjon synes å være viktige årsaker til endringer i reindriftras landskap. Snøscooteren tillater blant annet at man kan gjete mer tids- og energieffektivt i forhold til tidligere, og den bidrar til at reindriftsutøveren periodevis kan flytte sitt hjem til også å inkludere et mer bofast sted. For der hjemmet tidligere ble flyttet fra punkt til punkt på en trekkei, flyttes hjemmet nå fra et fast punkt, gjerne der øvrig familie bor, til de stadig skiftende punkter langs den årlig gjentatte trekkruta. Dette hadde ikke vært mulig uten snøscooteren, og derav kan det diskuteres om dagens reindrift ville overlevd uten dagens økte fysiske mobilitet. Dagens reindriftskone lever gjerne en hverdag med tradisjonell utdanning og ordinært arbeid tilpasset barnas skoleplikt, og dette er nødvendigvis ikke forenelig med å oppholde seg i en nomadisk livsform sammen med reinflokken året rundt, og dermed muliggjør snøscooteren at mannen kan pendle mellom reinflokken og kone og barn i et felles hjem.

Snøscooterens og telekommunikasjonens inntog i reindriftra frigjør tid for reindriftsutøveren. Resultatet er at han kan tilbringe mer tid sammen med for eksempel sin familie som i den moderne reindriftra ikke lengre følger flokken i like stor grad som før. Reindriftsutøveren flytter sitt hjem til også å inkludere en fast adresse der hvor familien er. Dette kan stille spørsmålsteget ved om reindriftsutøveren fortsatt lever i en nomadisk driftsform siden de er blitt mer bofaste. Imidlertid viser studien at på samme måte som reindriftsutøveren tidligere flyttet sitt hjem i en nomadisk livsform, så flytter de fortsatt hjem, bare at hjemmet rent fysisk ser annerledes ut. I forhold til oppgavens teoretiske rammeverk er nomaden også en som

defineres av det som skjer mellom steder, og det er et moment ved reindriftsutøveren som ikke er endret i forhold til tidligere. Om den samiske reindriften tidligere er definert som en nomadisk livsform, så er ikke innholdet i det opplevde og praktiserte rom endret til fordel for noe annet. Reindriftsutøveren forholder og beveger seg fortsatt i et rom som for dem ikke er sterkt avgrenset. Rommet har heller ikke noe start- eller slutt punkt. Reindriftsutøveren vender alltid tilbake gjennom det sykliske årshjulet, de er bare mer fysisk mobil i samtida i forhold til tidligere. Reindriftsutøveren flytter fortsatt sitt hjem, og den samiske reindriftsutøveren må stadig sees som en nomade i sitt levde landskap

Under vårflyttinga utviser reindriftsutøveren en sterk praksistilnærming til landskapet. Denne praksisen skjer i sterkt samspill med de naturgitte elementer hvor samspillet med reinsdyrene er spesielt sentralt. For eksempel er reindriftsutøverens plassering av teltet når de skal overnatte av praktisk karakter. Teltet plasseres i forhold vær, vind og topografi med tanke på alltid å ha best mulig kontroll med reinflokkene. Samtidig spores det endringer fra tidligere praksiser til dagens reindrift hvor for eksempel reindriftsutøverens kunnskap om å lese landskap som navigasjon er en potensielt utdøende kunnskap. Dette er en kunnskap hvor stedegne elementer ved det å lese landskap kun kan overføres mellom personer, og dermed vil den dø ut om ikke denne overføringa skjer. Den moderne reindriften nyttiggjør seg moderne teknologi hvor for eksempel telekommunikasjon og GPS muliggjør navigering på en ny måte i forhold til tidligere.

I tillegg til å ha en sterk praksistilnærming til landskapet beveger altså reindriftsutøveren seg i det samme rom år etter år. Innenfor dette rommet preges deres praksiser av endringer i erfaringer og kunnskap. Kulturen innenfor rommet er dynamisk hvor for eksempel menneskers endrede plassering i sameteltet uttrykker en kulturell endring. Et annet eksempel som viser et kulturelt uttrykk i endring er knyttet til kofta, samenes tradisjonelle klesdrakt. Dette er en tradisjonsmarkør som i seg selv ikke opplever en fysisk endring, men det kulturelle uttrykket er endret da kofta i seg selv ikke brukes som hverdagsplagg i den daglige reindriften per 2014. Samtidig er dette en endring som er preget av de dynamiske prosesser i landskapet, noe som setter samisk reindrift som kultur i en sosiokulturell og historisk kontekst. Dagens reindriftsutøver må sees som et resultat av de tradisjoner, normer og erfaringer som er gjort innenfor rommet, og denne dynamikken resulterer i at reindriftsutøveren oppfatter og identifiserer seg selv med den kulturen de er et resultat av. Det betyr at deres kulturelle identitet ikke defineres av tradisjonelle tradisjonsmarkører som for eksempel kofte, men er heller et resultat av en dynamisk kultur. Derfor kan reindriftsutøveren

være same i tradisjonell forstand uten nødvendigvis å bruke kofte under reinflytting fordi deres kultur og identitet er slik de oppfatter det i samtid, ikke slik deres forfedre definerte og oppfattet det. Derfor må landskapet sees som et symbol på samisk kulturell identitet, for det er i landskapet det kulturelle uttrykket skapes, og hva angår reindriftssamen er det et dynamisk landskap i stadig endring.

7 Forslag til videre forskning

I det følgende vil jeg kort gjøre rede for to forslag til videre forskning.

Det første er hvordan reindriftsutøverens årshjul med denne studien kun omfatter vårflyttinga. Studien utgjør en utpreget praksissituasjon hvor flokken var i bevegelse. I denne situasjonen viser reindriftsutøveren en sterk praksistilnærming til landskapet, og blant annet det sceniske landskapsperspektivet er lite uttrykt. Imidlertid skiller flyttesituasjonen seg fra de mer stasjonære vinter- og sommerbeiter, og det er også mulig at reindriftsutøverens forhold til landskapet kan gjøre det samme. Når man da vet at reindriftsåret er delt inn i åtte årstider (Statens reindriftsforvaltning, u.d, b) så er det potensielt åtte ulike hovedtilnærminger til det sykliske årshjulet som kan studeres. Som eksempel ble jeg av en informant gjort oppmerksom på et bilde på billedelingstjenesten Instagram hvor en reindriftssame delte et bilde av reinflokken idet den gikk om bord i prammingsbåten som skulle transportere de til øyene på kysten. Bildet hadde følgende undertekst; «*Om noen timer er det snart sommerferie!*». Nå tror jeg ikke at teksten skal tas bokstavelig, men heller fungere som et eksempel på hvordan endret praksissituasjon kan medføre en annen måte og se og oppfatte landskapet på. Slik sett kan det være en mulighet for at reindriftsutøveren i større grad ser landskapet som sceneri, og at han nyter de vakre utsikter og betrakter landskapet av en mer objektiv karakter enn hva som var tilfellet under denne studien. Slik sett kan man fortsette å bygge et årshjul hvor stadige endringer i praksissituasjon gjennom årstider kan utgjøre en ny tilnærming til landskapet. Om man da skal se nomadisk på det vil hjulet stadig vende tilbake til det samme rom, både fysisk og mentalt, og med mindre endringer etter som tiden går vil det utpreges et årshjul som kan sette reindriftsutøveren ikke bare i sammenheng med landskapet som noe objektivt, men også sitt eget kulturelle uttrykk og samfunnet for øvrig.

Det andre punktet jeg ville fokusert videre forskning på er å innlemme forvaltningsperspektivet i studien, og derav landskap som justis, lov og moral. I forhold til Lov om reindrift skal reindriftnæringen blant annet være kulturelt bærekraftig (Landbruks- og matdepartementet, 2007), og et forskningstema er å se hvordan Statens reindriftsforvaltning planlegger og forvalter den samiske reindriften i forhold til kultur. I et slikt perspektiv kan det være nyttig å innlemme Jones (1991) og Solstad (2006) sine verdikategorier hvor spesielt fokuset på implementering av spesielt de ikke-økonomiske verdier vil være viktige. Samisk reindrift er ikke bare et økonomisk og økologisk anliggende, men også noe kulturelt. Implementering av ELC i forvaltning er slik sett viktig, og derfor er

utvikling metodikk i kulturforvaltning et interessant forskningstema for den samiske reindriftnæringen.

8 Referanser

- Arbeids- og sosialdepartementet. (2002, 31. mai). *St.meld. nr.33 (2001-2002)*. Hentet 3. april, 2014 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/asd/dok/regpubl/stmeld/2001-2002/stmeld-nr-33-2001-2002-.html?id=196265>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Casey, E. S. (2001). Body, self and landscape. A geophilosophical inquiry into the place-world. I P. Adams, S. Hoelscher, & K. Till (eds.), *Textures of place. Exploring humanist geographies* (ss. 403-425). Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Castree, N. (2005). Is Geography a Science? I N. Castree, A. Rogers, & D. Sherman (eds.), *Questioning Geography* (ss. 57-79). Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- Christensen, A. L. (2002). *Det norske landskapet. Om landskap og landskapsforståelse i kulturhistorisk perspektiv*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). *A thousand plateaus : capitalism and schizophrenia*. (B. Massumi, Overs.) Minneapolis, Minnesota: University of Minnesota Press.
- Greider, T., & Garkovich, L. (1994). Landscapes: The Social Construction of Nature and the Environment. *Rural Sociology, Vol.59, No.1, Spring 1994*, ss. 1-24.
- Hafnor, H. (2004). *Aktør - nettverk teori som teoretisk rammeverk og praktisk verktøy for å analysere informasjonsstrukturer i et NbF*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt. FFI/Rapport-2004/00223.
- Hansen, F., & Simonsen, K. (2004). *Geografiens videnskapsteori, 3.oplag 2007*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Hay, I. (2010). Ethical Practice in Geographical Research. I N. Clifford, S. French, & G. Valentine (eds.), *Key Methods in Geography* (ss. 35-48). London: Sage.
- Holt-Jensen, A. (2007). *Hva er geografi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Bartley, B., & Fuller, D. (2002). *Thinking Geographically: Space, Theory and Contemporary Human Geography*. London: Continuum.

- intermezzo, n. (2014). *OED Online, March 2014*. (Oxford University Press) Hentet 12. april, 2014 fra www.oed.com
- Jensen, E. B. (2005). *Skoleverket og de tre stammers møte*. Tromsø: Eureka forlag.
- Jernsletten, J. L. (2010). *Bissie dajve: relasjoner mellom folk og landskap i Voengel-Njaarke sijte*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Jones, M. (1991). The elusive reality of landscape. Concepts and approaches in landscape research. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography Vol. 45*, ss. 229-244.
- Jones, M. (1993). *Landscape as a resource and the problem of landscape values*. Report no 6/93 The University of Trondheim, Center of Environment and Development (SMU), pp.19-33.
- Jones, M. (1996). *Kulturlandskapsdebatten i Norge 1987-1996*. Frederiksberg og Trondheim: Sektion for Landskab, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og Geografisk Institutt NTNU.
- Jones, M. (2003). The concept of cultural landscape: discourse and narratives. I I. Palang, & G. Fry (eds.), *Landscape Interfaces. Cultural heritage in changing landscapes* (ss. 21-51). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Jones, M. (2007). The European landscape convention and the question of public participation. *Landscape Research, 32: 5*, ss. 613-633.
- Jones, M., & Stenseke, M. (2011). The Issue of Public Participation in the European Landscape Convention. I M. Jones, & M. Stenseke (eds.), *The European Landscape Convention: Challenges of Participation* (ss. 1-23). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Landbruks- og matdepartementet. (2007). *LOV-2007-06-15-40: Lov om reindrift (reindriftsloven)*. Hentet 7. februar, 2014 fra <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-15-40>
- Laurier, E. (2010). Participants Observation. I N. Clifford, S. French, & G. Valentine (eds.), *Key Methods in Geography* (ss. 116-130). London: Sage.

- Longhurst, R. (2010). Semi-Structured Interviews and Focus Groups. I N. Clifford, S. French, & G. Valentine (eds.), *Key Methods in Geography* (ss. 103-115). London: Sage.
- Lund, R. (2012). Researching crisis - Recognizing the unsettling experience of emotions. *Emotion, Space and Society* 5 (2012), 94-102.
- Madge, C. (2010). Internet Mediated Research. I N. Clifford, S. French, & G. Valentine (eds.), *Key Methods in Geography* (ss. 173-188). London: Sage.
- Marshall, J., & Foster, N. (2002). "Between belonging": Habitus and the migration experience. *The Canadian Geographer*, vol. 46, no. 1; , ss. 63-83.
- Mayhew, S. (2009). *Oxford Dictionary of Geography, Fourth Edition*. Oxford: Oxford University Press.
- Meinig, D. (1979). The beholding eye - Ten Versions of the Same Scene. I D. Meinig, *The Interpretation of Ordinary Landscapes* (ss. 33-48). New York: Oxford University Press. (new).
- Miljøverndepartementet. (2007, 11. juli). *Europeisk landskapskonvensjon 20.10.2000*. Hentet 27. februar, 2013 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan_og_bygningsloven/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/europeisk-landskapskonvensjon-norsk-teks.html?id=426184
- Moser, S. (2008). Personality: a new positionality? *Area* 40.3 (2008), 383-392.
- NESH. (Publikasjon nr. 2, 2002, desember). *Samisk forskning og forskningsetikk*. Hentet 12. desember, 2012 fra <http://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Samisk%20forskning%20og%20forskningsetikk%20%282002%29.pdf>
- Niemi, E., & Semb, A. J. (2009, 11. februar). *Forskningsetisk kontekst: Historisk urett og forskning som overgrep*. Hentet 11. desember, 2012 fra Forskningsetisk bibliotek: <http://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Etniske-grupper/Forskningsetisk-kontekst-Historisk-urett-og-forskning-som-overgrep/>
- NRK. (2012). *Her går de fleste i samekofte*. (T. G. Eriksen, Redaktør) Hentet 16. april, 2014 fra www.nrk.no: <http://www.nrk.no/sapmi/1.8066752>

- Olsen, B. (2003). Material Culture after Text: Re-Membering Things. *Norwegian Archaeological Review*, Vol. 36, No. 2, 2003, ss. 87-104.
- Olwig, K. R. (1996). Recovering the Substantive Nature of Landscape. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 86, No.4, ss. 630-653.
- Olwig, K. R. (2007). The Practice of Landscape "Conventions" and the Just Landscape: The Case of the European Landscape Convention. *Landscape research*, 32:5, ss. 579-594.
- polity, n.1. (2014). *OED Online*, March 2014. (Oxford University Press) Hentet 15. april, 2014 fra www.oed.com
- Rhoads, B. L. (2005). Process/Form. I N. Castree, A. Rogers, & D. Sherman (eds.), *Questioning Geography* (ss. 131-150). Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd.
- Ringdal, K. (2009). *Enhet og mangfold, 2.utgave*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Setten, G. (2002). *Bonden og landskapet. Historier om natursyn, praksis og moral i det jærskelandskapet*. Trondheim: Geografisk institutt, NTNU.
- Setten, G. (2003). Landscapes of gaze and practice. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* Vol.57: 3, ss. 134-144.
- Setten, G. (2013). Til fots - Et metodeblikk på landskap og praksis. I A. Førde m fl (red.), *Å finne sted. Metodologiske perspektiver på stedsanalyser* (ss. 93-105). Trondheim: Akademika forlag.
- Setten, G., & Brown, K. M. (2009). Moral Landscapes. I R. Kitchin, & N. Thrift (eds.), *International Encyclopedia of Human Geography* (ss. 191-195). Oxford: Elsevier Ltd.
- Setten, G., & Brown, K. M. (2012). Landscape and Social Justice. I P. Howard, I. Thompson, & E. Waterton (eds.), *Routledge Companion to Landscape Studies* (ss. 1-16). Oxford: Routledge.
- Setten, G., Stenseke, M., & Moen, J. (2012). Ecosystem services and landscape management: three challenges and one plea. *International Journal of Biodiversity, Ecosystem Services and Management*. Vol.8, No.4, December 2012, ss. 305-312.

- Simonsen, K. (2007). Practice, Spatiality and Embodied Emotions: An Outline of a Geography of Practice. *Human Affairs 17, 2007*, ss. 168-181.
- Smith, F. M. (2010). Working in Different Cultures. I N. Clifford, S. French, & G. Valentine (eds.), *Key Methods in Geography* (ss. 157-172). London: Sage.
- Solstad, J. T. (2006). *The asymmetrical spatial distribution of benefits and bosts of wildlife management - moose versus wolf in Norway*. Trondheim: Sør-Trøndelag University College.
- Statens reindriftsforvaltning. (u.d, a). *Behovet for arealer*. (B. A. Triumph, Redaktør) Hentet 28. mars, 2014 fra <http://www.reindrift.no/?id=974&subid=0>
- Statens reindriftsforvaltning. (u.d, b). *Beitebruken gjennom året*. (B. A. Triumph, Redaktør) Hentet 28. mars, 2014 fra <http://www.reindrift.no/?id=643&subid=0>
- Statens reindriftsforvaltning. (u.d, c). *Geografiske forskjeller i flyttemønster*. (B. A. Triumph, Redaktør) Hentet 28. mars, 2014 fra <http://www.reindrift.no/print.gan?id=629&subid=0&printFriendly=yes>
- Statens reindriftsforvaltning. (u.d, d). *Reindriftens historie*. (B. A. Triumph, Redaktør) Hentet 28. mars, 2014 fra <http://www.reindrift.no/?id=973&subid=0>
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- The European Graduate School. (u.d). *Gilles Deleuze - Biography*. Hentet 12. april, 2014 fra <http://www.egs.edu/library/gilles-deleuze/biography/>
- Tjora, A. (2013). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis. 2.utgave, 2.opplag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS 2012.
- Ung i Nordland. (2013). *Samekoftene*. (G. Johnsen, Redaktør) Hentet 17. april, 2014 fra unginordland.no:
<http://unginordland.no/Artikkel.aspx?AId=26035&back=1&Mid1=4882&Mid2=&Mid3=&>
- Universitetet i Tromsø. (2011, 28. januar). *Urfolksmetodologi bringer forskningen framover*. (T. A. Olsen, Redaktør) Hentet 12. desember, 2012 fra Universitetet i Tromsø:

http://uit.no/ansatte/organisasjon/nyhetsartikkel?p_document_id=221252&p_dimension_id=&p_menu=

Viken, A. (2002). Turismens Sameland: tradisjoner i transformasjon. *Tidsskriftet Utmark, No.1, 2002*. www.utmark.org.

Viken, A., & Müller, D. K. (2006). Introduction: Tourism and the Sàmi. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, Vol.6, NO.1, 2006*, ss. 1-6.

Wuthnow, R. (1984). *Cultural analysis: The Work of Peter L. Berger, Mary Douglas, Michel Foucault, and Jürgen Habermas*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Wylie, J. (2007). *Landscape*. Oxon: Routledge.

9 Vedlegg

9.1 Utstysrliste

Huskeliste

Utstyr

- Primus
- Fuel til primus
- Kokekar
- Sovepose
- Reinskinn
- GPS
- Spade
- Bensin 20ltr
- Olje til scooter
- Feltbok og blyant
- Batteri
- Kart
- Fotoapparat
- Fiskeutstyr
- Kikkert
- Presenning

Mat

- Feltrasjon 6dgr
- Brød og pålegg
- Kaffe

Klær

- Ett ekstra sett m/ullundertøy
- Sokker
- Turbukse
- Swix-jakka
- Hansker
- Solbriller
- Fokkbriller
- Toalettsaker

Må hentes/kjøpes

- Scooter
- Scooterslede
- Skinnlue
- Reinskinn
- Fotposer

Avtale

- Hvem kan kjøre
- Husk å avtale henting
- Stroppetau til scooter og slede
- Tilhenger

Annet

- Strøm til telefon/opptaker

9.2 Informasjonsskriv

Informasjonsskriv

Til den det måtte gjelde

16.april 2013

Mitt navn er Alf Bjørnar Eriksen. Jeg studerer til en mastergrad i geografi ved NTNU i Trondheim. I den forbindelse skal jeg skrive en mastergradsoppgave med selvvalgt tema. Som tema for oppgave vil jeg se nærmere på hvordan reindriftsutøveren ser, føler, oppfatter og verdsetter det landskapet som reindriftsutøveren lever og praktiserer i.

Hva er landskap?

Den Europeiske landskapskonvensjonen, ratifisert av Norge i 2004, definerer landskap som følger (Artikkel 1a):

Norsk: *"Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer"*.

Samisk: *"Eanadat» (landscape) mearkkaša guovllu, nugo dan áddejit olbmot, man iešvuohta lea luondduvuđot ja/dahje olmmošlaš fáktoriid doaibmama ja daid gaskasaš doaibmama boadus;"*.

Jeg ønsker å se nærmere på hva du føler. Jeg søker ikke å finne noe generelt, men ditt bidrag vil danne et øyeblikksbilde av dine oppfattelser av ditt landskap. Jeg vil gjerne følge deg en periode mens jeg observerer ditt liv som reindriftsutøver. I tillegg vil jeg gjøre noen intervju med deg for å lære mer om dine tanker om landskapet. Ditt bidrag vil være anonymt, og du kan når tid som helst trekke deg fra oppgaven som helhet. Eventuelle lydopptak vil slettes etter endt studie, og ditt navn vil aldri oppbevares sammen med lydopptaket. Eventuelle bilder vil ikke publiseres uten ditt samtykke.

Om du har anledning til å være med på dette vil jeg gjerne delta, aktivt eller passivt, på deler av vårflyttinga fra vinter- til sommerbeite. Intervju, som vil være på norsk, gjennomfører vi når det passer for deg.

Om det skulle være noen spørsmål kan du treffe meg på: (alltid tilgjengelig)

- Telefon: 952 33338
- E-post: alfbe@stud.ntnu.no

Med hilsen Alf Bjørnar Eriksen, Alta

9.3 Samtaleguide

Samtaleguide "Reindriftsutøverens levde landskap"

Rev. 20.april 2013

Basert på ELC: Kopi gis evt. skriftlig på samisk og norsk:

1. Hva er landskap for deg?
 - Hva er ditt hverdagslandskap?
2. Hva synes du er fint landskap?

Naturgitte forutsetninger:

3. Hvilke typer reindriftsareal finnes?
4. Gi en beskrivelse av viktigheten av de ulike arealene?

Knyttet til jobb og virke:

5. Hva jobber du med?
6. Hvilket forhold har du til fjellet?
7. Hvilket forhold har du til havet?

Knyttet til følelser om hjemmet:

8. Beskriv ditt hjem
 - Hvor er ditt hjem?
 - Hvor føler du deg hjemme?
 - Hva er ditt hjem?
9. Når er du hjemme?

Følelser generelt:

10. Når har du det best?
 - Hva er viktig for deg?
 - Eventuelle spørsmål knyttet til årstider